

IVRIS CIVILIS

2.

Singulare Responsum,

S I V E

A P O L O G I A

VIRGILII CHIACCHIARI

IVRISCONSULTI AESERNINI,

MARCHIONISSAE ZENOBIAE TESTATRICIS,

FIDELIS TESTAMENTARIII.

NEAPOLI, Ex Regia Typographia Aegidij Longi. 1637.

SVPERIORVM PERMISSV.

V O B I S,
QVI FVTVRI ESTIS
SANCTISSIMI IVDICES
LIBELLVM,
QVI SACERDOTIS FAMAE,
IVSTITIAE, ET VERI:
TATIS CAVSAM AGITE
DO, DED O,
FAVETE!

AUCTOR

A D

LECTOREM

E mireris, humanissime Lector, si Sacerdos sexagesimum tertium agens annum Apologiam conscripserim, non enim pro auro, aut argento legato laboravi, cum à florente ætate Ciceronis de senectute auream illam sententiam sim amplexatus: haud quid-
piam

piam absurdius esse posse, quàm quò
minus viæ restat, eò plus viatici qua-
rere; sed pro mea quidem tuenda
fama primum insudavi, nam etsi be-
nè sibi conscius falsis non debeat
moueri conuicijs, nec æstimare plus
ponderis in alieno esse cõuicio, quàm
in suo testimonio, Diuo Ambrosio
reste, de officijs, & Augustino San-
cto attestante, qui ait, senti de Augu-
stino quidquid licet, sola me in ocu-
lis Dei cõscientia non accuset, *a* attamen
illius distinctione duæ res sunt,
cõscientia, & fama, & vt illa nobis,
ita est hæc etiam alijs necessaria. Quã-
obrem qui suæ cõscientiæ fidens,
suam negligit famam, iure dicitur ef-
se crudelis, *b* at qui eam defendit,
verè, & in alios misericors appellatur.
c deinde, vt fraterna hac nostra cor-
rectione, qui meam Typis perpetuò
denigrare famam, fuit, & si frustra
conatus, facti fortasse pœnitens discat

a c. senti
11 q. 3.

b c. nolo
12 q. 1.

c c. non
sunt au-
diendi 12
q. 3.

mu.

mutare sententiam ; & palinodiam
canens à Deo misericordiam conse-
quatur. Vale.

Datum Æternæ idibus Decem-
bris Anno à Christo nato Millesimo
sexcentesimo trigesimo quinto,

Fr. Nicephori Sebasti Neap. Sacræ Thèolo-
logiæ Bacchalaurei Ordinis Eremitarum
Sancti Patris Augustini.

Ad Iuris Ciuilis Singulare Responsum
VIRGILII CHIACCHIARI
Aesernini Iurisconf. Peritis.

Exastichon.

M Iror, dum medito veteris responsa Sibyllarum
Et cogor varijs illa referre modis.
At cessat mea mens mirari, & lingua referre,
Responsum Iuris, si meditetur opus.
Ergò hic mens mirando siste, & carmine grato
Auctoris laudes semper in Orbe refer.

Indicis menda sic tollas.

<i>Verbo Adscribens</i>	2	summarū	<i>Bdscribens</i>	<i>Adscribens</i>
<i>ibidem</i>		linea 3.	l. ut	licet
<i>Verbo Amicitia</i>	1		dictum	dictum
<i>Verbo codicillus</i>	4	lin. 2.	nu. 140.	nu. 149.
<i>ibid.</i>		lin. 5.	reuelaret	releuaret
<i>ibid.</i>	6	lin. 9.	sigillū, vel sub-	sigillorum, vel
			scriptionem	subscriptionū.
<i>ibid.</i>	14	lin. 9.	Baro	Bart.
<i>ibid.</i>	17	lin. 2.	& addita	ex addita
<i>Verbo dominus</i>	1	lin. 2.	nu. 22.	nu. 221.
<i>Verbo Fideicomissū</i>	1		reliqui	relinqui
<i>Verbo furiosus</i>	6	lin. 2.	& si	& hi
<i>Verbo intellectus</i>		in princ.	l. Diu.	l. Diui
<i>Verbo Iudex</i>	1	lin. 6.	interrogarunt	interrogarent
<i>ibid.</i>	3	lin. 2.	verisimilem	verisimilia
<i>ibid.</i>	5	in princ.	iudices	iudices
<i>Verbo Iurisperitus.</i>	1	lin. 2.	nu. 180.	nu. 280.
<i>Verbo legatum</i>		in fine	Adde. Legatum, et fideicommissū non includuntur compromisso facto super testamento, codicillis, seu aliā ultima voluntate, nisi de eis in compromisso fiat expressa mentio nu. 357.	
<i>Verbo Legislatores</i>	1	sum. lin. 2.	num. 210.	nu. 220.
<i>Verbo litteræ</i>	1	lin. 3.	nu. 282.	nu. 283.
<i>Verbo Propalans</i>	1	lin. 9.	& adiuentur	ut adiuentur
<i>Verbo Regnum</i>	1	lin. 2.	nu. 98.	nu. 89.
<i>ibidem</i>		lin. 3.	subuenire	subueniri
<i>Verbo sententia</i>	1	lin. 3.	nu. 395.	nu. 359.
<i>Verbo subrogatus</i>	2	in princ.	subrogatus	subrogatum

CAE.

CAETERA ERRATA ITA DILVAS.

Pag. Vers.	Errata	Corrige.
2 9	<i>An testatrix</i>	2 <i>An testatrix.</i>
2 11	<i>omnis cuiusvis.</i>	<i>omnis enim cuiusvis</i>
2 19	<i>atq; eo</i>	3. <i>atq; eo.</i>
3 2	<i>idiotè.</i>	<i>idiotæ.</i>
3 12	<i>loquitur. C.</i>	<i>loquitur. c.</i>
3 17	<i>hi testatricem.</i>	7. <i>hi testatricem.</i>
3 26	<i>hi testatricem.</i>	9. <i>hi testatricem.</i>
4 14	<i>testatricè in falso.</i>	<i>testatrici falso,</i>
4 21	<i>afficiuntur</i>	<i>afficiantur.</i>
4 26	<i>l. cum alijs</i>	<i>l. cum alijs.</i>
5 3	<i>intermissiones</i>	<i>intermissionis.</i>
6 10	<i>continent.</i>	<i>continet.</i>
8 9	6	4.
9 2	<i>stamentarius</i>	<i>testamentarius.</i>
9 8	<i>is l. 3.</i>	<i>in l. 3.</i>
9 15	<i>l. hac consultissime</i>	<i>l. hac consultissima.</i>
9 16	<i>Instit. eadem.</i>	<i>Instit. eod.</i>
9 25	<i>corruunt.</i>	<i>corruat.</i>
10 14	<i>13. & seq.</i>	<i>10. & seq.</i>
10 18	<i>seruare:</i>	<i>seruari.</i>
10 26	<i>scriptis</i>	<i>scripti.</i>
12 2	<i>affertur</i>	<i>offertur.</i>
12 13	<i>iurisconsulti</i>	<i>tres iurisconsulti.</i>
12 16	<i>confessarius.</i>	<i>confessarij.</i>
12 19	<i>decimus sextus.</i>	<i>& decimus textus.</i>
12 26	<i>sextus.</i>	<i>undecimus.</i>
14 10	<i>prohibens.</i>	<i>perhibens.</i>
14 24	<i>lib. 1.</i>	<i>lib. 9.</i>
14 25	22	77. nu. 12.
14 27	<i>verbo</i>	<i>verbis.</i>
15 23	<i>quod</i>	<i>quoad.</i>
16 13	4.	3.
16 18	<i>conf. 164.</i>	<i>conf. 146.</i>
16 19	<i>lib. 1.</i>	<i>lib. 2.</i>
16 22	<i>lib. 2.</i>	<i>lib. 1.</i>
16 22	<i>nu. 4.</i>	<i>nu. 2.</i>
16 23	<i>Ex bis.</i>	<i>& bis.</i>
16 25	<i>iud.</i>	<i>V. I. D.</i>
17 4	<i>iE</i>	<i>is</i>

Pag. Verf. Errata

17	6	nu. 4.
17	9	C. qn procur.
17	14	adhæserit.
18	8	Suar.
18	16	huiusmodi
18	19	nu. 74.
18	21	lic.
18	21	nu.
19	1	nu. 4.
19	3	nu. 11.
19	4	pro eo
19	13	nu. 15.
19	23	37.
20	9	l. nec codicillis.
20	18	versimilia.
20	20	l. fin.
10	24	num. 5.
21	20	Rimius.
22	2	Rimium.
22	29	9.
23	2	C. plus valet.
23	3	si mult.
23	22	redargueras.
24	11	at
24	23	Quintus, & vedecimus
26	3	affirmat.
26	17	artriticlinum.
26	21	artriticlinus.
27	10	conclus 945.
28	9	in iuratis
28	18	nu. 26.
28	31	conficisse
29	2	observantię.
29	5	tunc testem.
29	19	testis falsus.
29	30	vidisse.
30	9	eodem.
31	16	cur primum.
32	19	posuerunt.
35	24	sicut.
35	30	Quintum

Corrige-

nu. 8.
C. qn provoc.
adhæserint.
suar.
in huiusmodi.
nu. 47.
lib.
nu. 5.
nu. 14.
nu. 15.
pro reo
nu. 51.
47.
l. nec codicillos.
versimiliora.
S. fin.
num. 6
Bimius.
Bimium.
3.
C. plus vultere.
simulatę concip.
redargueret.
ut
Quintus, septimus, & undeci-
affirmet. (mus.
architriclinum.
architriclinus.
conclus. 745.
iniuratis.
nu. 16.
confecisse.
observantię, & sui Patris spiri-
hunc testem. (twalis.
testis. n falsus.
non vidisse
eodem. &
cur primus
potuerunt
si ut
Quintus.

Pag.	Verf.	Errata	Corrige.
36	5	<i>Duci</i>	<i>Duce.</i>
36	11	<i>implicat</i>	<i>implicans</i>
36	13	<i>Iust.</i>	<i>Instit.</i>
37	29	<i>Valasca Suar.</i>	<i>Valasc. suar.</i>
38	8	<i>nom. ut.</i>	<i>notat.</i>
38	9	<i>c. ut qua</i>	<i>C. ut qua.</i>
38	18	<i>de actibus</i>	<i>testatur de actibus</i>
39	1	<i>u falsum.</i>	<i>ut falsum.</i>
39	3	<i>dixerunt</i>	<i>dixerat.</i>
39	8	<i>dictaq; domina</i>	<i>dictamq; dominam</i>
40	13	<i>tum etiam</i>	<i>tum quia etiam</i>
46	12	<i>verè</i>	<i>iure</i>
46	22	<i>tu eius</i>	<i>in eius</i>
50	4	<i>modi</i>	<i>modis</i>
50	9	<i>uti</i>	<i>& si</i>
50	14	<i>conf. 1029.</i>	<i>conf. 129.</i>
50	29	<i>ipsam dominam</i>	<i>ipsa domina.</i>
51	1	<i>quia</i>	<i>quin</i>
51	2	<i>tunc</i>	<i>cum</i>
52	32	<i>duc</i>	<i>duo</i>
53	7	<i>cap. si quis alteri</i>	<i>C. si quis alteri.</i>
53	19	<i>pro testatrice</i>	<i>pro testatrice.</i>
53	26	<i>vol. 4.</i>	<i>col. 4.</i>
54	29	<i>vol. 4.</i>	<i>col. 4.</i>
55	5	<i>si illud.</i>	<i>siue illud</i>
55	15	<i>cap. eod.</i>	<i>C. eod.</i>
55	24	<i>cap. de testam.</i>	<i>C. de testam.</i>
56	1	<i>accepta</i>	<i>recepta.</i>
56	13	<i>subscriptum</i>	<i>conscriptum</i>
57	3	<i>attestantur</i>	<i>attestatur</i>
57	15	<i>relata</i>	<i>relatas</i>
57	23	<i>octavi testis subscr.</i>	<i>octavi subscriptoris</i>
57	30	<i>cap. qui testam.</i>	<i>C. qui testam.</i>
58	7	<i>versus</i>	<i>verè</i>
58	23	<i>relatam</i>	<i>relata</i>
60	17	<i>paralefi</i>	<i>paralefis</i>
60	22	<i>c. si certum pet.</i>	<i>C. si certum pet.</i>
60	26	<i>limita</i>	<i>limitarem.</i>
61	1	<i>ut sibi</i>	<i>ut ibi</i>
61	18	<i>habemus</i>	<i>habeamus</i>
62	2	<i>parta</i>	<i>parto</i>

62	9	cap. ſi mane	C. ſi mane
62	30	dixerit	dixerit requiſito
64	22	ſtatuiſſe	ſtatuiſſent
65	1. & 2.	de lo primum, & ſecundum verſum prater requiſitis	
65	30	nu. 2.	num. 23.
66	3	voluiſſe	noluiſſe
66	7	voluerit	noluerit
66	15	Menoch.	à Menoch.
67	18	nu. 14.	nu. 15.
68	9	probat	probetur
68	22	in aut.	Natt. in aut.
69	8	quid ſi teſtator nu. 2. adde, pone, & q. 36. verſ. ſed quid	
69	18	ut ſi	& ſi (ſi teſtator nu. 2.
69	21	reſpōdemus. adde, &	Bart. & alij DD. relati à Me-
69	23	nos autem	nos autē ſupus (noch. loquūtur
69	23	cum	nam
69	26	erat	ſuum erat
70	9	qua vitalis. Adde, &	legum ſolemmitatē, qua vitalis
70	25	ſolemmitatem	ſolemmitatem
71	16	alia	alij
71	25	reuelares	releuaret
71	32	utimur	utitur
72	7	illos eſſe	illos codicillos eſſe
72	19	cōmodantibus	accōmodantibus
72	15	iuſtit.	Inſtit.
72	27	S. ult. de teſt.	S. ult. C. de teſtam.
73	4	remanet	remanent
73	14	gloſ. in eo. S.	gloſ. n. in eo S.
74	13	preſens	preſentiens
75	6	in codicillis ſunt.	in codicillis ſunt ſcripti
75	16	ſubtilitatem	ſubtilitate
75	19	inſtitutio	conſtitutio.
75	21	Inſtin.	Iuſtin.
75	27	Eucrald.	Eucrald.
75	31	noſtram in	noſtram dele in
76	12	cit. l. in ſin.	cit. l. ult. in ſin.
76	31	tantū ſolemmitatem	tantū probationis ſolemmitatem
77	11	nihil	mibi
77	29	opinionem	opinionem
78	11	qua demum	qua tunc demum
78	22	affirmat	affirmant

Pag.	Verf.	Errata	Corrige.i
78	26	similitudinem	ad similitudinem
79	12	subscripserunt.	subscripserunt, atque etiam ob signa-
79	22	attamen.	astamen. (ueruns.
79	27	modo, & iure.	modo, & iure &c.
80	4	codioill.	codicill.
80	10	& 35.	& 36.
80	11	tit. 1.	tit. 4. nu. 1.
80	28	quemadmodum	ff. quemadmodum.
80	30	testamentarij	testamentarij testis.
83	8	arctandi	arctantur.
84	7	vers ad	Versill. ad Afflic.
84	26	possunt in l.	possunt per text. in l.
84	28	testi.	testis.
84	32	& scribi	se. scribi.
86	2	accerfitq;	asseritq;
86	2	nu. 44.	nu. 94.
86	10	vacillans.	vacillat.
86	15	ff. ad testam.	ffide testamen.
86	21	subscripsit	codicillos subscripsit
87	3	eiusdem	cuiusdam
87	8	subicere	subiecti.
87	11	fuerere	fuerere.
87	14	testis supererat	testis, & remissa postea causa Cu- ria Carpioni respectu sororis ma- riti, qui ex inquisitis supererat.
87	24	capit que des	C. utque des.
87	27	vol. 2.	col. 2.
88	2	necessari	necessarij
88	2	cent. 1.	cent. 2.
88	17	tit. 5.	tit. 5. 36.
88	25	extra	& extra.
89	13	sufficiunt.	sufficiat.
89	22	secundus	secunda.
90	1	l. haeres palam	l. haeres palam.
90	9	compareat	comparent.
90	28	tum etiam quia	211. tum etiam quia.
91	2	& eis. cons. 119.	& Valuse. eis. cons. 119.
93	28	216.	226.
94	5	l. qua doli.	liqua dotis.
94	5	in cons. 119.	In cons. 119.
95	6	dependere	non dici dependere.

Pag. Vers. Errata

95	15	probatione.
96	11	Euerard.
96	20	nu.1.
96	29	140.
97	6	affertur.
97	9	conscripta.
97	14	in tempore.
98	29	sibi ipsi
99	4	in scriptis notarium.
99	11	testataris
99	16	nam lice
99	25	affinam
100	31	minutè
102	8	messerfi
103	7	Sacerdoti, & paruum
103	8	tunc obicitur
104	13	quod si tempus
108	31	in eo commodum.
109	13	iure.
109	13	transcripseim
111	6	citra teneatur
111	8	firmant
111	31	decisione apud nostrates
112	5	vere loquor
112	10	vulnerint.
112	24	ad illius voluntatem.
112	31	maledicti
113	2	callidissimi
113	9	humanità
115	11	& ridiculum
115	26	tabula
116	6	feudalibus
117	3	attestati sunt
117	30	aut ipsa
117	30.31	efficiunt
118	20	287 quomodo
118	22	la moltax.
120	15	contulerit
121	10	beneficos
123	31	ad libell.
124	30	quas post

Corrige.

approbatione.
Euerald.
nu 3.
240.
offertur
conscriptam.
si tempore.
sibi ipsi
in scriptis secreto Notarium
testataris
nam licet
affinem
diminutè
messerfi
Sacerdoti & amico pium, &
nunc obicitur. (paruum)
qua si tempus
in commodum
verè
transcripserim
teneatur
firmavit
decisione sua apud nostrates
vera loquor
vulnerint
ad illius opes piscadas ad illius
maledicti (voluntatem)
callidissime
humanitas
& est ridiculum
tabulas
famularum
& attestati sunt
aut ipse
effutiunt
286. quomodo
la sua molta
contulerint
beneficos
in libell.
quas eidem post

Pag.	Verf.	Errata
125	3	et si
125	28	Aduocatus
127	16	saltem
127	32	fuerant
128	7	qui tunc
128	9	ad casus
128	25	per
129	2	à montane
129	20	respondisse
230	8	pendentiam

Corrige:

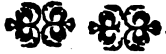
			ac si
			Aduocatos
			altera
			fuerat
			qui tunc mihi
			ad causas
			per
			à montanea
			rescripsisse
			pendentiam aqua, ut ita dicam
			abstulerunt, et parum illud
			territorij
131	2	ab eadem	ab eodem
131	31	confessione	confessione
133	6	illi	illic
133	21	noua	nona
134	11	quasi ille	quasi illis
136	31	po instrum. illo	instrumentum pro illo
136	32	pro alio	sed probet pro alio
137	29	ubi	ibi
138	9	specificè	specificæ
139	2	patuit	placuit
141	13	ex actis tam	ex actis gestis tam
141	19	nu. 1.	num. 6.
141	24	deuo	deue
141	24	Aigilio	Virgilio
142	4	eiusdem	eisdem
143	6	l. illicitos	l. illicitas
143	21	habet	habeat
144	21	appareret	apparere
147	8	Riccini	Riccini
147	9	aquensi	aquensis
149	9	Clara	Clara
150	6	legatarij	legatarius
151	24	heredibus	heredibus
151	24	in dicta	indicta
152	6	Quamosirem	Quamobrem

Hi sunt, amice Lector, grauiore operis lapsus, qui in prælo obreperunt, atqui leniores legenti tibi facile patient.

EXVRGE DEVS

IVDICA CAVSAM MEAM,

neq; irrideant me inimici mei.

Vamuis magna esset Zenobiæ Marchionis-
sæ testatricis nostræ inter scriptos hære-
des de testamento controuersa, mihi ta-
men de eo minimè disceptandum esse vi-
debatur, cum quæstioni præessent Iudi-
ces Regij, duarum Aularum Consiliarij

summæ eruditionis, atque integritatis viri; Verumtamē
cum nescia, qua ratione, & leuissimi cuiusdam exempli
meru, ac motu aliter sit causa decisa, quam leges, & te-
statricis voluntas postulabant, ipseque ille fuerim testa-
menti fidelis scriptor, non subiector, vt qui illud impu-
gnant falsò sunt arbitrati, cumque nuper iniusta lingua,
nec famæ parcere voluerit Sacerdotis: meæ de eis exi-
stimationi, & conscientiæ (quibus non modo à facto, sed
etiam à criminis, quod inferunt, suspicione, me semper
abesse curavi) nisi nunc pro viribus de huius causæ iusti-
tia, & veritate differerem. Scio equidem, quod me de-
terrere potuit, aduersarios ingenio, & arte dicendi ma-
ximè excellere; at vis quanta sit veritatis non ignoro,
quæ vt inquit Cicero contra hominum ingenia, *Callidi-
tatem, solertiam, contraquæ fidas omnium insidias, facile
semper se ipsa defendit.* Hac ego veritate duce, quæ me
ad scribendum impulit, ac vestra humanitate comite,

A

orna-

ornatissimi patres, ad rem ipsam aggrediar.

1 Cum igitur ei, qui testamentum reliquit intestato nemo succedat, *l. antequam scriptus hæres, C. commu. de success. l. quamdiù potest, ff. de acquir. hæredit. l. i. S. i. ff. si tab. test. nulla exst. & quamdiù testamentum valere potest, tamdiù legitimus non admittatur, l. quamdiù, ff. de regul. iur. iure merito, dum in præsentia quæritur, an testamentum supradictæ Dominæ Zenobiæ valeat, in primis animaduertendum esse putavi, an testatrix habuerit testamenti factionem? deinde si habuerit, requirendum, an secundum regulas iuris testata sit? Omnis cuiusuis testamenti quæstio in duas has partes mihi cum *Caio Iurisc.* commodè diuividi posse videtur, *l. si queramus, ff. de testam.**

Quod ergò ad primum diuisionis attinet caput videtur prima (vt aiunt facie) respondendum, Dominam Zenobiam non potuisse facere testamentum, cum ob aduersariorum probationes, ne dum esset insana, sed furiosa, atque eo mentis morbo laboraret, quo quis testamenti factione priuatur, *l. filiusfamilias, S. furiosus, l. in aduersa, ff. de testam. l. furiosum, C. qui testam. fac. poss. & institus. quibus non est permiff. fac. S. item furiosi.*

Namque legitimus scriptus hæres in feudalibus satis, ac plenè de testatrix insania probari contendit, tùm per quatuor dies ante secundi testamenti stipulationem, attestationibus octo suorum testium, tùm in ipsa die stipulationis, depositionibus sex prædictorum testium, tùm etiam post stipulationem testimonijs octo eorundem testium, qui maximè vbi de dementia, tàm ante, quàm post secundi testamenti stipulationem testantur, tot vni testatrix insanix adus adscribunt, quot non facilè in omnia furiosis, qui in sacris Incurabilium ædibus curantur.

rantur Neapoli, est inuenire, adeo vt videantur mihi testes, & si idiotè, omnia ferè dementiæ, & furoris signa

- 4 apud *Mascard. de probat. tom. 1. conclus. 503. & 826.* nec non apud *Menoch.* perlegisse, qui quæ sparsim erant quindecim à Doctoribus positæ, huius morbi coniecturas in vnum collegit *de præsumpt. lib. 6. præsumpt. 45.*

- Hi enim testes attestati sunt, Dominam Zenobiam, tam ante, quàm post stipulationem supradiçti secundi testamenti fatua verba, inordinata, & similia locutam, fuisse, quæ ab homine sanæ mentis loqui non solent, quod est octauum dementiæ signum, eo loci positum à *Menoch. num. 39.* nam fatuus fatua loquitur, *C. legimus 93. distinct. 1. quidam, ff. condit. institut.*

- Hi testificantur eam ad rem non respondisse, & extra propositum semper locutam fuisse, quod est sextum infantiæ signum, ibidem ab eodem relatum *num. 36.*

Hi testatricem publicè turpia, & inhonesta fecisse, pudibundaq; palam coram hominibus ostendisse, & ostendere voluisse testantur, quod est duodecimum furoris, & dementiæ signum, quod ibidem recenset *Menochius num. 47.*

- Hi plures actus Dominam Zenobiam fecisse attestantur, quos nemo sanæ mentis fecisset, quod est decimumquintum infantiæ signum positum à *Menochio num. 58.*

Hi testatricem imaginibus falli consueuisse, ac vnum pro altero se cernere testificantur affirmasse, quod pro decimo tercio furoris signo recensuit idem *Menochius ead. præsumpt. 45. num. 48. & seq.*

- Hi tandem testificati sunt, Dominam Zenobiã propter actus turpes, quos dicunt fecisse, & verba extra propositum prolata fuisse ab omnibus, qui eam videbant, &

ab ipsis testibus habitam pro insana, & demente, quod est vndecimum signum, & dementiæ coniectura ab eodem Auctore ibidem relata num. 45. & seq.

- Quibus supradictis signis, & coniecturis, immò eorū
- 11 singulis probari, quem esse dementem, vel furiosum, attestati sunt plures Doctores relati à *Menoch. in supradictatis locis, & in specie Alciat. in tract. de presumpt. reg. 1. presumpt. 38. & Robert. Maranta in repet. l. is potest num. 141. ff. de acquir. hered. quos recenset, & sequitur idem Menoch. cit. presumpt. 45. vers. cum ergo is num. 22. quibus in locis huiusmodi, & alijs signis omnes furorem, & dementiam probari posse affirmant.*

Et sic insania, & dementia, quam sanæ mentis testatricem in falso falsi testes adscribunt, vt clarè videbimus infra, est primum aduersariorum contra testamentum oppositum.

- 12 Sed cum furiosorum alij continua mentis alienatione omni careant intellectu, *l. Diuus Marcus, ff. de offic. Præsid. quos perpetuò furiosos vocat text. in l. cum prætor, S. natura ff. de iud. & l. si cum dotem, S. si maritus, ff. solut. matrim. & hi sint qui faciendi testamentum ius non habent, cit. l. furiosum cum concordant.*

- 13 Alij non ita insaniæ infortunio afficiuntur, quorum furor interuallum habere dicitur, *d. S. si maritus, siue intermissionem, l. qui testamento, S. 1. ff. de testam. aut inducias, l. cum alijs. C. de curat. furios. & hi si in dilucidis interuallis, & per id tempus fecerint testamentum, quo furor eorum intermissus est, iure testati esse videantur, eorumque valeat testamentum, cit. l. furiosum, C. qui testam. facer. p. ff. l. qui testamento, S. quacunque ff. de testam. & in istis.*
- 14 quibus non est perm. fac. testam. S. furiosi autem, atque plerumque furiosi interuallis quibusdam sensu sunt saniores,

res. cit. l. Diuus Marcus, ibi; ut plerumque ad solet. ff. de offic. Præsidis.

Aduersarij vt huiusmodi interuallorum intermissiones, & induciarum effugerent disputationem, eorum causæ leges, non legibus causam accomodantes aliter formarunt articulos, quam fori veritas admittebat, & præsertim nonum, duodecimum, & vigesimum primum, quorum eademmet verba hic transcribere volui, vt miram ingenij artem vnusquisque valeat contemplari.

Noni igitur articuli hæc sunt verba. *Item vuol pro-uare, come essendo stato ausato Fabio, che all'hora staua in Napoli del testamento già fatto, si partì subbito, & arriuato in Sernia, doue staua ammalata la detta Signora, detto Fabio se pigliare detto testamento prima stipulato da detta creata, & bauendolo nelle mani furno visti entrare dentro la camera, doue staua il letto di detto Fabio con il Dottor Virgilio, doue essendo stato vn buon pezzo il detto Fabio uscì, e disse queste parole, & altre, vedete, che razza di testamento hà fatto la Signora Zenobia, e poco tempo dopò ritornò ad entrare in detta camera, doue dormì detto Fabio, nella quale era il Dotore Virgilio Chiacchiara, e si pose il detto Dottore Virgilio à scriuere senza che vi fusse stato Notare, Giudice, ò altra persona senza che hauesse parlato prima alla detta Signora Zenobia, atteso se l'hauesse parlato saria stato visto dalle genti, che vi erano presenti.*

Duodecimi illa sunt verba. *Item come detto Fabio insieme con il detto Virgilio, e Frat' Angelo più volte furono visti dentro detta camera, doue scriueuano retirati, & ultimamente fra vno, ò due giorni dopò arrinato detto Fabio uscirono, & detto Frat' Angelo portaua l'aberta cartola scritta, chiusa, e colta con filo attorno, che non si possua vedere, nè aprire, & entrò nella camera, doue staua detta quondam Zenobia;*
elà

e là ciera Notar Marco, Giudice, e testimonij, e così si stipulò detto asserto testamento (se testamento si può chiamare) e senza che fusse stato detto cosa alcuna al detto Notar dalla detta quondam Zenobia, la quale non fù vista, ne intesa parlare, in modo alcuno da quelle persone, che stauano presenti, ne prima che detto Fabio, e Vergilio entrassero dentro la camera dove dormiuo detto Fabio, e si scrisse trà esso Fabio, e Vergilio detto asserto testamento.

Et tandem vigesimus primus articulus hæc formalia continent verba. Item vuole prouare, come a tempo che entrò detto Fabio alla camera di detta Signora Zenobia insieme con Frat' Angelo, e'l Dottor Virgilio Chiacchiara, volendo detto Notar Marco stipulare detto secondo asserto testamento, detta Zenobia staua come morta, e non parlaua à persona alcuna, nè in quel tempo fù vista parlare, nè rispondere, nè fare moto alcuno, lo che è vero, e costa à quelle persone, che furono presenti.

Super quibus articulis deponunt sex ex supradictis aduersariorum testibus, nempè primus, secundus, tertius, quartus, quintus, & septimus, qui inter alia testificantur, Dominam Zenobiam in ipso actu stipulationis secundi testamenti nihil locutam fuisse, sed tantum tradidisse Notario Marco presenti, & ante illius cubile existenti testamentum, seu chartas circum circa acia futas, quas ita à manicono extraxisse dicunt Fratrem Angelum egressum à cubiculo Fabij, vbi per duos dies post aduentum illius, & ante secundi testamenti stipulationem vidisse Virgilium scribentem insimul cum Fabio, & Fratre Angelo testificantur.

Quorum primus, secundus, tertius, & quintus testes reddentes rationem eorum negationis remouerunt actum à sensu, & ita suis depositionibus addiderunt. vj. dominam

nam nihil tunc locutam fuisse, nihilq; dixisse, nam si locuta fuisset, ipsi testes, qui præsentes aderant intellexissent.

- 15 Quò fit, vt etsi testes, qui deponunt super negatiua, pura, mera, & vaga, nihil omninò probent, secundùm communem Doctorum opinionem, de qua testatur *Farinac. in tract. de testib. quest. 65. par. 3. vers. limita tertio num. 221.* vbi iuxta morem plures congerit Doctores ita tenentes, tamen cum hæc (super qua dicti testes depo-
- 16 suerunt) sit negatiua loco, & tempore coarctata, nõ minus illis credendum esse dicunt, quàm si super affirmatiua deposuissent. ibidem *Farinac. vbi supra num. 224. & num. 228. vers. sublimita tertio*, quod maximè concedi posse videtur primo testi, qui se testamento subscripsit, nam cum deponat super eo, quod verisimile est ipsi de deponenti fuisse notum, vti testi testamentario, sufficere debet simplex illius negatio, & quod dicat, se fuisse præsentem, & non audiuisset loquentem, etiam si non addat, nec loqui potuisse, quin ipse testis audiuisset. arguorū, quæ per eundem *Farinac. cumulantur ibidem num. 229. vers. limita hanc tertiam sublimitationem.*

Cæterum duo alij testes eorum negatiuæ reddentes rationem dixerunt, quartus super art. 12. sed dicta Domina non est locuta, nec aliquid dixit, quia omninò prostrata manebat, & septimus super nono, sed dicta Domina nihil dixit, nec aliquid est locuta, nec loqui poterat, quia erat mente capta, & propter vociferationes, & maximos clamores, quos eodem die stipulationis secundæ testamenti emiserat, profligata manebat.

- 17 Nam furiosus & si differat à mente capto, quia furiosus propriè dicitur ille, qui est cum rabie furoris euidentis, & mente capus is est, cui mens, & consilium desicit

ficat, sed nullum furorem ostendit, vt declarant Doctores, & præcipuè Bald. in l. si furiosi C. de nupt. & Ias. in 18 cit. l. furiosum, tamen quoad inualiditatem eorum, quæ faciunt vel testando, vel inter viuos aliter de bonis suis 19 disponendo mente captus, & furiosus æquiparantur, quia vtrique sensus deest, & intellectus, glos. in S. furiosus instit. de inutilibus stipulat. quam sequitur, & recenset Stephan. Bertram. in cons. 23. num. 1. vol. 7. eodemq; loci 20 num. 6. attestatur furiosum, & mente captum haberi loco absentis, vel quiescentis, vel etiam mortui, & æquiparari dormienti, & vni lapidi; vnde nimirum, si tunc Domina ipsa testatrix sensibus, & loquela carebat.

Quæ si vt ipsi aduersariorū testes deposuerunt nō est 21 tēpore secundi testamenti stipulationis aliquid locuta, testamentum est ipso iure nullum, ita in specie probauit Marant. in cons. 19. num. 10. testator enim loqui, & audi- ti debet l. discretis C. qui testam. fac. post. l. iubemus circa princ. C. de testam. siuè testetur scripto l. hac consultissima, ibi suum esse testamentum dixerit C. eodem, siuè sine scriptura conficiat testamentum cit. l. iubemus, & l. haredes palam ff. de testam. idem Marant. in cons. 140. nu. 21.

Et hoc est secundū, quod contra testamentum opponunt, quæ duo contraria si vera essent in facto, frustra de alia quæreretur quæstione, an iure testata sit, sed cū falsa ea esse inferius demonstrabimus, ad secundū nunc diuisionis caput accedam, si in primis hoc vnum admo- nuerim, quod istorum sex testium, quorum depositioni- bus tota vis, ac spes victoriæ aduersariorum innititur ea- rumq; lectura gloriantur, quinque tantū sunt masculi, vna femina, quinque vassalli, vnus exterus, quatuor idio- tarum, duo scientes literas, quinque reuelantes in excom- municatione Papali, vnus in Episcopali Episcopi Boia- nensis,

Singularē responsum

nenfis, duo qui etiam super repulsa sunt examinati, vnus
testamentarius, omnes ignobiles, rustici omnes, sibi ipsi,
& veritati cōtrarij, adinuicem aduersantes, inconstantes,
impudentia ferentes testimonia, & vt paulò post ostendā
has, & alias maiores patiētes exceptiones, defectus,
& crimina, & tunc boni Iudices magis scire poterum,
quāta fides sit huiusmodi testibus, & eorum depositio-
nibus adhibenda, iuxtā *lex. is l. 3. ff. de testibus*.

22 Sed hic cum duo sint testamentorum genera,
quæ & si inter se substantia non differant, sollemnitate
tamen, & forma distinguantur, vt post alios admonuit
*Menoch. de presump. lib. 4. in preliud. circa princip. & pre-
sumpt. 2. num. 1.* in scriptis scilicet, quod à sollemnitate
scripruræ nomen accepit, & nuncupatium, quod à nū-
cupando hæredis nomine dictum est *l. hac consultissime
C. de testam. & instit. ead.* vbi scribentes post Iustinianū
vtriusque sollemnem formam commemorant, tres sunt
mihi discutiendæ dubitationes.

Prima est an Domina Zenobia testata sit in scriptis
vel per nuncupationem.

Secunda, an si verè in scriptis testata sit illius elogiū
defectu sollemnitatum deficiat, vel subsistat.

Tertia, an saltem valeat tanquam testamentum nun-
cupatium, si sollemnitates deficiant, quæ in scriptis te-
stamenti solent adhiberi, vel potius corruunt vtrūque.

De prima illa dubitatione verè respondebo, dominā
testatricem in scriptis testatam fuisse, non autem per
nuncupationem, nam si disponentis animus ex facto ip-
23 so declaratur *l. Paulus ff. rem rat. habet. & ex datura facti,*
eiusdemq; substantia arguitur, testatorē voluisse conde-
re testamentum, non autem codicillos conficere *l. non
codicillum, vbi scribentes: C. de testam.* non est dubitandum,

B

Do,

quin Domina Zenobia in scriptis testari voluisset, quod satis mihi probatur testamenti illius publici instrumenti inspectione, & eorum, quæ scripta sunt extra lectione.

24 Nam si vrgens dicitur coniectura, quem in scriptis voluisse testari, si suo elogio testium subscriptiones, & sigilla solùm adhiberi curauit, vt post alios, quos recessit, dixit *Nenoch. in conf. 313. num. 1. vol. 4.* vel si solemnitate testamēti in scriptis seruare cepit, vt puta suum testamentum coram Notario, & testibus non legerit, sed illis subscribendum, signandumq; tradiderit, vel si obtulerit chartam, & testibus dixerit, quod illud suum erat testamentum, vt testatur *Ruin. in conf. 193. lib. 2. num. 10.* quem retulit & scētus est idem *Menoch. in cit. conf. 313. n. 13. & seq. & in tract. de presump. lib. 4. presump. 2. num. 11.* à fortiori dicendum est, Dominam Zenobiam in scriptis testatam fuisse, quæ non tantum suo testamento signacula, & testium subscriptiones adijci, & formam testamentorum in scriptis pro parte seruare voluit, sed totam ipsam perfici solemnem formam, & omnes iuris adhiberi solemnitates mandauit.

25 Quoniam etsi tresdecim iuris solemnia sint testamētorum, quæ scripto conficiuntur, vt à *Paulo de Castro*, quæ ceteri sequuntur, recensentur *in cit. l. hac consultiissima nu. 1. C. de testam.* tamen omnia huic Domina Zenobia testamento fuisse adhibita, & testamenti scriptura, & testium habij scriptis hæredis in burgenfaticis depositionibus comprobatur plenissimè.

Nam si prima solemnitas, quam per scripturam conficiens testamenti seruare debet, est illa, quod quæ eius fuerint voluntatis scribantur, vel manu ipsius testatoris, vel cuiusvis alterius personæ etiam private *cit. l. hac consultiissima in prin.* hoc testamentum in flu, & voluntate do-

dominæ testatricis mea Virgilij manu fuisse conscriptū ipsa domina Zenobia declaravit, tam antè stipulationē testamenti, ut attestantur duo Fabij testes 16. super art. 27. qui etiam deponit, vidisse Virgilium post stipulationem primi testamenti, & ante aduentum Fabij scribentem aliud testamentum coram domina testatrice, ut in aduentu ipsius Fabij stipulari potuisset, quē illius stipulatione honorare velle dominam Zenobiam ipsi testi declarasse affirmat, & decimus nonus testis super artic. 10. qui est contestis, & insimul attestatur, dictum secundum testamentum fuisse in sui præsentia, & coram domina Zenobia scriptum de illius ordine, & voluntate à Doctore Virgilio, & ab ipso teste loco testatricis subscriptum, quia ipsa ob dexterę paralesim, & debilitatem subscribere nequiuisset, quòd iddem post illius stipulationem accepisse à domina testatrice deponunt tres testes sextus, decimus, & decimus sextus super artic. 30. quam etiam in ipsomet actu stipulationis, ut apparet ex illius lectura, & ex depositionibus quindecim testium, qui stipulationi interfuerunt, ut videbimus infra.

- 27 Secunda solemnitas est, ut scriptura testamenti profertur cōsignata, vel ligata, vel tantum clausa, & inuoluta, ne testes, quæ in ea scripta sunt valeant scire, *ria. l. hac consultissime in princip.* sed hæc licet, ut ibidem Castrensis admonuit, non sit solemnitas substantialis, nec necessaria, atamen nostra testatrix hanc etiam seruare voluit, suum enim hoc testamentum coram testibus, neque legi, neque in eo conscripta promulgari mandauit, sed ut omnia secreto perficerentur diligenter curauit.
- 28 Tertia est solemnitas, quòd testator præsentibus testibus suum illud dixerit esse testamentum, & hæc cum solemnitas sit magis substantialis, & necessaria, ut testes

faltim implicite sciant voluntatem testatoris in ea, quæ affertur scriptura contineri, vt post *Casrenf. ubi supra dixit Marant. in conf. 112. n. 44. & conf. 140. n. 14.* domina Zenobia testatrix, vt hæc sua voluntas in dubium reuocari minimè vnquam posset palàm coram omnibus Notario, Iudice, & testibus, masculis, puberibus, liberis, præsentibus, ita vt testatricem viderent, & viderentur, rogatisq; non tantùm septem numero necessarijs, quæ sunt sex alię testamentorum in scriptis solemnitates, *vt. hęc consultissima, & ibi Paulus.*

Sed etiam coram decem testibus, in quibus adserere Sacerdos, Vicarius Apostolicus Ifernienfis, Dux, Barones, Iurisconsulti, ac duo art. & medicinæ Doctores, accipiens hoc, de quo in præsentia agitur testamentum, à manibus Reuerèdi admodum Fratris Angeli Sancti Iohannis in Galdo sui Patris spiritualis, & Confessarijs, penès quem ante stipulationem seruari iusserat, vt deponit ipse Frater Angelus decimus nonus testis super art. 10. decimus sextus testis super artic. 17. & probatur clariùs ex verbis dominæ testatricis, quæ tempore stipulationis huius testamenti publicè coram dictis testibus, alijsque, Iudice, & Notario dixit eidem Fratri Angelo, *Padre mio datemi il mio testamento*, vt attestantur nonem infra scripti testes, primus testis super artic. 10. secundus super 21. tertius super 25. quartus super eod. quintus super 22. sextus super 25. decimus sextus, decimus nonus, vigesimus secundus super eod. art. 10.

Illudq; Notario sua manu sinistro tradens stipulandù, proprio ore, clarissima voce declarauit, sanmùlud esse, quod Notario obtulit, testamētum eius ordine, & voluntate manu mei Virgilij sui consultoris scriptum, & manu eiusdem Fratris Angeli, sui Cōfessarij, & Patris spiritualis

lis in pede cuiuslibet chartarum faciei subscriptum, cum ipsa sua manu ob illius dexteræ debilitatem, & parallelim reliqua testamenti parte se subscribere nõ potuisset.

Hæc omnia attestantur, & benè omnes Fabij testes infrascripti, primus testis super articulis 10. & 27. tertius quartus, & septimus testis super artic. 24. & 25. Quintus testis super artic. 22. & 24. undecimus testis super artic. 10. & 25. decimus, sextus, decimus nonus, & vigesimus secundus testis super eod. artic. 10.

Ex quibus septem sunt testes testamentarij, iudex testamentarius, & subscriptor testamenti, & novem his testibus accedunt tres alij testamentarij, nempe N. Iud. & N. qui tempore stipulationis testamenti testes rogati se subscripserunt, & signauerunt, & instrumento reasumptionis eiusdem testamenti iterum se subscripserunt, & N. qui tempore stipulationis, & clausura testis rogatus testamentum signauit, & se subscripsit.

Nam cum huiusmodi declaratio, & confessio retractoris, cæteraq; omnia supradicta contineantur scriptura stipulationis testamenti, in dorso illius existente, cui supradicti tres testes se subscripserunt, & signauerunt, hæc eadem subscriptionis tempore deposuisse dicuntur per ea, quæ nos latè scripsimus infra, vbi de codicillis est actum.

Et tandem hæc eadem supradicta attestati sunt tres alij Fabij testes, qui licet non subscripserint testamenti, actui tamen stipulationis illius interfuerunt, v3. secundus, decimus septimus, & decimus octauus, omnes super eodem artic. 10.

30 Vnde fit, vt testamenti hoc domina Zenobia, quod pro testatrice subscripsit Frater Angelus, & vno eodèq; tempore, & loco, nulloq; alio extrinseco actu interveniente,

niente supradicti Index, & decem rogati testes subscripserunt, & signauerunt; quæ sunt quatuor aliæ solemnitates, quæ tridecim numerum perficiunt, verè dicatur in scriptis, quod supradictorum quindecim testium attestationibus roboratum omnibus probari debet.

Et si enim me pudeat N. inter tot integros, bonæ opinionis, & probatæ fidei nostros testes enumerare, cum ipse sit primus aduersariorum testis, qui iuratus contra testamentum in iudicia deposuerit, impudens pro Barone secundum prohibens testimonium, velit, nolit, inter testes Fabij, qui pro testamento testificantur, computari debet, illiusque priorem subscriptionem præferri suæ depositioni contrariæ etiam iuratae, & iudiciali postea factæ pluribus rationibus demonstrabimus infra de codicillis agentes.

Vidimus hucusque dominam testatricem satis, castisque, ac prudenter fuisse locutam in ipso actu secundi testamenti stipulationis, idque quindecim testium attestationibus, testimonijque comprobauimus quàm plenissimè, quòd aduersariorum sex testes, immò quinque, si primum excipiamus frustra impugnari conati sunt.

31. Nam ex multis testatoris sensatis verbis sanitas deprehenditur intellectus, vnde dicebat Socrates, loquere, vt te videam, quod recensuit *Alciat. respons. lib. 1. conf. 22. circa finem*, vbi pulchrè respondit, valere testamentum mariti, vxore præente confectum, in quo ipsa vxor fuerat hæres instituta, & post *Alciat. q. ex verbo colligatur sanitas mentis, dixit Sard. conf. 41 q. nu. 58. circa prin. vol. 3. Don Antonius de Gamma in decisionib. Lusitania dec. 302. num. 2. Corn. conf. 261. num. 20. vol. 4. Decian. conf. 55. num. 41. in ultimis verbis vol. 4. & ante hos gloss. Bar. & alij in l. his S. Diuus ff. de iur. & iurat. dat. ab his, qui est*

Singulare responsum 17

est textus apertus, per quem deciditur ex sermonibus sanitate[m] mentis deprehendi.

Huc etiam accedit, nam in specie satis plenè probatum est, dominam Zenobiã testatricem fuisse sanæ mentis, & sensatæ, prudenterque locutã tam antè, & post secundi testamenti stipulationem, quam etiam in ipso stipulationis actu, quod optimè deponunt testes Fabij infrascripti, v3. Dux primus testis super art. 10. 21. 22. & 23. Capitaneus Ram secundus testis super artic. 8. 21. & 29. Cinamus V. I. P. tertius testis art. 22. 23. & 25. Medicinus medicus quartus testis super art. 22. 23. 25. Ligius Iudex testamentarius quintus testis super art. 22. & 23. De Luca Vicarius Apostolicus septimus testis super art. 21. 22. 23. & 24. Carlucius vndecimus testis artic. 22. Zampirus Medicus decimus testis super art. 20. & 29. Græcus V. I. D. & Baro vigesimus secundus testis super artic. 10. & Minister Provincialis s. Angeli decimus nonus testis super eod. artic. 10. item Clara decima septima testis, & Isabella decima octava testis super eodem art. 10.

Qui omnes duodecim testes interfuerunt stipulationi testamenti, & his quatuor alij accedunt, qui etsi non fuerint præsentès, in prædictis tamen concordant, quòd probationem sanæ mentis tam antè, quam post illius testamenti stipulationem ad mortem vsque, nempe Sacerdos Ioannes Antonius sextus testis super artic. 21. & 23. Augustinus Aromatarius nonus testis super artic. 21. & 29. Riccius Sacerdos decimus testis super artic. 21. & 29. & Sacerdos de Valerio decimus quintus testis super eisdem art. 21. & 29.

Ex quibus sexdecim testibus octo sunt testamenti 33 rj, computato Iudice ad contractum, qui licet non est sume-

numeretur inter testes, quando probatio fit per scripturam, secus tamen est, quando probatio fit per testes arguorum, quæ de Notario, & scriptore dicunt Doctores huiusmodi distinctionem secuti, quæ fuit *Baldini gloss. antiqui*, quem recenset, & sequitur *gloss. singularis in l. hæc consultißima C. qui test. fac. poss. in verbo octauum*, & ibi *Bart. nu. 13. testatur. Baldinum fuisse Doctorem Pisanum, & l. Domitius. ff. de test. num. 3. asserit Baldini opinionem esse veram, & ab omnibus teneri, idem secutus est Bald. in rubric. C. de fide instr. num. 37. vbi docet Notarium cõ-*

34 seri rogatum vti testem eo ipso, quod est adhibitus ad audiendum, & faciendum id, quod ordinabat testator, & in extrau. de pace. cons. S. V. assalli nostri num. 4. & in l. fin.

35 C. de fideicom. num. 18. vbi hanc communem opinionem extendit ad probationem mixtam, quæ fit per scripturam, & viam testium vocem, quo casu computari inter testium numerum tabellionem etiam asserit, hoc idem, amplexus est *Alex. in cons. 164. num. 9. & cons. 153. h. 17. lib. 1. vbi etiam de communi testatur opinione. Arret. insit. de testam. S. fin. nu. 6. Hieronymus Magon. post alios, quos allegat in decis. Lutensibus decis. 32. nu. 36. & Jacob. Pus. lib. 2. decis. Rosa decis. 382. nu. 4.*

Ex his sexdecim testibus, qui de sano testatrix attestantur intellectu, addi etiam debent tres alij testes testamentarij Vitus, Lactus, & Iud. Massarius, qui cum infra in iure fundauimus, tunc fuisse testificatos, omnia esse vera, quæ in scriptura stipulationis continentur, quando illi se subscripserunt, & signauerunt, etiam de sanitate mentis, & prudenti locutione attestati esse censentur, cum eadem scriptura, & sanæ mentis, & verborum testatrix sensatorum sic à Notario facta realis assertio.

36 Hinc est, quod nullà aduersariorum testium cum notis

stris sit comparatio, nam & si in testium varietate coacti sint Iudices perscrutari personarum auctoritatem testimoniorum qualitatem, & testium numerum *l. ob carmen in fin. ff. de testib.* prout iam conflictu testium fieri monet *Mising. observat. 38. cent. 4. post Felin. in cap. in nostra n. 4. de testib. & Curt. Iun. in cons. 17. vol. 2. sub nu. 27.* quos recēset, & sequitur *Hieron. Magon. in decis. Florent. decis. 17. num. 8. qui num. 9.* secutus Baldi opinionē in *l. magistratus num. 6. C. quando procu. non est necesse,* & notata in *l. duo Iudices ff. de re iud. & Felin. in d. c. in nostra num. 2.* asserit, quòd (quantæcunque probationes dicantur Iudici arbitrariæ) in conflictu testium tenentur Iudices exprimere causam, quare magis istis, quàm illis adhæserit, attramen hac in re non est multum nobis elaborandum.

38 Nam si testes alterutrius sunt enumerandi, decem, & novem sunt actoris, ut vidimus supra, qui de testatrici recta locutione, ac sana mente testantur, quorum quindecim etiam in ipso stipulationis actu de sanitate, & sensatis verbis deponunt; septem tantum sunt rei, & horum quinque solum deponunt interfuisse actui stipulationis, dominamq; Zenobiam tunc nihil fuisse locutā; cedant ergo illis isti necesse est *l. 3. §. 1. ff. de testib. & in autb. cod. §. neque igitur circa finem.*

Si personarum auctoritas examinanda, inter quindecim actoris testes, qui stipulationi interfuerunt sunt personæ illustres, Regni proceres Dux, Baro, adsunt Sacerdotes dignitate, & præfulgentes honore, adsunt legum, Canonumq; & art. & Medic. Doctores, adsunt viri locupletes, sunt mulieres honestæ, & inculparæ vitæ, sunt omnes litterati præter vnam, quibus quinque aduersariorum testes nullo modo comparari possunt, nec de-

C

bent.

bent, sunt enim omnes vassalli, & subditi Baronis præter vnum, sunt omnes plebei, rustici, & illiterati, si vnum excipias, qui vix sui nominis scit firmam, sunt omnes pauperes, & qui vt mox videbimus, plures, ac maiores alias patiuntur exceptiones.

- 39 Nam testibus pluribus numero, & grauioribus standū est *cit. iuribus*, & in specie *Caualc.* post alios, quos congerit *Suar. decis. lib. 5. decis. 27. num. 20.* & ditioribus magis creditur, quàm pauperibus *Farinac.* quide communi testatur opinione in *tract. de testib. quæst. 57. num. 35.*
- 40 Immò testes pauperes in causa ciuili graui, & magna, vt est causa maioris partis bonorum, vel vnus hæreditatis non solùm existimantur non idonei, non integri, non omni exceptione maiores, sed etiam omninò à testimonio repelluntur *idem Farinac. ubi supra num. 26. & seq. vers. amplia tertio*, & quòd huiusmodi causis ciuilibus magnis nõ sit locus regulæ, quod deficit in fide, supplet numerus testium, dixit *Caualc. post Mars.* quem recenset *ead. lib. 5. decis. 9. nu. 74.* nec immeritò nam testes pauperes sunt faciles, vt corrumpantur *idem Caualc. cit. lia. 5. decis. 36. nu.*
- 42 Et nobilioribus maior habenda est fides, quàm plebeis, *gloss. in l. 3. in verb. plebeius ff. de testib.* & est cõmunis Doctorum opinio, vt attestatur *idem Farinac. cit. q. 57. num. 36. vers. amplia tertio, ubi num. 37.* etiam asserit communiter Doctores sentire, quòd testibus dignioribus, & in aliqua dignitate constitutis sit magis credendum, quàm minus dignis, & *num. seq. ampliat.* has duas præcedētes communes conclusiões, etiam si nobiliores, & digniores testes essent pauciores, & minus digni numero plures, *iuxta gloss. magnam communiter à DD. receptam in C. in nostra de testib. quibus addo Mascard. de*

- de probat. tom. 2. conclus. 1001. nu. 4.* vbi ait, quòd pauci nobiles sunt multis testibus vilibus, & rusticis præferendi, & licèt limitasset *nu. 11.* in ignobilibus deponentibus pro eo, sublimitauit tamen *conclus. 1096. nu. 11.* quando hi testes ignobiles essent pauperes, viles corruptibiles, vel suspecti, idque iure merito, nam qui testes plures patiuntur defectus non probant, etiã in casibus, vbi ex natura rei veritas aliter haberi non potest, *idem Cauale. cit. decis. 36. num. 6. post Bursat. Bertazzol. Hond. & alios,* quos ibidem recenset, & sequitur, immò testes multis defectibus onerati deficiunt in fide totaliter, *Riminald. in cons. 571. nu. 30. cons. 704. nu. 66. cons. 705. nu. 13. cons. 706. nu. 1. & cons. 713. nu. 15. lib. 6.*
- 45 Quòdque vassallis, & subditis testibus, si sint viles, pauperes, vel aliqua alia suspiciòne laborantes, nulla sit adhibenda fides, probauit *idem Parinac. post Boss. & alios,* quos recenset, *de testib. quest. 55. num. 28. ves. limit.*
- 46 *ta secundo,* & presbyteros laicis præferri debere, dixit *Parif. cit. cons. 88. num. 30. vol. 3. iuxta notat a in C. Clerici 81. distin. & Clorfeum* ratione presbyteratus esse magis idoneum testem, quam sit laicus, voluit *gloss. in C. monachus, in verb. quòrum;* vbi dixit, quòd tantum valet
- 37 testimonium quatuor clericorum, quantum sex laicorum, & sequitur *Mascard. de probat. tom. 1. conclus. 306. nu. 1. & 2. & post alios,* quos ibidem congerit, ait, quòd presbyter quodammodo dici potest, testis omni exceptione maior.

- Et tandem si testimoniorum qualitas est perscrutanda, maior testibus habenda est fides, qui de sana mente attestantur, quam deponentibus de furore, *Mascard. de probat. tom. 1. conclus. 827. nu. 1. post Ias. Dec. Curt. Iun. & Grammat.* quos ibi retenset, & sequitur, quibus addo

Menoch. de præsumpt. lib. 6. præsumpt. 45. nu. 21. vers. hinc fit post Corn. Paris. & Socc. Iun. quos ibi allegat, & huius
 49 *sententiæ ea est ratio, quia huiusmodi sanitatis attestations conueniunt naturæ, quæ vt plurimum parit homines sanæ mentis, Menoch. ibi supra nu. 19. & conueniunt iuri communi, quo mētis compotes esse homines præsumuntur, Menoch. ibid. nu. 21.*

50 *Quæ præsumptio utroque iure tam Cæsareo, quam Pontificio comprobatur l. nec codicillis C. de codicill. c. cō dilectus de success. ab intestat. & communiter sequuntur DD. Menoch. ubi supra nu. 18. Mascard. cit. conclus. nu. 12. & Mant. post alios, quos recenset de conect. ult. volunt. lib. 2. tit. 5. num. 2. vbi huiusmodi iuris præsumptionem certo certiore esse attestatur, eamq; nu. 4. extendit etiã si quis in extremis fuerit constitutus iuxta doctrinam Abb. in cap. ult. nu. 9. de success. ab intest.*

51 *Hinc testes deponentes de sanitate mentis dicuntur verisimilia attestari, Marant. in cons. 19. nu. 23. circ. princ. & Paris. citat. cons. 88. nu. 33. & ideo sunt cæteris aduersantibus præferendi Lob. carmen l. fin. ff. de test. c. licet causam de probat. & cap. præterea de testib. idem Paris. ubi supra nu. 32. & Marant. eod. cit. num. 23. etiam si testes examinati de sanitate mentis, & dementia essent utrique pares Mant. eod. tit. 5. lib. 2. nu. 5. quod Mascard. in cit. conclus. 827. nu. 13. ampliãt etiam si testes, qui de sana mente deponunt, essent exigui, & numero pauciores, veluti duo, & de furore, & insania deponentes essent plures, veluti mille, securus Laf. & Boerium in locis per ipsum citatis, quod ipse præcipuè verum esse dicit, quando illi pauciores deponerēt in specie, plures autem in genere.*

Quid modò dicerent supracitati Doctores in casu nostro, vbi testes, qui de vera testatricis sanitate mentis
 testa-

testatur sunt numero plures, & pondere grauiores? nisi ut aduersarij proprio ore confiterentur, aut nullam suorum testium cum nostris esse comparationem, aut illam solam, quæ cernitur inter Solem, & siæ Solis lumine Lunam, suos enim testes vassallos, cum sint homines vi-

52 les, & idiotæ, exploratum est, non rectè iudicare potuisse, an domina Zenobia fuerit insana, vel mentis compos, quia istud consistit in intellectu sapientis, & experti hominis, maximè cum testes nostri, qui de sana mente deponunt, sunt omnes litterati, ità in specie argumentatus est *Robert. Marant. in cit. conf. 19. nu. 23. in princ.*

Quod eo fortius in casu nostro est affirmandum, quia

53 inter alios testes adsunt aromatarius, & Medicus domesticus dominæ testatricis, & alter etià Physicus, quos Medicos, & peritos in arte in huiusmodi sanitatis, ac furoris controuersia accersiri docet *Bart. in l. 2. nu. 3. de testibus post Cynum in l. senium ff. cod. & in re ista plurimum attendi debere dictum peritorum in arte affirmavit Alex. post alios, quos congerit in conf. 141. num. 11. circa med. lib. 6. quos recenset, & sequitur Io: Petr. Rimini in conf. 56. nu. 6. col. 1. vbi in specie dicit, Medicorum Physicorum attestationibus magis esse credendum de sanitate mentis, vel dementia, quàm alijs testibus quibuscunq;*

54 Huc accedit, quòd testes nostri deponunt pro testamento publico instrumento, & testibus pro instrumento deponentibus maiorem fidem adhibendam esse, quàm attestantibus de insaniam, & mentis alienatione contra instrumentum dixit post alios, quos allegat *idem Paris. cit. conf. 88. num. 20.* quorum attestationibus suffragatur etiam assertio Notarij, cui scribenti in testamento, testatricem fuisse sanæ mentis, stante supradicta iuris præsumptione credi posse, & si aliàs non crederetur, affirmat

Me.

Menoch. post Corn. & alios, quos recenset in cit. presump. 45. nu. 21. quibus addo Rimium cit. conf. 56. nu. 6. & Mascard. de probat. tom. 1. conclus. 503. nu. 15. vers. ab hac tamē & Decian. conf. 51. nu. 41. vol. 4. vbi alios citat.

Et tandem vt supra admonuimus ex nostris testibus deponētib; de sana testatricis mente, & recta locutione sunt plures testamentarij; inter quos illi duo art. & 56 medic. Doctores, quibus testamentarijs testibus standū esse probauit *Cornens in conf. 91. nu. 24. vol. 4.* dato, quōd probatum fuisset de fatuitate, quia licet furiosus præsatur durare in furore *c. indicas Hermannum 3. quast. 9. & notans gloss. & Doctores in c. fin. de success. ab intest.* tamen potuit respiscere, & probari contrarium, cum plerumq; furiosi quibusdam interuallis sensu sint saniores *cit. l. Diuus Marcus ff. de offic. Præs. quod maximē respondendum est in casu nostro, vbi de insania nihil probatur, & dato citra veri præiudiciū, quōd antē, vel post secundi testamenti stipulationem aliquid probaretur, tamen cū aduersariorum testes tempore actus gesti, & stipulationis nihil de testatricis insania attestentur, dicē-*
 57 *dum est testamentum fuisse actum tēporē sanitatis iuxta responsa Castrens. in cons. 120. viso quodam processu nu. 2. lib. 1. & Ias. in cons. 178. nu. 3. vol. 2. sed de his infra plenissimē.*

Sed quia etiam ad sinceram testimoniorum fidem, & 58 testimonia, quibus potius lux veritatis adsistat, respici oportet *cit. l. ob carmen in fine ff. de testib. c. si omnes testes in princ. vbi formalia huius legis recensentur verba 4. q. 9. perpendenda sunt mihi ea, quæ aduersariorum testes de insania testatricis fixerunt, & de alijs, quæ pro eorū Barone deposuerunt. At hic paulò altius repetam materiam necesse est, nam vt magis veritas elucescat, & præ-*

præsens hæc quæstio, quæ potius est facti, quàm iuris, facilius examinari possit, *iuxta tex. in l. 2. C. plus valet, quod agit, quàm quod si mult. incip.* non modo recensenda sunt dicta testium, quæ posterius coram examinatore protulerunt iurati, sed etiam ea, quæ prius vigore litterarum monitorialium Sāctissimæ recordationis Pauli Papæ V: super eodemmet factō propalarunt. Sic .n. quàm clarissimè videbimus id, quod ante admonuimus, quot alias exceptiones, defectus, & crimina aduersariorum testes patiantur.

59 Primus igitur aduersariorum testis, de quo pluries supra loquuti sumus super art. 8. inter alia in primis testificatur, me Virgilium Chiacchiarum accersisse Fabium, & per nuncium Ioannem Andream, & per litteras certiore fecisse, quòd domina Zenobia se malè haberet, meq; Fabium interpellasse, vt statim Neapoli Aelerniã se conferret, parum postquam intellexi, dominam Zenobiam testari voluisse, sed hic prius in eius reuelatione præsent. in processu Sancti Laurentij declarauit, quòd ipsamet domina Zenobia ad vocandum Fabium misit Ioannem Andream, sed quorsum hæc contraria depositio? vt me, & Fabium de collusionē redarguerat, & dominæ Zenobiæ testatricis perpetuam, atque cōstantem in me, & Fabium voluntatem occultaret.

Secundo hic testis præsupponit tempore confectio- nis primi testamenti dominam Zenobiam fuisse mentis compotem, vt re vera semper fuit; at in eius reuelatione tunc temporis fuisse insanam profiteretur; sed quò hæc alia contrarietas? vt testificetur deindè in primo illo testamento fuisse institutum vniuersalē hæredem eius Baronem, vt falsò deponat Fabium illum proiecisse in ignē absque mandato testatricis, & præberet aduersarijs an-
sam

sam latrandi, quòd illud testamentum à Fabio fuisse proiectum in ignem, vt deinceps nullo vnquam tempore appareret tanquam illi noxium, & contrarium.

Tertio hic testis attestatur primum illud testamētum post stipulationem fuisse traditum Claræ, vt illud seruaret, & deinde deponit, Claram posuisse testamentum super scriptorio, quod erat in cubiculo dominæ testatricis. hoc dictum non est verisimile, nam satis redargueretur, de negligentia fidelis ista famula. Sed cur supra, & nō intus scriptorium, vt verè positum fuit, attestatur? at parum post in artic. 11. testificetur Fabium post 2. stipulationem absque iussu dominæ Zenobiæ primū illud testamentum ab illo scriptorij loco vltro accepisse, & in ignem proiecisse, hacq; sua depositione sibi ipsi, & scripturæ stipulationis, cui se subscripsit contradiceret, quæ probatur, dictum testamentum ordinatione dictæ testatricis fuisse combustum, & Fabij testibus aduersaretur, qui deponunt, indicante domina Zenobia Fabium accepisse primum testamentum à scriptorio, intus quod seruabatur, & testatricis iussu proiecisse in ignem, quod vltro scripturam Fabij testes attestantur, v3. Dux primus testis super art. 10. & 26. secundus testis super artic. 25. tertius testis, quartus, quintus, & vndecimus super eodē art. 26. decimus sextus testis, decimus nonus, & vigesimus secundus super artic. 10. itaque de falso, & mendacio vbique hic testis conuincitur.

Quarto ibidem art. 8. testificatur post primi testamēti stipulationem petiisse à Fratre Angelo, vt sibi satis curiose appetenti patefaceret, quænam domina Zenobia disposuisset, Fratremq; Angelum respondisse satis benè disposuisse, hæc responsio videtur verisimilis, nam non erat patefacere contenta in scriptura secreta, & iterum
in.

interroganti, cuiam domina suos illos vassallos reliquisset, replicasse, N. legitimo hæredi, hoc transire potest, quia sic iuris erat feudalis, vt de vassallis illis in præiudicium proximorum disponere testatrix non potuisset, sed quòd Frater Angelus ex se vltra quærita respondisset, satis commodè in fauorem nepotum disposuisse, sibiq; testi portionem suam reliquisse, hoc non est credendum de Fratre Angelo, cui secreta testamenti commissa erant; hæc q; dicta si fuissent vera, vtique hic testis reuelasset, & tamen in eius reuelatione de prædictis verbum nullum habetur.

Hunc etiam testem fuisse mendacem satis clarè dignoscitur ex eo, quod in eius reuelatione de infania testatricis, etiam tempore primi testamenti propalauit, nã si erat insana cur tot tam curiosè de infanç testamento appeteret?

Hic idem primus testis super art. 9. inter alia deponit per duos dies post aduentum Fabij Virgilium scripsisse in cubiculo Fabij insimul cum Fabio, & Fratre Angelo, nec vnquam vidisse Virgilium, nec Fabium colloquentem dominam Zenobiam infra dictum tempus, nec antequam incepisset scribere, etsi quandoque Virgilius, & Fabius cubiculum dictæ dominæ ingrediebantur nihil aliud loquutos fuisse, nisi quòd vociferantes aiebant, Marchionissa mea, & addit, quòd si prædicti essent loquuti de alia re, veluti testamentaria ipse testis intellexisset, quia semper in cubiculo testatricis permanebat.

Sed in art. 11. testificatur vidisse Virgilium scribenrē in cubiculo Fabij, quia illuc multoties ad inseruendum Fabio ingressum fuisse attestatur, & sic fatetur nunc pluries de cubiculo dominæ egressum fuisse, quod supra expressè negauerat in nono articulo, at negat, affirmatq;

D

val-

vassallus iste, prout melius sibi videretur expedire causæ Baronis sui.

Negat enim illic, vt testatricem affirmat non fuisse, consciam testamenti, quòd à Virgilio falsò nunc dicunt aduersarij fuisse conscriptum in cubiculo Fabij; hic affirmat, vt huius rei pro Barone testimonium præbeat de visu, & Virgilium in actu scribendi ibidem vidisse attestetur, & Fratrem Angelum de cubiculo Fabij egressum dicat postquam Virgilius finem scribendi fecerat, dum ipse in aula moraretur.

Iste testis, vt hæc tam inter se pugnancia, varia, immò etiam falsa diceret testimonia, sui officij est oblitus omninò, & relicta cura triclinij, cui præfuisse in principio sui examinis confitetur, non solum cubicularij, sed etiã famularum Marchionissæ ministerium vsurpauit, ita .n. dominæ testatrici vult semper præsentem adesse, vt non meminerit se architriclinum fuisse, & Fabium, Virgiliumque testatricem colloqui potuisse, vel quando ipse curabat, vt ferula ordinae, & tempore, Fabio, alijsq; dominæ Marchionissæ conuiuis exhiberentur, vel quando Architriclinus ipse edebat; vel quando ipsimet necessarius naturæ vsus ad positionem superflui ponderis imminabat, cuius rationem habere voluit Iustinianus Imperator, etiam paruulo illo tempore, quo testamentum perficitur *l. cum antiquitas C. de testam.* & vassallus hic testis ita suo Baroni inservire voluit, vt per illos duos dies, quibus figurat post aduentum Fabij Virgilium in illius cubiculo scripsisse, nec dominam Zenobiam de re testamentaria, neq; de alijs rebus allocutum fuisse, huius naturæ necessarij vsus fuerit oblitus, nisi & hæc in cubiculo dominæ testatricis peregisse turpiter sateri velit.

Sed hæc, quæ hic testis deposuit tantum abest, vt pro-
bent,

- bent, ut potius ipsum de falsitate convingant, testes. n. 61 non verisimilia deponentes nihil probare affirmarunt, Bald. in *testium* col. 7. C. de *testib.* & lacissime Tirag. in l. *si unquam* in princ. sub n. 44. C. de *reuo. donat.* quos recenset, & sequitur *Cauale. ord. lib. 5. decis. 27. nu. 9. qui in decis. 9. eiusdem lib. 5. post Bald. in cit. l. testium col. peccat. & Merfilium singul. 343. incip. verisimilitudo*, attestatur magis credendum esse testibus verisimilia deponentibus, licet paucioribus, quam mille non verisimilia testificantibus, & *Moscard. de probat. tom. 1. conclus. 945. in verb. Falsarius nu. 14. vers. quarto limita, post Ias. Dec. Abb. Cravett. & Bertrand.* quos allegat, dicit, quod ex hoc in testibus præsumitur falsitas, quia non verisimilia deponunt.

Hic tandem testis, ut omittam plures alias cõtrarias, ac falsas illius depositiones, ne in minimo quidem diceret veritatem super art. 30. attestatur, se vidisse Fratrem Angelum scribentem codicillum in proprio cubiculo, ubi lectus Virgilij aderat, codicilliq; verba transcripsisse à quadam alia charta, quã miror, cur non adiecerit manu Virgilij fuisse conscriptam, cum vnus ex reuelantibus pro Barone hoc à fratre Angelo singul. accepisse. In eius reuelatione exist. in processu Sancti Laurentij, nam ibi pro palam vidisse Fratrem Angelum, & Virgiliũ se in cubiculo clausisse, ibiq; clausis ianuis moram duxisse pro exemplando codicillo manu Virgilij conscripto, prout ipsi interroganti Fratrem Angelum de cubiculo egressum respondisse simulat eodemmet tempore, quo Notarium coram domina Zenobia stipulatum fuisse asserit codicillum.

Si igitur clausus in cubiculo Frater Angelus ad transcribendum codicillũ morabatur, ut ille reuelauit, quomodo cubiculum ingredi poterat hic testis, ut ipse de-

ponit, & Fratrem Angelum codicillum ex alia charta videre transcribentem? & si alter Baronis reuelans in eius reuelatione existenti in eodem processu S. Laurentij propalauit, Virgilium fuisse codicilli scripturam in cubiculo dominæ Zenobiæ coram Fratre Angelo, qua facie hic testis Fratrem Angelum in cubiculo Virgilij codicillum fuisse testificatur?

Respondet fortasse suam depositionem iuramento firmatam aliorum in iuratis reuelationibus omni iure præferri debere, sed responsum hoc suum nullius erit efficacitæ, nam cum supra in alijs falsum deposuisse probauimus, in cæteris & si verum diceret (quod de hoc teste negamus expressè) nulla est illi fides adhibenda.

63 Testibus enim falsum deponentibus ne dum in eo, quod dicunt falsum, sed etiam in alio, in quo dicerent veritatem non est credendum, *Cauale. decis. 1. nu. 21. lib. 5. post Bald. & Doctores in l. si ex falsis C. de transact. Alex. in cons. 53. nu. 12. in cons. 133. nu. 26. & in cons. 183. nu. 9. vol. 7. idem Cauale. eod. lib. 5. decis. 27. num. 21. vbi addit Brun. in cons. 32. vol. 4. Barb. in cons. 77. col. 1. in fin. vol. 3. Grammat. cons. 35. sub num. 11. Ruin. in cons. 15. nu. 2. in cons. 81. nu. 5. & in cons. 157. nu. 7. & 9. vol. 5. quibus addit Mascard. de probat. tom. 1. conclus. 783. vbi nonnullos cõgerit etiam de communi opinione attestantes, quam ipse pluribus modis ampliat, & ad diuersos extendit casus, quos ibidem recenset, vt apud ipsum videri possunt.*

Huc etiã accedit, quod supradictus testis se subscripsit, & signauit scripturam stipulationis eiusdem codicilli, qua à Notario asseritur, dominam Zenobiam tunc temporis fuisse sana mente, & rectè loquentem declarasse, codicillos illos conficisse scriptos de eius ordine, & voluntate per manus eiusdem Reuerendi admodum Fratris

tris

ris Angeli de Sancto Ioanne in Galdo tunc ministrus Prouinciæ Sancti Angeli Fratrum Minoris Obseruatiæ, ipsoq; codicillos à se ipsa non fuisse subscriptos propter manus ipsius codicillantantis debilitatem, & impotentiam, quæ omnia tunc testem vnum ex septem codicillorum signatoribus sua illa subscriptione deposuisse, nõ est nobis ambigendum ex his, quæ diximus infra, cum de iurata eiusdem testis contra testamentum refellenda depositione, plenius disseruimus.

Qui tamen super eodem art. 30. ita diminutè de actu stipulationis codicillorum locutus est, cum deponat, *e si stipulò quella carta cosita, la quale dissero, che era codicillo, & esso c'interuenne per testimonio, & super artic. 31. ita obscurè testificatus est de sano codicillantantis sensu, cum dicat, la verità è, che à tempo, che la detta Signora feceò detto codicillo staua pure aggravata dell'infermità, e discomoz; vt verè falsum in omnibus deposuisse affirmemus.*

64 Nam paria sunt in teste dicere falsum, & veritatem nõ proflare, c. 1. *de crim. fals. testis.* falsus esse presumitur, qui id agit, quòd ex sua depositione veritas non appareat, *Mascard.* post plures alios, quos recensuit, & secutus est *citas. conclus. 745. num. 12. in 1. som.* sed de isto teste iam satis ad alios transeamus.

65 Secundus testis muliercula quædam in eius reuelatione penès process. Sancti Laurentij propalauit, se satis benè vidisse, tempore stipulationis, dominam Zenobiam tradidisse secundum testamentum Notario Marco, nec non ab alijs famulabus audiuisse, quòd Frater Angelus prius illud extraxerat à suo manicono, & dominæ restitrici tradiderat, quem actum ipsamet vidisse confitetur. At nunc super art. 9. deponens attestatur, se vidisse Fratrem Angelum extrahentem illud iddem testamentum à suo

à suo marito, & testatrici tradentem, quid hæc dicit
in alijs, si in hoc est sibi ipsi contraria?

Secundo super art. 10. deponit se nunquam post ad-
uentum Fabij vidisse Virgilium scribentem in cubiculo
dominæ testatricis, nec de re testamentaria colloquentem,
& reddens rationem sui dicti addit, quòd si hac de
re locutus fuisset, ipsa testis intellexisset; quia nunquam
discedebat à cubiculo prædicto. Hæc huius testis depo-
sitiò eadē, quo primi, cui vult fieri contestis, falsi morbo
laborat, nã & ipsa aliquã è cubiculo egreditur dominæ,
nisi quãdo vult deponere vidisse Virgilium scribentem
in cubiculo Fabij, nam cum super art. 12. fuisset tantum
de auditu ab alijs famulis testificata, secundum testamē-
tum conscriptum fuisse à Virgilio insimul cum Fratre
Angelo, & Fabio in illius cubiculo, vt magis suo domi-
no inseruiret super art. 15. deponens quandam compo-
suit fabellam, vt & ipsa clarissimæ veritatis laci effunde-
ret tenebras, hæc enim ibi mendaciter testificatur præ-
cedenti die secundi testamenti stipulationis dominam
testatricem fuisse insanantem, & fatua verba locutã, seq; il-
lius influ è cubiculo egressam accessisse ad Virgilium,
quem in cubiculo Fabij, & in ipso scribendi actum attesta-
tur vidisse; sed quæ fides sit huius testimonij verba fabel-
læ demonstrant.

Figurat enim mulierculã istã, dominam Zenobiam,
tunc temporis sibi dixisse, *Elisabeta vã dal Signore Vir-
gilio, che cerca licenza dal Vicario, che non mi faccia anda-
re alla nuda per Sergna, ca pò sono suergognata, perche mi
vede Francisco, e così essa testimonia andò dal Signor Virgilio,
il quale stava scriuendo nella camera del Signor Fabio,
e gli disse dette parole, e lo detto Signor Virgilio le rispose, che
disosse alla signora, che stia quieta, perché bane a bivariate la
gratia*

gratia del Signor Vicario. Volui formalia verba recensere, vt domini Iudicantes magis intelligere possint, quàm pulchra sit huius foeminæ compositio, & quorsum hæc illius spectet fabella.

Hæc immemor huius testatricis honestatis, vt illam magis de furore, & infania redargueret super art. 16. testificatur, dominam Zenobiam coram ipsa teste, Fratre Donato, & alijs nudam surrexisse à lecto, totamq; personam ostendisse, quæ testis, vt in istis fabellis est singularis, ita, & singulariter mentitur, nam si ipsamet testis est alijs super art. 7. & in eius reuelatione attestatur dominam Zenobiam affectam fuisse paralesi per totam dimidiam dexteram corporis partem, qua mouu priuabatur, quid hoc dicto inuerisimilius, quod nuda à lecto surrexerit, & si erat insana, quid illius iussu accersit Virgilium? quid verba fabellæ recensuit? cur primum, ceteris que aduersariorum testes, qui nunquam è cubiculo dominæ egrediebantur, vt ipsi deponunt, dum fingunt, Virgilium scripsisse per duos dies in cubiculo Fabij ante secundi testamenti stipulationem de huiusmodi fabella non deposuerint?

Hæc tandem super artic. 30. attestatur tempore, quo domina Zenobia codicillum confecit, vidisse Fratrem Angelum scribentem in cubiculo Virgilij, cum illuc ipsa causa sternendi lectum accersisset, stratoq; lecto, cum ingressa fuisset in cubiculum dominæ, vidisse deinde testatur illuc accedentes Notarium, Iudicem, & testes, & etiam Fratrem Angelum cum charta suta in manu infimul cum Virgilio, eamq; chartam cum Notarius haberet in manu dixisse, *Hic est codicillus domina Zenobia, quæ loqui non audiuisse deponit, & reddens rationem huius diei addit, quia adhuc capitis infirmitate erat gravata.*

Si

Siquæ, nunc deponit ista foemina, essent vera, utique in eius reuelatione propalasset, in qua de codicillis, nec verbum quidem vnum, sed vt cum primo fiat contestis, hæc, & alia nunc figurat, attamen non benè intellexit, satis fuisse inuerisimile, quòd ipsa foemina voluisset sternere lectum sola cum monaco, immò, vt verius dicam, quòd Frater Angelus, qui honestæ, & inculpatae vitæ sèper fuit, permisisset solam foeminam sternere stragula, quæ ipso existente in cubiculo fas erat habere complicata, eo maximè, quia maritus istius mulieris in eius reuelatione, vt supra admonuimus declarauit tunc temporis, quo aduersarij fingunt, Fratrem Angelum scripsisse codicillum, fuisse cubiculi ostium obseratum. Cæterùm scriptura codicillorum stipulationis, cui septem se subscripserunt codicillares testes, probatur, hanc mulierem esse mendacem, cum subtriceat alia verba Notarij, & testatricis, eiusq; ratio non excludit, dominam Zenobiam non fuisse locutam, nam si ipsa testis non intellexit loquentem, intelligere alij posuerunt, prout re vera plura verba proferentem in actu stipulationis audiuisse, eorùm subscriptionibus attestati sunt septem testes, vt infra iure, & ratione probauimus.

66 Tertius testis in eius reuelatione in processu S. Laurentij declarauit, dominam Zenobiam à principio suæ infirmitatis misisse Io: Andream, vt Neapolim Fabium accerfired, at nunc vt particeps aliorum fiat falsitatis super art. 9. testatur, quòd statimatq; incepit domina iacere in lecto, Virgilium Ioannem Andream vocasse, illumque ad vocandum Fabium Neapolim misisse datis litteris, vt statim Aeferniam accederet, quia domina Zenobia moribunda iacebat.

Secundo hic testis in eius reuelatione dicit tempore stipu-

Stipulationis primi testamenti, dominam Zenobiam morte insanorum vociferasse, & multi generis diuersos turpes actus fecisse, quod contradicit cæteris aduersariis testibus, qui tunc fuisse sanæ mentis testatricem testificantur.

Tertio super artic. 10. deponit, se nunquam vidisse Virgilium colloquentem dominam Zenobiam ante stipulationem secundi testamenti, & reddens rationem suâ dicti subdit, quia ipse testis vidisset, cum nunquam è cubiculo, & aula dictæ dominæ egrediebatur; sed hæc sua ratio non concludit; nam etsi ipse non vidit Virgilium alloquentem, videntur alij, & ipse cum esset in aula videre non potuit.

Quarto, sibi ipsi contradicit, & non verisimile, immò falsum testatur, si enim vt in supradiçto art. 10. testificatur, nunquam à cubiculo, & aula dominæ recedebat, quæ impudentia super art. 9. & 11. attestatur, se vidisse Virgilium in cubiculo Fabij scribentem, quem à cubiculo, & aula dominæ videre non poterat.

Quinto, diuersi coloris iste Pardus super art. 20. deponit, multoties dominam Zenobiam cucurisse per lectum, quod falsum est, & non verisimile, nam si vt cæteri fatentur in tota dextera corporis parte paraleli laborabat, qua etiam motu priuabatur, qualis illi cursus esse potuit?

67 Quartus testis vassallus, vt cæteri in eius reuelatione in eodem processu Sancti Laurentij propalauit, se fuisse vocatum à dominæ Zenobiæ muliere, eamque dominæ tunc in principio illius infirmitatis ipsi testi demãdasse, vt Neapolim accederet ad vocandum eius nomine Fabium, quia ipsa male se habebat, & redeuntem cum Fabio accepisse à quibusdam hominibus Præfuloni domi-

E

nam

nam Zenobiam testatam fuisse, heredemq; quemdam Don Aluerum instituisse, at nunc deponēs super 8. art. omnia à veritate aliena, & satis diuersa figurat, nam testatur, se à Virgilio fuisse missū Neapolim, ut accersiret Fabium, eumque interpellaret, quòd statim Aeserniam peteret, quia domina Zenobia pessimè se habebat, & in redditu audiuisse ab hominibus Frusuloni dominam Zenobiam testamentum confecisse, atque omnia, cuidā Don Antonio reliquisse.

Secundò, hic testis super art. 9. inter alia deponit, quòd statim atque Fabius cum ipso teste Aeserniā appulsus peruenit ad cubile, vbi domina Zenobia iacebat, incepit vociferando nominatim appellare, *Marchionissa mea quomodo vales, ne dubites, quia benè valebis, auxiliante Domino*, & quòd dicta Domina nihil respondit, & huius digiti reddens rationem subdit, quia pessimè se habebat, & ad rem non loquebatur, prohi pudor, quot huius testis pugnantia dicta? si hic dicit nihil dominam respondisse, quomodo testificari potest tunc tunc Neapoli rediens, quòd ad rem domina non loquebatur?

Tercio in eadem sua reuelatione declarauit, dominum Fabium quinque horis elapsis post eius aduentum in Ciuitatem Aeserniam proiecisse primū illud dominæ Zenobiæ testamentum in ignem, & combustum fuisse, in quo domestici dicebant, fuisse institutum don Aluarum. At nunc super art. 12. deponens dicit, dominum Fabium tempore stipulationis secundi testamēti primum in igne proiecisse, & sic duobus elapsis diebus post illius aduentum, cum tunc temporis secundum testamentum fuisse Notarium stipulatū attestati sunt ceteri aduersariorum testes.

Quartò super eodem art. 11. deponit vidisse Fratrem Angelum

gelum extrahentem à suo manico testamētum secundum, quod ipse appellat chartam sutam, illudq; tradidisse dicit dominæ Zenobiæ, & Zenobiam sinistra manu dedisse Notario Marco præsentem, sed prius in eius revelatione propalauerat, post aduentum Fabij, & combustionem primi, vidisse dictum Fabium insimul cum Virgilio conficientem aliud testamētum, illudq; dedisse Fratri Angelo, & Fratrem Angelum Notario Marco tradidisse.

Quintò, tandem testis iste super eod. art. 12. deponit, dominam Zenobiam tempore stipulationis secundi testamenti nihil fuisse locutam, nec aliquid dixisse Notario, quem ex se ipso dixisse ait. *Domini hoc est testamētum domina Zenobia scriptum manu domini Virgilij Chiacchiarri, & quod hic intus scriptum est, sua voluntas est,* at in eius revelatione declarauit, quoad se non intellexisse loqui dominam Zenobiam, quia aderat propè ianvam illius cubiculi, & verius dixisset, quòd aderat Carpinoni, nam veritas est, quòd hic testis eadem hora, qua Neapoli Afermiam redijt cum Fabio, Carpinonem petijt, ibique tempore stipulationis testamenti morabatur. Vnde mirum non est, quòd tot varia, contraria, falsa, fictaq; nunc dicat testimonia.

68 Sed sicut parum firmamenti, & parum virium falsitas habet, ita testes malitia falsi, qui mentiendo Iudices fallunt, quinimò Dei præsentiam contemnant, & innocentem falso testimonio lædunt *e. falsidicus de erim. fals.* sua graui punirentur poena, vbique pax, & iustitia, ac maximè in Regno oscularentur se inuicem.

69 Quintum testis Castri Petrusij (hunc plebeium iure nobilem appellare fortasse possumus) qui super exceptionibus repulsorij art. 1. testificatur, se esse amicum

domino Duci N. & super art. 7. in primo beneficio attestatur, se fuisse domi Marchionissæ moratum plures menses, sed proprijs ipsius testis expensis, sed quæ deponit sunt falsa, nam fuisset aliàs Marchionissæ domus quæ dicitur Caupona, & ex his, quæ de domino Duci falsò asserit, apparet clarè, quòd nec Mediastini Ducis familiaritatem meretur; sed ad alia grauiora.

Iste exterius super art. 12. deponit, se vidisse Virgilium per duos dies scribentem in cubiculo Fabij, loquendo semper cum dicto Fabio, & Fratre Angelo. Hæc sibi in primis implicat contradictionem, nam dictio ista semper respicit omne tempus *l. semper ff. de iure immunit. & continuationem denotat, Iust. in probemio ibi semper Augustus, & l. 2. in fin. C. de Episcop. & Cleric.* nec non dictio illa, per, perfectionem significat *l. urbana S. pernoctare ff. de verb. signif.* Ergo si semper colloquebatur Virgilius non scribebat, & si per duos illos dies scribebat, non semper colloquebatur.

Deinde ibidem attestatur post tempus illorum duorum dierum vidisse in actu secundi testamenti stipulationis Fratrem Angelum extrahentem à suo manieono quandam chartam suam, eamque dedisse dominæ Zenobiæ, quam sua manu dedisse, deponit Notario Marco ex se ipso, & vtro asserenti, illam esse testamentum dominæ Zenobiæ Cicinellæ, quæ locuta non fuit, & redès rationem huius dicti addit, quia si locuta fuisset, ipse testis intellexisset, & vterius progrediens subdit, quòd tunc dominus Fabius statim accipiens à scriptorio primum testamentum proiecit in ignem, cui nihil dominam testatricem dixisse fateretur, & hæc omnia vidisse, audiuisse, & interfuisse testificatur.

Se d' hic testis nedum redarguitur de mendacio, sed etiam

de

de falso conuincitur ex his, quæ propalauit in eius reuelatione in processu Sancti Laurentij, quam fecerat vigore monitoriarum expeditarum ad instântiam aduersariorũ ab Episcopo Boianensi, quas procurarunt committi vdecimo ipsorum testi, & fratri vtrinque coniuncto quinto testi, in qua reuelatione declarauit, quòd eadem die, qua dicebatur, dominam Zenobiam fecisse testamentum ipse testis in aula existens intellexit testatricem vociferantem, & maiores, quos solebat emittentẽ clamores, & tunc à domesticis dictæ dominæ Zenobiæ audiuisse, Fabium N. primum illius dominæ testamentũ proiecissee in ignem, sed domesticos illos tunc sibi addit non declarasse, cuius ordine illud in ignem Fabius proiecissee; nam quæ maior varietas: immo quæ maior falsitas? si enim in aula tunc aderat, quando secundum Morarius fuit stipulatus testamentum in cubiculo testamencis, & à domesticis audiuit Fabium tunc primum in ignem proiecissee testamentum; qua impudentia nunc confitetur omnia vidisse, quæ tunc tantũ audierat?

Sed & ratio istius testis, quòd domina Zenobia in actu stipulationis testamenti non sit locuta, non est concludens, 72 nam debebat magis negatiuam coarctare deponens; quòd testatrix non poterat loqui, quin ipse testis non audiuissee. *Surd. cit. conf. 414. nu. 73. vers. secundo respon- deo vol. 3. vbi loquitur in testibus testamentarijs, & sic in fortioribus terminis, nam testes extra testamentum, vt est iste Marranus, vltra quòd debent concludenter deponere, si contraueniant testamentum, debent etiam esse omni exceptione maiores, Don Aluar. Valast. Suar. consult. tom. 2. consult. 182. num. 32. vers. & hanc opinionẽ de qua infra dicemus plenius.*

73 Sextus testis Carpinoni (quem baculo ante depositio-

acm

nē percussit Fabius viuente domina Marchionissa) alijs
 testibus vassallis examinatis ad instantiam Baronis est
 affinis, nam est gener quarti testis, cognatus tertij testis,
 qui est cōsobrinus primi testis. Hinc ex verberibus istius
 tot ortæ sunt affinium falsitates, quæ affinitas cum sit
 74 notoria in Terra Carpinoni, & inimicitia, poterunt Iu-
 dices ex officio se de prædictis informare, parte illas so-
 lum allegante *iuxta nonat. per gloss. in Clement. appellanti
 de appellat. & Alex. in l. 1. c. v. quæ def. advocat. quos re-
 censet, & sequitur Marant. in cit. cons. 19. m. 23. in primis.*
 qui in terminis attestatur posse Iudicem ex officio se
 informare, quòd testis erat notoriè illitteratus, & rusti-
 cus, qui de furore testatoris deposuerat parte solùm
 hæc allegante

Hic testis non deponit de actu stipulationis testamenti, sed
 quæ testificatur de furore, & insaniam super artic. 15. nec
 75 etiam arguunt necessariò testatriciis dementiam, nam
 de actibus, qui citra insaniam fieri solent à quibuscun-
 que infirmis, qui aliquo dolore afficiuntur, argum. eorū,
 quæ dicunt Menoch. & Mascard. in locis supra citatis, ubi
 agunt de signis, & coniecturis furoris, & Corneus in cit.
 cons. 91. lib. 4. & huiusmodi responsione tolluntur plures
 alij actus, quos cæteri testes falsæ insaniam testatriciis ad-
 scribunt.

76 Septimus testis barbitonsor super art. 8. deponit au-
 diuisse à domesticis, dominam Zenobiam in primo te-
 stamento instituisse super omnibus suis bonis Don An-
 tonium, subdens se per quatuor dies domi illius domi-
 næ permansisse, vt quædam remedia necessaria adhibe-
 ret, quia dicta domina erat mente capta, & multum se
 malè habebat. Sed quæ remedia à tonsore? quæ salus
 dementi infra quatuor dies? sed proficitur se Medicum.

vt

v falsum deinde dicat testimonium.

Hic enim super artic. 9. deponit, quòd infra quatuor illos dies, quos dixerunt supra se domi testatricis moratum fuisse vidit Fabium Neapoli insimul cum Ioãne Andrea venientem fuisse ingressum in cubiculum dominæ Zenobiz, quam alta voce incipientem nominatim appellare dixisse, *M atchionissa mea, soror mea, quomodo vales?* dictaq; domina nullum illi responsum dedisse, dictumq; Fabium (& hùc illa huius testis pro adhibendis remedijs figurata mora pertinebat) egressum de cubiculo incepisse loqui cum Doctore Virgilio, quo cum, & Fratre Angelo per duos dies insimul testatur locutum fuisse, & postea vidisse accedere in cubiculum dominæ Zenobiz primò Notarium Marcum, & alios multos, deinde Fratrem Angelum, & parùm post se illuc etiam fuisse ingressum, attestaturq; quòd Notarius habens in manu quandam chartam circum circa acia futam dixit, *hoc est testamentum, quod facit domina Zenobia, quam non fuisse tunc locutam testificatur, & huius dicti reddens rationem addit, quia nec loqui poterat, nam erat mente capta, & propter vociferationes, & maximos clamores, quos eadem stipulationis die emiserat profligata, atque prostrata manebat.*

Sed hic testis in primis cæteris aduersariorū testibus contradicit, vnde nimirum si aduersarij illius depositionis lecturam prætermiserunt, cum illi, etsi falsò Virgilium post aduentū fabij in eius cubiculo per duos dies scrip-
sisse testificentur, hic per id tempus Fabium colloquentem Virgilium, & Fratrem Angelum vidisse attestatur. Vade cum dictio, illa, per, vt supra admonimus, temporis continuationem, & perfectionem significet, *ut. l. v. hana s. porro est ore s. de verb. significat sequitur, quòd Virgilus*

gilius non scribebat, cum ad inuicem loquebantur.

Secundò, hic testis non concludit dominam Zenobiam tempore stipulationis testamenti non fuisse locutam, nam cum ipse nouissimus omnium testetur fuisse ingressum cubiculum post Notarium, Fratrem Angelum, & alios multos, licet re vera nunquam illuc ingressus fuerit, iam tunc in eius ficto ingressu poterat testatrix esse locuta, prout satis prudenter fuisse locutam quindecim testium attestationibus iam supra quam plenissimè demonstrauius.

Tertio, illius ratio non est bona, tum quia, vt diximus alibi dementia non probatur concludenter per vociferationem, tum etiam in extremis laborantes saltim submissa, sed articulata voce loqui posse videmus, quorum testamenta valere est proculdubio, *l. iubemus vbi Doctores C. de testam.*

Miror equidem de hoc tonsore, qui supra art. 15. testificatur, se benè recordari, quòd in ipso Fabij aduentu domina Zenobia erat mente capta, nihilq; aliud faciebat, nisi quòd loquebatur, & extra propositum respondebat proferens obscena verba, & quòd colaphis suam ipsius percutiens faciem, cornua ingredientibus cubiculi manu fingebat digitos contractos habente præter indicem, & auricularem, qui erant extensi, & ingredientes diabolos appellabat, & tantum Fabio nihil dixisse, nihil fecisse, & mutam tempore stipulationis testamenti super art. 9. testatricem fuisse testatur, sed quid mirum si & ipse est Carpinonit?

At tamē iste testis, & alij, qui in genere testificantur, dominam Zenobiam fuisse extra propositum, & obscena verba locutam, & id genus nihil concludunt, nam testes super dementia, & furore attestantes debent de actibus, & verbis

Singulare responsum.

41

79 **V**erbis exterioribus specificè deponere, ex quibus colligi possit, an quis sit furiosus, & mente captus, nam aliter sic in genere deponentes dicuntur potius iudicare, quàm deponere, & ideo nihil probare respondit *Paris. post Socc. & alios, quos allegat cit. conf. 88. nu. 59. vol. 3.*

80 **C**æteri verò actus, quos iste, & alij testes testificantur in specie, nec etiam insaniam arguunt concludenter, nam alij animi gratia, alij doloris causa fieri possunt, *arg. cor. quæ idem Paris. Baldum, & Alexandrum secutus dicit ibidem num. 68.* de illo, qui per viam lapides proiebat.

81 **O**ctavus testis eiusdem Terræ Carpinonis, hiccine est ille, qui ut inseriret Baroni, Vicarij Apostolici Aefernini usurpavit iurisdictionem, nam cum supradictæ litteræ monitoriales Pontificiæ ad supplicationem adversariorum priusquàm committerentur Vicario Beneventano fuissent delegatæ Vicarijs Capuano, & Aefernino in solidum vnicuique in sua iurisdictione, & Diocæsi, procuravit Baro, ut Vicarius Capuanus delegaret suas vires Presbytero huic vassallo, qui absque licentia Ordinarij Aefernini, non modò incepit Carpinoni Aefernensis Diocæsis monitoria Papalia publicare, sed etiã publicè exhortabatur concives, ut liberè in fauorem Baronis propalarent. Quam Orbem à Fabio in Curia Capuana fuit allegatus suspectus, & in Aefernina ad illius instantiam inquisitus, ut apparet ex copia informationis præsentata in processu S. Laurentij.

Nic testis nihil concludenter deponit de insaniam, nec de alijs, nam loquitur de auditu à domesticis tantum, & si quos actus de visu attestatur, nihil concludit, quia & ipse in genere testificatur, immò deponens super art. 9. dicit, se dominam habuisse pro insana ex his, quæ vidit, nisi

F

fuisse

fuiſſet à ſpiritibus immundis obſeſſa, & quæ vidit non deponit ſpecificè. Vndè cum nec ipſe anceps potuerit iudicare, an verè fuerit inſana, nec Iudices, quorum proprium eſt hoc officium, poterunt ex huius teſtis deſpoſitione generica aliquid circa dementiam deliberare, & ideo ex his, quæ ſupra diximus nihil valet.

Hic dicit audiuiſſe Virgilium dicentem ſe miſiſſe Vendictum ad vocandum Fabium, quod non eſt verum, & in hoc eſt ipſe teſtis ſingularis, & nihil probat.

Hic denique ſuper art. 31. deponit ſatis benè recordari eadem die Auguſti, qua domina Zenobia confeſcit codicillum, dictam dominam fuiſſe pluſquam antea capitis infirmitate affectam, ſtetiſſe vti mortuam, & loqui non potuiſſe, at in ſua reuelatione non propalauit eadem die ad fuiſſe domi dominæ codicillantis, quòd ſi ad fuiſſet, vti que dixiſſet. Vnde quæ nunc deponit ſuper iſta vaga negatiua, potius quàm aliquid probent, ipſum redarguunt de mendacio, neque eius ratio concludit, quin domina Zenobia tempore ſtipulationis codicilli, cui ipſe non interfuit, loqui potuiſſet, prout re vera ſatis prudenter fuiſſe locutam ex ſcriptura ſtipulationis, cui ſeptem codicillares teſtes ſe ſubſcripſerunt iam infra demonſtrauiſus ſatis.

82. Nonus hic teſtis, eſt ſeptimus teſtis ſuper repulſa, & decimus octauus reuelans, & vbique locorum ſemper ageſt pro Barone. Hic eſt ille, qui Hieronymum Terræ Peſcularum rogauit, vt ille eadem in fauorem Baronis de figuratis verbis Virgilij iracundè in eum prolatis tempore codicillorum ſtipulationis deponere vellet, quæ nunc ipſe deponit ſuper art. 30. & cum ille laicus renuiſſet teſtificari, quòd vera non eſſent, precibus hic interpellabat, vt etiam diceret, nam & ipſe hæc, & maiora de po-

deponeret, vt inferiret Baroni, vt apparet ex depositione eiusdem Hieronymi in processu Sancti Laurentij in inquisitione formata contra supradictum octauum testem per Curiam Episcopalem Aeserinam.

Ite testis super art. 31. attestatur, quòd domina Zenobia tempore confessionis codicilli fuit pessimè affecta, & mente capta, & quòd nec loquebatur, sed ex his, quæ supra deposuit in art. 30. apparet, hunc testem non fuisse presentem tempore stipulationis codicilli, quando domina Zenobia satis benè, & sensatè locuta fuit.

Immò istius ratio circa dementiam nihil concludit, nam non sequitur, pessimè quis se habet, & non loquitur ergo insanus, quia vti quotidie experientia nos docet, multi infirmi pessimè se habent, & non loquuntur, & tamen non sunt mente capti, huc etiam accedunt ea, quæ supra scripsimus, quòd testes deponentes in genere de insania, & mentis alienatione nihil probant.

Et tandem hic inter alia pulchra, quæ propagauit præcedentibus Papalibus monitorijs corà Don Prospero Beneuentano, vt est videre in eius reuelatione in processu Sancti Laurentij, testificatur, se audiuisse à quodam Io: Nicolao dicente, quòd tempore stipulationis secuti testamenti fuit supposita quædam famula intus cubile dominæ Zenobiæ, quæ fingebat vocem infirmæ, & quando domina interrogabatur, famula respondebat.

83 Qui nisi fictus, consimilis esset casus, quem Iustinianus recenset de quadam testatrice Bitiniæ Prouinciæ defuncta in *autb. de testib. circa principium*, vbi testatur, illius testatricis iam mortuæ testium quosdam tenentes manum, ita per chartam virgam factam, & ex latere ductam traxisse, vt signum venetabile Crucis scripsisse videri posset defuncta. Sed Ioannes ille in eius reuelatione

tionem de huius testis compositione nec verbum quidē prorulit vnum; non est igitur mirum, si illa de Virgilio, & alia de alijs dicat.

84 Decimus iste testis Carpinoni est nonus testis super repulsa, & vndecimus reuelans in monitorijs Papalibus, qui omni tempore pugnabat pro Barone. hic testis in eius reuelatione in processu Sancti Laurentij propala- nit, Notarium fuisse stipulatum codicillum in cubiculo domine Zenobiz iacentis in lecto, quam dixit vix loqui potuisse (ergo tunc loquebatur licet cum difficultate) deinde subdit post stipulationem fuisse à Iudice, & testibus codicillum subscriptum, & signatum in aula, seq̃ illum ibidem subscripsisse, & alieno sigillo signasse, de quo codicillo factus est fecisse fidem, cui se retulit, & rādem in reuelatione addit hæc verba, *quando la Signora rispose al Notare, non intesi quelche disse, ma non intese altro, che la voce à tempo stipulaua, ergo saltim submissa voce loquebatur.*

Hic in fide, cui se retulit declarat, quod domina Zenobia tempore stipulationis accepto codicillo, qui aderat sub illius puluinare, & sinistra manu Notario tradens palam coram Iudice, & testibus proprio ore enunciauit, illum esse suum codicillum, quem scribi, & subscribi fecerat à R. Fratre Angelo Sancti Ioannis in Galdo suo Patre spirituali, & Confessario, tunc Ministro Prouinciz Sancti Angeli Ordinis Fratrum Minorum de Obseruantia: Nunc autem super artic. 30. vt sibi ipsi, & veritati in omnibus contradiceret, attestatur, dictum Fratrem Angelum tempore stipulationis codicilli extraxisse à suo manico chartam circum circa acia sutam, illamq; Notario tradidisse, vt stipularetur, dictumq; Notarium chartam illam præ manu habentem in stipulatione dixisse; *hic est codi.*

Singulare responsum.

45

Codicillus, quem fecit domina Zenobia, quam tunc non fuisse locutam testificatur, quia erat mente capta, & non loquebatur, & subdit, se dicto codicillo subscripsisse, quia confidit realitati ipsius Notarij, quem nunc tentat de falso redarguere.

Sed ut fidelis fuit Notarius, quòd etiam istius testis confessione, & fide probatur, ita est ipse mendax, & valde suspectus de falso, immò falsus, qui cum nunc suam alleget turpitudinem, & veniat contra signum, & subscriptionem non modo, quam fecit tempore stipulationis, & sic actus gesti, sed etiam aperturæ, cui fuit præsens, & reassumptionis codicillorum instrumenti, quod iterum postea subscripsit, non est illi credendum in his, quæ codicillis aduerfantur.

Accedat, quòd falsitas huius testis deprehenditur etiam ex eo, quod testificatur super art. 31. ubi deponit tempore stipulationis codicilli dominam Zenobiam fuisse mente captam, & pessimè affectam, ita ut post paucos dies ab hac vita discesserit in Ciuitate Aesernia, nam sicut eius ratio non probat, quia iudicat, & non deponit de actis exterioribus specificis redarguentibus dementiam, ut supra diximus, ita reliqua, quæ deponit, ipsum de falso redarguant, nam domina Zenobia post stipulationem codicilli, quæ fuit acta sub die 17. mensis Augusti 1613. superuixit alios quadraginta duos dies, qui non possunt dici dies pauci, suum enim codicillans diem clausit extremum in Festo diui Francisci de Assisio sub die 4. mensis Octobris eiusdem anni, illiusq; habitum moriens indui voluit iuxta legatum, quod fecerat in eius testamento octo mensibus, & quinque diebus ante mortem confecto, de cuius obitu patet ex præambulo, & apertura testamenti præsentata in processu.

Et

Et eandem cum scriptura stipulationis, & clausurę codicillorum, cui se hic testis subscripsit contineatur, dominam Zenobiam sana fuisse mente, & rectę loquentem declarasse suum illum esse codicillum, quę scribi fecerat manu Fratris Angeli sui Confessarij, & Ministri Prouincię Sancti Angeli Minoris Obseruantię, obq; suę dexterę debilitatem, & impotentiam à se ipsa non fuisse subscriptum illa eadem de loquela, & integra mente sua tunc subscriptione deposuisse censetur, quę posteriori huic iuratę attestationsi præferri debet, & ipse, si in humanis nunc ageret, pro sua hac secunda contraria depositione falsi poena à suo Iudice plecti deberet, quod infra verę, & ratione probauimus, cùm de primi testis testamentaria contra dictione locuti sumus.

85 Vndecimus hic testis Castri Petrusij, est quinto testi, frater vtrinque coniunctus delegatus ab Episcopo Boianensi ad recipiendum reuelationes super monitorijs, siuè potius articulis aduersariorum, quem eligi procurant, vt frater, & ipsemet sibi ipsi super eisdem monitorijs propalarent, vt est videre in processu Sancti Laurentij in eorum reuelationibus; hic cum genericę omnia circa testatricis assertam insaniam in eius reuelatione propalasset, nihilq; de furore concludenter deposuisset, vt magis deinde aduersarijs seruiret multa in examine addidit, & de pluribus specificis, & exterioribus actis attestatus est, maximè super art. 17. vbi deposuit dominam Zenobiam sequenti die post secundi testamēti stipulationem incepisse vociferari, & magnos clamores emittere, nudam è lecto egredi volentem, dicentemq; se illinc discedere velle, atque Christum Crucifixum aspiciere renuisse, quem eidem Fratrem Donatum ostendisse testificatur, necnon tunc dictum Fratrem Donatum
verbis

Singularē responsum

verbis iniuriosis affecisse, quòd solus hic assertit testis, qui in reliquis fit contestis cum primo.

Sed in primis aduertendum est, quòd iste testis non attestatur de dementia tempore stipulationis testamenti, & quæ die sequenti nunc vidisse testificatur si essent vera, utique in revelatione propalasset, in qua de assertis sônijs nec vnum quidem verbum habetur. Vndè non est illi credendum, immo si Iudices pro eorum humanitate huic fidem præstare vellent, nihil scripto nocebit heredi, quia sufficit tempore actus gesti testatricem fuisse integræ mentis, & si die sequenti, aut alio tempore non recto fuisset intellectu, quòd de nostra testatrice omnibus temporibus negamus expressè ex his, quæ in facto, & in iure multifariam probauimus supra.

Secundò, hic Dominos Iudices monitos esse velim, primi aduersariorum testem super eod. art. 17. deponentem, nunc temporis, quando hæc, & alia per dominam Zenobiam fuisse acta testatur, post confectum secundum testamentum declarasse, *ebe la detta Signora si pose per riposare, e da là un poco cominciò à gridare di tal modo, ebe tutti di casa corsero al rumore, & anco esso testimonio, que verba si pose per riposare* ex communi vsu loquendi idè sonant, ac si dixisset, vt caperet somnum, quem cepisse fatendum est, nam & ipse testis confitetur parum post yociferari incepisse, quamobrem non est mirum, si è l'ono expectata visis quibusdam minantibus & si falsis, & mendacis perterrita aliquid eorum dixerit, aliquid fecerit; quia *Cicer. teste de diuin. secundo ex sôno plurimæ curæ, mētutū; nascuntur, nihilq; e. (vt ille inquit) tam praposterè, tam inconditè, tam monstruosè cogitari potest, quod non possimus fermiare, & si verè domina Zenobia nihil prædictorum dixeris, nihil egeris, sed quòd illi*

illi adscribunt aduersariorum hi testes , ipsi somniantur.

87 Nam coniectura illa, qua cum Menochio, alijsq; Doctoribus diximus, eum probari insanum, qui falsis illudatur imaginibus, non est omninò perpetua, nam alijs de causis, & citra insaniam, quem visis moueri posse, Ciceronis auctoritate demonstrauius, & Physicorum testimonio facilè comprobare poterimus; nisi multum nostra oratio cresceret.

Sed satis hucusque vagati sumus in examinandis, reicēdisque vndecim aduersantium testium dictis, qui tantum abest, vt contra testamērum, aut codicillos aliquid probent, vt potius ob varias, & contrarias eorum depositiones, falsi pœna iure merito plecti deberent: testes. n.

88 isti Clerici, & Laici, vassalli, & exteri tot, tantaq; vt vidimus, inter se pugnantia, & ad inuicem contraria pro Barone dixerunt testimonia, vt cuiuslibet sani capitis similes videri possint esse campanis, quæ talem sonum edunt, qualem vult ille, qui earundem regit pistilla, nam cum ij si v num in reuelationibus propalassent, ante quæ aduersarij probationes, & articulos Fabij inspexissent, alterum nunc publicatis Fabij attestacionibus sunt testificati in primo beneficio à fratre Baronis petito, contrarium nedum ex diametro articulis, & probationibus Fabij; sed etiam sibi ipsis, & eorū propalationibus, quas callidè deperditas esse, tunc aduersarij prædicabant, vt maiori impudentia pauperes, & illiterati sui testes alio præeunte more præconis iuxtà ea, quæ examinabantur deponerent.

89 Quorum exemplum, & si animabus, & reipublicæ valdè perniciosum, sequuntur multi; Hinc Regnum, quod & flens dico, tot litium mole, ne dicam tyrannicè oppressum est, ac penè captum, cui subueniri, vt mihi vide-

videtur, facillè posset, si Iudices, ac cuiusvis ordinis Magistratus Diuum Adrianum Principem imitari non dedignarentur, qui ne falsis testimonijs illuderetur, ipse testes interrogare solebat *l. 3. §. ideoque vers. idem Diuus ff. de testib. & vt olim Romæ sic nunc ab ipsis partibus possent testes interrogari, ita vt eos primò examinaret producens, deindè eisdem alter, contra quem producti erant, disputationibus suis aggrederetur, & summopere laboraret, vt eos confundere, & proprijs oris testimonio falsitatis conuincere posset* *l. Athales seruus ff. ad leg. Cornel. de fals. & l. si postulauerit §. quæstioni ff. ad leg. Iul. de adulter.* quas leges in criminalibus causis loquentes, citat in ciuilibus *Mainard.* qui hæc post alios testatur in *decis. Tholosanis decis. 72. num. 1. lib. 4. & num. 2.* refert eodem etiam Iudices, & Magistratus, qui tanquam auditores, & spectatores assisteant, ex officio facere potuisse, vt melius conscientias suas instruerent, quod utinam hodie fieret, nam breui Iudices, & litigantes pulchro perfruerentur ocio, nec in dies Neapoli maxima cum Regni perniciæ eorum numerus aueretur.

Sed vt vnde profectus sum, eò regrediar, nihil quidem nostris superioribus scriptis illud poterit refragari, si aduersarij negent huiusmodi propalationes, quibus eorū testes, vt plurimum redarguuntur de mēdacijs aliquam
 91 facere fidem, cū extra iudicium sint factæ, & sine iuramento, affirmantq; propalantes ex vi litterarum monitorialium, & excommunicationis timore, vt eisdem fides adhibeatur, repeti in iudicio cum iuramento oportere, iuxta notata per *Neui Zanum sue Syl. nupt. lib. 3. in verbo monitoria num. 57. circa med. & num. 61.* quem recenset, & sequitur *Menoch. de arbitr. Iud. lib. 2. centur. 2. cas. 109. num. 1.* quòdque si contrarium iurati dixerint

in iudicio, posteriori dicto sic standum, nec de falso puniri possint *ad tradit. per Falinum in cap. cum in tua de testib. & per Sylu. Nuptial. ubi supra num. 61.* nam pluribus modi respondemus.

Et primò verum esse dicimus, quòd huiusmodi meræ, & puræ propalationes, quæ fiunt super istis monitorijs extra iudicialiter nihil probant, cum nullo iniurato testi
 93 credatur *l. iusiurandi C. de testib.* attamen si aliæ concurrant coniecturæ, testes, qui super monitorijs vti extra iudicialiter, & non citata parte deposuerint, plurimù
 94 Iudicis animum debent inclinare, cum nemo præsumi debeat immemor salutis æternæ, nec aliquid dixisse in præiudicium animæ suæ *Surd. post Curt. Iur. & Crauet. in conf. 1029. nu. 8. vol. 1. Menach. de arbitr. Iud. lib. 1. q. 26. n. 6. & Mascard. de probat. tom. 1. concl. 683. nu. 7.*

Hinc fit, quòd cum propalationes istorum testium Baronis in pluribus, pro nobis facientibus partibus innitantur, nedum cōiecturis, sed ipsamet veritate, veluti cum propalarunt Ioannem andream non mandato Virgilij, sed iussu dominæ Zenobiæ in principio illius infirmitatis Fabium Neapolim accersisse, cum illud iddem attestati sint Fabij testes primus, vndecimus, decimus tertius, decimus quartus, decimus sextus, decimus septimus, decimus octauus super art. 5. qui omnes deponunt de visu præter Dominum Ducem, qui ex ore dominæ Zenobiæ testificatur id audiuisse.

Item illud, vt cætera omittam, quod propalarunt, dominam Zenobiam meliorem accepisse salutem post discessum Fabij, & antequam ipsam dominam Carpinonem regrederetur, quòd eiusdem aduersæ partis confessione comprobatur, vt patet ex illius litteris Virgilio missis, quæ fuerunt recognitæ, & præsentatæ in actis processus magno, de quibus etiam infra.

Nul.

Nulli dubium videri debet, quia illis circa prædicta, quæ
 95 pro nobis propalantur sit hæc, & tunc postea con-
 trarium pro Barone in iudicio deposuerint iurari, uti su-
 specti de falso torqueri possint per ea, quæ dixit *Craueit.*
citato cons. 74. num. 6. vol. 1.

Secundò, attentis prædictis respondemus, quòd licet cõ-
 munis sit opinio, ut magis sit credendum secundo dicto
 iurato in iudicio, quàm primo contrario extra iudicium
 96 non iurato, tamen hæc opinio limitatur, & locum sibi
 non vendicat, quando pro eo, quod quis dixerat prius,
 aliqua extaret præsumptio, nam tunc non statur secun-
 do dicto, quod est contrarium primo, ita post *Rom. &*
Abb. quos allegat, limitat Cappell. Tholos. q. 377. nu. 1.

Tertiò, declaramus doctrinam Neuizani, & aliorum, qui
 eum sequuntur attestantium extra iudiciales super mo-
 nitórijs propalationes nihil probare, debere intelligi
 97 contra eum, in quem propalarunt, quia à communiter
 accidētibus obtinentes tales monitorias, faciunt scribi
 (ut eiusdem Neuizani utar verbis *cit. nu. 61. circa med.*)
 tales propalationes per aliquam personam sibi fidam,
 quæ adiuuat dicta propalantium, & illa describit quan-
 to fauorabilius potest pro illo obtinente monitorias, &
 ipse testor Deum, quòd propalationes istorum vassallo-
 rum ab aduersariorum exemplari transcriptæ fuerunt.
 98 Vnde nimirum, si in Curia Archiepiscopali Neapolita-
 na sustigentur, & puniantur propalantes ob falsas eorū,
 etsi iniuratas propalationes, ita attestante Auctore præ-
 xis eiusdem Curie Archiepiscopalis *cap. 1. nu. 16. circa*
 99 *finem*, ubi etiam asserit, quòd testēs, qui sine iuramento
 falsum attestantur in iudicio, falsi pœna puniuntur, iuxta
 communem Doctõrum opinionẽ, cuius meminit *Clar.*
in S. falsum n. 11. vers. tu scis.

100 Immo dicimus, quòd respectu obtinentium huiusmodi monitorias, satis arbitrio Iudicis minuenda sit fides eorum testium, si vnum propalarunt, & aliud iurati in iudicio deposuerint, nam fides eorum satis dicitur vacillare, non enim quisquam poterit inficiari, hos testes mendaces saltem esse, varios, & profectò fidei satis dubiæ, cum quibus cautè agendum esse, attenda negotij, personarum, & temporis qualitate, monet *Couarr. variar. resolut. tom. 1. lib. 2. cap. 13. nu. 7. vers. est, & aliud circa medium*, ubi congerit eiusdem sententiæ plures Doctores.

101 Nec immeritò, nam dictum iudiciale magis eliditur, quando testis dicit in iudicio contra prius dictum extra iudiciũ, quàm quando extra iudicium, secundo dixerit contrarium eius, quod primò dixerat in iudicio. ita *Alex. post Anchar. Butr. Abb. Salycet. & Bald. quos recenset, & sequitur in cons. 63. nu. 3. lib. 1.*

Reliquum esset, vt ad alia nouem testium aduersæ partis testimonia respiceremus, sed quia illorũ quatuor Aescerini aduersus famam Notarij testamentarij solũ testificantur, & quinque ex Castro Petrusio tantũ aduersantur Notario codicillari, de illis hic illud tantũ animaduertendum esse putauimus, quòd omnes hi nouem testes ex eorummet depositionibus Notarijs deprehenduntur inimici, & frustra contra eorum bonam famam obloquuntur.

Tot igitur, tantisque exceptionibus testimonia, & aduersariorum testes afficiuntur, quòd tantum abest, vt de furore, aut testatricis insania eorum attestationibus probatum sit, vt potius ob varias, & contrarias depositiones nulla sit illis fides in reliquis adhibenda. Quamobrem ex his, & alijs, quæ scripsimus supra, satis duc illa

priora

Contraria reiecta, & confutata fuere, quibus aduersarijs potentiam, & voluntatem in testando, omninò negabāt testatrici, quàm testamenti stipulationis tempore insanā, atque mutam fuisse asseuerabant.

103 Verūntamen quamuis humani actus ab his duobus regantur porentia, & voluntate *cap. cum super abbatia. de off. deleg. l. multum interest, cap. si quis alteri, vel sibi. Bimius post Bald. Alex. & alios, quos recenset, & sequitur in conf. 204. num. 1. & conf. 303. nu. 1. in princ. vol. 3.* quia tamen aliqui Doctores addiderunt tertium modum scilicet, & solemnitatem, siuè formam, *ut Socc. Iun. in conf. 183. num. 8. vol. 3. relatus ab eodem Bimio in cit. conf. 204. num. 2.* & nos supra firmauimus in responsione primæ propostæ dubitationis, dominam Zenobiam fuisse testatam in scriptis, insurgunt denuò aduersarij, &

Tertiò, contra hoc illius testamentum opponunt, non fuisse secundum iuris solemnem modum confectum, & maximè in forma subscriptionis testatricis, vel saltem octaui pro testatrice subscriptoris valdè nimis peccare, & ideo non subsistere.

104 Huiusmodi enim subscriptionem vel testatoris, vel octaui pro testatore subscriptoris, si testator litteras ignoret, vel subscribere nequeat, esse vnum ex necessarijs, & substantialibus solemnibus testamenti in scriptis, firmarunt communiter Doctores *Casbrenf. cit. l. has consultiſſima C. de testam. nu. 1. Ias. in conf. 67. vol. 4. vers. 7. & vlt. lib. 3. Roland. à Valle in conf. 35. nu. 3. lib. 1.* qui eiusdè sententiæ commemorat *Speculat. & Ioan. Fabr. & Aff. in decis. 144.* quos recensuit, & secutus est *Mench cit. conf. 313. nu. 23. vol. 4.* quibus addo *Grammat. in dec. 62. num. 8. & Marant. in conf. 140. num. 14.* vbi subscriptionem testatoris, vel octaui testis enumerat ipse inter tria,

quæ

quæ retulit magis substantialia testamenti in scriptis, & hac subscriptione non existente asserit testamentum esse nullum cum deficiat in forma data à supradicta *l. hac consultiſſima*.

Nec testamento suffragari videtur subscriptio pluries repetita in pede cuiuslibet testamenti chartarum faciei R. Fr. Angeli S. Ioannis in Galdo, cum in singulis suis subscriptionibus tantum dicat, *Io Fras' Angelo di Santo Gio: 105 in Galdo*, & quando octauus adhibetur pro testatore subscriptor alia forma subscribere debet, v3. Ego N. testis adhibitus, & rogatus à N. testatore, qui nescit scribere, vel subscribere ob infirmitatem non potest, eius nomine, & mandato subscripsi affirmans hoc esse eius testamentum; quam subscriptionis formulam ponit *Menoch. cit. conf. 313. num. 44. post Roland. in cit. conf. 36. nu. 2. vers. si vero de mandato lib. 1.* qui eam amplioribus verbis recensuerat, vel saltem, vt placuit, *Afflic. cit. dec. 144.* in subscriptione dicere debet, quod ipse subscripsit loco testatoris non valentis suum subscribere testamentum. Huc accedit, quia videtur etiam esse de forma, quod hæc subscriptio fiat coram testamentarijs testibus eodem tempore quo alia peraguntur *cit. l. hac consultiſſima*, ibi eique ipse coram testibus, quò fit, vt adhuc non sufficiat, & si aliàs formiter fuisset facta.

106 Et tandem si vltra subscriptionem debet testator suum testamentum etiam suo signo signare, cum hoc sit de forma efficienti, vt idem dixit *Roland. cit. conf. 36. nu. 4.* affirmans ita tenuisse *Casirens. cit. l. hac consultiſſima*, & eum secutum esse *Iason. in cit. conf. 67. vol. 4. vers. 7.* eadẽ ratione octauus pro testatore subscriptor testamentum signare debet, cum eadem seruari in subscribe eadẽ lege sancitum sit, ibi eadem seruari decernimus. Vnde cum

cùm Frater Angelus testamentum hoc dominæ Zenobia nullo signo sigillauerit, ex hoc etiam illius testamentum corruere debet.

Quartò, obijciunt aduersarij, testamentum istud nullo modo, nec etiam, vt nuncupatiuum valeat posse, si illud cõsideremus implicitè. i. secretò conscriptum in schedula priuata, ad quam se referat testator, siuè explicitè, quòd illud esse dicimus; cum quis sui palàm nuncupans nomen hæredis suam coram testibus voluntatem explicat, ac manifestam facit; testamentum enim nuncupatiuum de his duabus speciebus implicita, & explicita prædicatur, & huiusmodi distinctionem post Bart. communiter sequuntur DD. in l. si ita scripsero ff. de condit. & demonstrat. & in l. hæredes palàm ff. de testam. & in l. hæc consultissima S. per nuncupationem cap. eod. Menoch. cit. cõf. 313. nu. 30. vol. 4. & Card. Tusch. post alios, quos congerit præf. conclus. iur. som. 8. conclus. 97. nu. 3.

Et arguentes à sufficienti partium enumeratione negant in primis testamentum hoc, ut nuncupatiuum explicitum subsistere posse (quòd & nos concedimus) quia deficit iuris solemnitas, nam à domina testatrice non fuit proprio ore proprium nomen hæredis nuncupatum, vt iure sancitum est cit. l. hæc consultissima S. per nuncupationem, vbi communiter DD. cap. de testam. idem Menoch. vbi supra post Casir. & Paris. cit. cõf. 313. num. 38. vers. non subsistit.

Deinde nec etiam valere posse existimant, vt nuncupatiuum implicitum, tùm defectu voluntatis dominæ testatricis, quæ cùm vt supra demonstrauimus, voluerit testari in scriptis, si eo modo illius testamentum non valeret, dici etiam non potest, quòd valere possit tanquam nuncupatiuum, nam communis est Doctorum, & magis

gis accepta opinio, quòd quando testator adhibuit omnia, quæ sunt solemnitatjs testamenti nuncupatiui, non tamen ea, quæ sufficiunt ad solemnia testamentorum, quæ scripto conficiuntur, & apparet ex actis in ipso testamento factis, quòd voluerit testari in scriptis, testamentum illius etiam, vt nuncupatiuum substineri non possit, & hanc communem esse opinionem testatur *Menoch. cit. conf. 313. post Vasq. Alex. Corn. Paris. Castrens. Socc. Greg. Lopez, Alciat. & Clar. in locis per ipsum relatis vers. quartus igitur est casus nu. 37.*

109 Tùm etiam, quia tunc tantùm valebit testamentum, vt nuncupatiuum implicitum, quando ipsiusmet testatoris, non aliorum manu subscriptum fuerit, vt est in casu nostro, quod mei Virgilij manu scriptum fuisse constat teste eodem *Menoch* vbi supra *vers. quòd verò ad modum,* post alios, quos recensuit *num. 47.* vbi attestatur, hanc esse Doctorum magis receptam opinionem, à qua & si *nu. seq.* dicat dissentire *Castrens.* & plures alios, quos congerit probantes sufficere, scriptam esse schedulam alia manu, quàm testatoris, imple tamen *num. 7. vers. verum,* asserit ab illa magis recepta opinione non esse recedendum.

Sed prædictis, & alijs huiusmodi non obstantibus dici posset testamentum dominæ Zenobiæ esse mixtum, illudq; non moda testamenti in scriptis, sed etiam impliciti nuncupatiui vires habere; nam mixta species testamenti appellari potest, quãdo testator adhibuit solemnitatem sufficientem ad testamētum in scriptis, & nuncupatiuū, vt contingit in casu nostro ex his, quæ supra scripsimus, & infra in solutione contrariorum clariùs demonstrabimus, tunc enim magis communis opinio est, substineri testamentum secundùm vtramque formam, quia altera testa-

testamenti forma alteram non consumit, sed pariter sibi inuicem coeunt; ita magis communiter sentire Docto-

111 res attestantur. *Kasquius in tract. de success. lib. 2. nu. 11.* vbi plures huius sententiae retulit Doctores, & rationes, quem sequitur *Menoch. de p. assumpt. lib. 4. presumpt. 2. nu. 14.* & recenlet in *cit. cons. 313. num. 33. vers. primus est,* & *idem Card. Tusob. cit. conclus. 97. num. 2.* vbi etiam attestatur de magis communi opinione.

112 Non enim obstat tertium oppositum, quia in primis respondemus, veram esse subscriptionem testatoris, vel octaui pro eo subscriptoris inter alia necessaria solemnia, esse de forma testamenti in scriptis, hæcque probari *cit. l. hac consultissima,* & clarius in *l. cum antiquitas s. fin. C. de testam.* sed bene negamus formulas illas subscriptionis relatæ à Doctoribus esse de forma legali, tum quia nulla lege probatur, tum quia alij, alias sibi formulas formauerunt, & si verum esset, quòd Rolandi formula esset formæ substantialis, idest legalis, non posset ad libitum à *Menoch.* truncari, & si illa *Menochij* esset huiusmodi, quod *Afflic.* in subscriptione octaui subscriptoris requirit, ad legalem explendam formam non sufficeret.

113 Et còsultò nos simpliciter diximus octaui testis subscriptoris quod supradicti Doctores octaui testis dixissent, quia animaduertimus, Imperatores *Theodos.* & *Valent.* in *cit. l. hac consultissima,* & *Iustinian.* in *cit. s. fin.* octauum hunc pro testatore subscriptorem simpliciter appellasse, qui si testem octauum esse voluissent, vt *Menoch.* cæteri; plures DD. appellant, & opinantur, eo nomine nuncupare se iussissent, quia idem *Iustinianus* in *l. hac consultissima* s. *sed quia cap. qui testam. fac. poss.* illum, quem pro tabulario adhiberi mandauit, octauum testem appellauit, & ratio diuersitatis ea est, quia octauus, qui hic

H

loco

loco tabularij adhibetur, tabularij vices gerit, qui inter alios testes ad cæcorum testamenta adhibitos cõputatur, & ideo etiam ipse octauus meritò testis nūcupatur, at octauus, qui ibi pro testatore subscribere debet testamentum, testatoris, pro quo subscribit officio fungitur, & cum alia sit persona testatoris, alia testium, & subscriptio eorum detur ad diuersa, verus octauus testamenti subscriptor testis appellari non potest.

¶ 14 Hinc dicimus malè sensisse *Roland.* aliosq; asserentes esse de forma efficienti, quòd testator subscribens suum obsignare debeat testamentum; nam eodem modo octauus hic pro testatore subscriptor obsignare deberet, quod vtrumque est falsum; nam ad formam testamentorum in scriptis testium tantum signacula requiruntur *cit. l. hac consultiſſima. C. de testam.* quæ etiam probatur, hunc subscriptorem non esse testem, cum ipse obsignare non debeat, & quod dixit *Castrenſ. de sigillo testatoris*, cum non iddem repetat in subscriptore, ut apud eund. est videre, librariorum incitiam, aut calamit. errore adiectum fuisse satis mihi probatur, nam aliter *Castrenſ.* contra claræ legis verba fuisset locutus.

Hinc etiam patet responsum ad ea, quæ dixit *Afflic. in cit. decis. 144. relata per Grammat. cit. decis. 62. nu. 8.* quòd testamentum in scriptis quatuordecim testium subscriptionibus, & signaculis roboratum fuerit declaratum nullum, cum nullus testium testatoris nomine testamentum subscripserit; nam casus illius decisionis est satis diuersus, & à nostris terminis multum alienus, illi enim quatuordecim omnes ibi uti testes subscripserunt, & signauerunt, & ideo cum ibi defecerit subscriptio testatoris, nec illa adesset octaui pro testatore subscriptoris, quem non esse testem supra firmauimus, testamentum

illud

illud peccauit in forma, & ex hoc capite iure merito in-
tercidit.

At in casu nostro ultra Iudicem decem testes subscripse-
runt, & ob signauerunt vti testes foris in dorso testamē-
ti, Frater verò Angelus subscripsit intus in reliqua parte
cuiuslibet testamenti chartarum faciei, & licet in singu-
lis subscriptionibus tantum dixerit, *Io Frat' Angelo di Sã
Gio: in Galdo*, hæc subscriptio sufficit, quia subscripsit ea-
dem formula, qua communiter testatores se subscribere
solent, nominibus; & cognominibus solis expressis, nec
refert, quod coram testibus non subscripserit, nec in ali-
qua suarum subscriptionum declarauit, se nomine testa-
trici subscripsisse suam ob infirmitatem non valentis
subscribere testamentum nam satis est, hæc coram testi-
bus proprio ore dominam Zenobiam declarasse, quod
pluribus demonstrabimus rationibus.

117 Primo enim dicimus illa verba, quæ leguntur *in cit.
l. hac consultissima C. de testam.* (quod si litteras testator
ignoret, vel subscribere nequeat) non esse adiecta dis-
positiue, sed tantum esse enunciativa rationis, propter
quam permittitur octauum posse pro testatore subscri-
bere. Vnde & si in subscriptione deficiat adiectio illius
rationis, testamentum tamen vitari non debet, sed suffi-
ciet probari, quod testator subscribere, vel nesciebat,
vel non valebat, licet hoc ille, qui subscripsit, non ex-
presserit: eademq; ratione attestatur, testamentum pe-
rire non posse, quamuis octauus subscriptor non decla-
rauit, se testatoris nomine subscripsisse.

Nec obstat, quod hæc (saltem expressio videatur esse de
forma, cum id satis dispositiue sancitum dicatur eadem
lege ibi octauo subscriptore pro eo adhibito, eadē ser-
uari decernimus, quod & sentire videtur *Afflic. in cit.
de iur. 144.*

¶ 118 Nam concedimus ea lege satis expressè, ac dispositiue, & sic pro forma testamenti in scriptis sancitum esse octauum subscriptorem adhiberi pro testatore subscribere nesciente, vel non valente; Sed negamus ibi, aut alibi definitum esse, quòd subscriptor ille sua subscriptione de forma hoc idem subscribere debeat, quòd pro testatore subscripsit, aut quòd aliunde id probari non possit, nam *Afflic. in cit. dccis.* locutus fuit ex mente aliorum, vt patet ibi, quidam dicunt.

¶ 119 Secundo respondemus, quòd dato, & non cõcesso, immò expressè negato, quòd octauus subscriptor de forma eiusmodi testamenti deberet sua subscriptione declarare, se nomine testatoris ob eius impotentiam, aut litterarum imperitiam subscripsisse, tamen ob defectum istius declarationis, nec etiã dominæ Zenobię testamentum perire posset, quia in casu nostro per euidentiã constat, dictam dominam testatricem ob paralessim infirmitatem non potuisse subscribere; idque etiam aduersariorum confessione probatur. Vndè cùm confessio partium circa rei euidentiã, de qua agitur, solemne iuris excuset probationem, iuxta doctrinam *Bald. in aut. sed nouo iure num. 12. c. si cert. pps.* superflua hoc casu uideri posset Fratris Angeli huiusmodi declaratio.

Et ita in proprijs terminis, immò in fortioribus testatur in Senatu fuisse iudicatum *Don Aluar. Valasc. Suar. consult. 20. 2. consultas. 149. in fin. n. 16. vers. limita tamen*, qui loquitur secùdum formam legis Regni Lusitaniz *lib. 4. tit. 76. §. 1. testis*, qui signat testamentum pro testatore, qua Regia lege cauetur, vt testis ille expressè sua subscriptione declarare debeat, se loco testatoris subscribere, qui nescit, vel nõ valet subscribere, & huiusmodi subscriptionis forma deficiente sancitum est, testamentum

perire,

perire, vt sibi latē patet in tota consultatione, cuius legis Regiæ sãctione mihi etiã probari posse videtur, nõ fuisse hãc subscriptionis formulam de forma legis communis, vt *Roland. Menoch. & ceteri supracitati Doctores opinabantur*, nam alias non fuisset necessum, hoc alia lege caueri, & ideo, quod supra scripsimus, satis isto argumento sulcitur:

Accedat, quòd pro ista nostra opinione faciunt omnes rationes relatæ ibidem à dicto Don Aluar. pro eorum Iudicum, & Aduocatorum sententia, qui negabant illam, quam recensuimus subscriptionis formulam esse de forma illius Regiæ legis, & etiam si esset, illius defectu testamenta non vitari affirmabant; nam licet iuxta terminos illius legis, qua modus subscriptionis datur pro forma fuerint omnes illæ rationes reiectæ, & satis benè, tamen in terminis nostris valdè stringunt, cum iure communi *l. hac consultißima*, subscriptionem, non modum scribendi habemus pro forma; quod idem videtur sentire *Valasc. vbi supra num. 15.* ibi, & hanc partem in puncto iuris veriore[m] semper existimaui in terminis nostræ legis Regiæ annuens his verbis contrariam probasse in terminis legis communis.

Cæterum quod diximus in supradicto tertio contrario de subscriptione octaui subscriptoris vñico contextu coram testibus facienda, & si iisdem supradictis rationibus dilui posse videatur, attamen ne præter morem, & contra meam antiquam consuetudinem aliud in iure affirmem, 122 quàm quod mihi ita iuris esse consiliã dictet, fac eor in hoc tantum defecisse subscriptionem Fratris Angeli, quòd coram testamentarijs testibus non subscripserit; nam si subscribere potuisset testatrix, hoc iddem pro forma testamenti in scriptis tenebatur seruare *cit. l. hac con-*

sub-

falsissima, ibi, eique ipse coram testibus sua manu reliqua parta testamenti subscribere, vbi communiter Doctores, ergo, & Frater Angelus, qui pro ea subscripsit *ad. cit. l. vers. octauo scriptore*, pro eo adhibito eadem seruari decernimus.

- 123 Quibus conferunt, quòd subrogatus alicui, qui aliquem actum expedire debet cum forma, tacitè censeatur subrogatus etiam quoad illam formam *Bald. in l. si puellam cap. si man. ita fuer. alienat. dicens*, quòd si testator dedit formam distributioni piorum legatorum, vti fiat cum consilio Prioris Prædicatorum, vel Guardiani Minorum, & executor decessit, vel negligens fuit, & eius loco successit Episcopus, is illum Priorem, vel Guardianum tenetur consulere, aliàs actus nō valebit, & *Bart. respondit in cons. 187. in fin. domini Priores, vol. 1.* quòd Iudex Ecclesiasticus, qui supplet negligentiam Iudicis secularis debet procedere summarè, si ita debebat procedere secularis, quos recenset, & sequitur *Felyn. in cap. sum dilecta de rescript. num. 7. vers. amplia septimo cum princip. numeri seq.* vbi ipse adducit illud generale vulgatum, quòd subrogatum sapit naturam illius, in cuius locum subrogatur *cap. Ecclesia el primo, ut lit. pen. cum similibus.*

Et ex his concludo testamentum hoc dominæ Zenobiæ isto solo defectu subscriptionis Fratris. Angeli octaui pro ea scriptoris, qui testibus testamentarijs absentibus subscripsit, iuris censura vti testamentum solemne non subsistere.

- 126 Quidquid nouissimus compilator decisionum Sac. Consilij de alio deficiente necessario dixerit in sua *dec. 95. num. 16.* vbi genericè testatur idem Sac. Consilium habuisse pro indubitato, quòd hoc testamentum, de quo

quo agimus, non poterat sustineri uti in scriptis confes-
 sum ex defectu solemnitatum requisitarum *in d. l. hoc
 consultiissima C. de testamens*, quas ipse nomine aduersa-
 riorum recensuerat, & inter alias eam enumerauit *num.*
 2. quod testamentum solemnne exhiberi debeat coram
 testibus in actu stipulationis non ab alio, quam ab ipso
 testatore iuxta formam traditam *in d. l.* quodque Zeno-
 biaz testamentum ab alio, nempè Fratre Angelo fuerit
 exhibitum, quæ solemnitas satis mihi visa est noua, cum
 apud scriptorem aliquem non legerim, nisi in dicta no-
 uissimi compilatoris decisione.

Quamobrem cum alijs aliorum Doctorum opinionibus,
 iam nos supra satisfecimus, huic modo recenti raliter
 respondemus affirmantes, vtramque supradicti auctoris,
 & iuris, & facti huiusmodi assertionem non esse veram;
 satis enim supra demonstratum est, tum Fabij quinde-
 cim testibus *num. 3 4. vers. illudque Notario cum seq.* tum
 etiam aduersæ partis sex alijs *num. 1 4. vers. super quibus*,
 dominam Zenobiam testatricem tunc temporis sua si-
 nistra manu obtulisse Notario Marco scripturam illam
 stipulandam, quam nos semel, bis, & millies affirmamus
 ipsa testatrice postulante Fratrem Angelum (schedula
 conseruatore[m] à suo prius extraxisse manicono, cum
 in hoc magnum agant scilicet aduersarij, sed nescimus
 qua ratione, at negamus ea lege sancitum esse pro for-
 ma; ut tantum à testatore solemnne coram testibus exhi-
 beri debeat testamentum.

127 Nam ibi impersonaliter dictum est, quod offertur, id
 est nullius facta mentione testatoris, aut alterius, à quo
 offeratur *S. r. in fit. de stipulat. seruo.* dum tamen testibus
 presentibus testator suum esse testamentum dixerit, quod
 offertur, hocque vnum etiam est ex tribus magis substantia-

tialibus testamenti solemnibus, ut adnotauit *Marant. cit. conf. 140. num. 14.* quod uè initio illius legis habetur, licere per scripturam conscientibus testamentum, eam consignatam, vel ligatam, vel tantùm clausam, inuoluntatque proferre, & simul testibus omnibus offerre signandam, non aliter est de substãtia, & forma solemnibus testamenti, ut auctoritate *Castrensis* admonuimus supra, *cit. l. 1. l. hac consultissima nu. 1.* cui nunc illud addimus, quod uerbum licere teste *Decio in l. in actionibus num. 11. ff. de in lit. iurand.* liberam importat voluntatem, atque data instantia argumentum decisionis, palàm corruat, necesse est.

Quapropter rogo decisionum compilatorem, ac peto, an si ut testatrix nostræ sola dextera afficiebatur paralesi, ita & eo morbo sinistra laborasset, quòd manibus offerre sui testamenti non potuisset scripturam pedibus nò coram testibus proferre, & eam exhibere debuisset testatrix? minimè quidem certè, nam id valdè nimis esset turpe, & ridiculum affirmare: quinimò quemadmodum ea consultissima lege prospicere curauerunt Imperatores testamento illius, qui litteras ignorasset, vel nequiuisset subscribere, cum ibidem pro forma statuisset subscriptionem testatoris, octauum pro eo adhiberi mandantes subscriptorem, ita, & huic casui consulere non omisissent, cum frequenter accidere potuisset, si necessariò, ut perperam nostri interpretati sunt aduersarij, à testatore schedulam testamenti offerri sua *l. hac consultissima* pro forma tradidissent.

Sed dato citra veri præiudicium, quod huiusmodi Marchionissæ testamentum non unius solemnitatis, sed omnium à lege requisitarum, corruat defectu, cum nihil ingerit, an vno, vel pluribus deficientibus necessarijs requisi-

quisitarum, corruunt defectu, cum nihil intersit, an uno, vel pluribus deficientibus necessarijs requisitis, uti solemne non subsistat, uti tamen testamentum nuncupatiuum factum implicite omni iure valebit, & ita ad secundam, & tertiam propositas dubitationes respondemus.

Et huic nostrae iam dictae conclusioni neque quartum principale illud obstabit oppositum, quod si uti in scriptis sustineri non possit, nec uti nuncupatiuum aliquo modo valeat permanere, nam in scheda Marchionissae testamenti ad sunt clausulae, quod si non valet iure testamenti in scriptis, vel nuncupatiui, valeat iure codicilli, donationis causa mortis, vel iure cuiusvis alterius ultimae voluntatis, ita quod quilibet haeres forsitan ab intestato successurus intelligatur gravatus ad omnia contenta in d. testamento, quod iam in actis est praesentatum.

130 Quibus clausulis, immo earum singulis apparet, testatricem noluisse se restringere ad unam tantum testamenti formam, arg. l. 3. ff. de milib. testam. quo casu etiam si destinasset in scriptis testari, prout destinavit, & testata est, licet non adhibuerit solemnitatem, nisi ad testamentum nuncupatiuum sufficientem, vno ore fatentur omnes, testamentum valere uti nuncupatiuum, ita in specie firmasse Bart. Soc. Imol. Cyn. Paul. Alex. & Greg. Lap. in locis per ipsum recensitis attestatur Vasquius, in suo supracitato tract. de succ. lib. 2. §. 2. num. 11. hancque communem Doctorum esse opinionem, & sine controversia pertransire dixit idem ipse Menoch. de praesumpt. lib. 4. praesumpt. 2. num. 2. ubi inter plures, quos congerit ex nostratibus recenset Grammat. cit. decis. 62. & Afflic. in decis. 144. quo loci

32 fuisse decisum attestatur, testamentū in scriptis sub-
 stineri vti nuncupatiuum, etiam si aliunde appareat,
 testatorem ad testandum in scriptis voluisse se arcta-
 re; & *Cardin. Seraph. Oliuer. in decisionibus Roze par. 1.*
decis. 749. num. 13. testatur fuisse decisum, quòd clau-
 sula omni meliori modo apposita in testamento, siue
 in codicillis operatur, quòd testator voluerit se te-
 stringere ad testamentum in scriptis.

Quamobrem negamus, testamentum hoc dominae Ze-
 nobiae non posse valere, vt nuncupatiuum implicitū,
 & si testamenti in scriptis omnes solemnitates defi-
 cerent, quia eo casu testatricis voluntas non defice-
 ret, vt in contrario defecisse dicimus, si dictae clausulae
 33 non adessent, & ita limitanda, & intelligenda est
 communis illa Doctorum opinio *Menoch. relata, in*
quo casu distinguunt Vasq. & ceteri, quos Menoch. re-
centis cit. conf. 313. num. 37. vers. quartus est casus, vbi
 34 etiam ipse illorum videtur distinctione. Sed *Vasq. ubi*
supra num. 13. aliam pro testamento firmam opinio-
 nem, eamque sexdecim comprobauit argumentis, &
num. 16. non minus sibi suam videri receptam, quam
 contrariam, respondit, suamque in omni vsu forensi
 sequendam esse consuluit, vti piam & testamento fa-
 uentem, vt apud eum est videre, ad quem lectorem re-
 mittimus.

35 Et tandem nihil refert id, quod secundo loco in
 quarto isto opposito ex doctrina *Menochij* diceba-
 tur, magis receptam esse Doctorum opinionem, quòd
 vt testamentum illud valeat in vim impliciti nuncu-
 patiui, debeat esse conscriptum manu ipsiusmet testa-
 toris, non aliorum, quia in primis negamus verum es-
 se, quòd illa *Menoch.* sit magis recepta opinio, nam
 vt

vt

ut est legere apud eosdem scribentes, qui à Menoch. pro ista opinione recensentur, si Bart. & paucos alios excipias, ceteri vel tantum loquuntur exemplificatiue, vel tantum abest, ut dicant id, ad quod probandum *Menoch.* eos allegat, ut potius conerarium sentire videantur, vel tandem secundum contingentiam facti responderunt.

136 *Iason enim in cit. l. hac consultissima S. per nuncupationem C. de testam.* insurgit aduersus Castrensem, & dicit non valere testamentum factum in scheda reposita apud Guardianum Sancti Francisci, & Paulum non intellexisse Bart. loquentem tantum in legato, non autem in hæredis institutione. Vnde cum loquatur iuxta terminos Bart. nõ fecit Iason difficultatem, nec constituit differentiam, quod scheda fuisset scripta manu testatoris, vel aliena; sed firmavit, quod in scheda illa hæres institui non potuisset; immo ipsemet *Iasin l. penult. num. 14. C. de fideicom.* clarè sentit nihil referre, an scheda scribatur manu testatoris, vel aliorum.

137 *Purid in cit. conf. 19. num. 36. lib. 3.* non dicit, quod testamentum nõ valeat, nisi testatoris manu sit scriptum, sed tantum consuluit, testamentum illud non valere, quod in facti contingentia dicebatur scriptum manu testatoris, et motus ratione, quia circa identitatem illius eadulæ deficiebant probationes.

138 *Soco, qui à Menoch.* bis pro sua opinione allegatur *num. 3. & col. 1. cit. l. si ita scripsero ff. de condit. & demõstrat.* Hec recenset exemplum Bart. loquentis in testatore se referente ad schedulam sua manu conscriptam, & repositam apud Guardianum Fratrum

Minorum, tamen ibidem *vers. secundus casus qd.* ponit

nit aliud exemplum, quando scilicet testator se referret ad aliam scripturam, qua plena, ac certa fieri posset probatio, veluti si testator disponderet per relationem ad testamentum nullū, de quo tamen constaret per publicum instrumentum. Vnde satis apertè colligitur ex scriptis *Socc.* quòd nihil intersit, an scriptura sit aliena, vel testatoris manu conscripta, dummodo de scripturæ, ad quam se referre voluit testator identitate probatur.

140 *Alex. in cit. conf. 176. num. 6. lib. 5.* loquitur secundum contingentiam facti illius testatoris, qui declarauit illud suum esse testamentum, quod ibi sua manu scriptum erat.

141 Cæteri denique ab eodem *Menoch.* relati exemplificant iuxta doctrinam *Barr.* sed non negant, quin alijs modis de identitate scripturæ probari possit, etiam quòd aliena manu scripta sit, idque ad validitatem testamenti nuncupationi impliciti satis esse, verior, & crebrior est Doctorū sententia, nā eā secuti sunt *Casubrensis. S. per nuncupationem num. 3. Ias. in cit. l. penult. num. 13. C. de fideicom. Socc. in conf. 142. num. 2. lib. 1. Alciac. in conf. 60 l. in aut. quod sine num. 27. C. de testam. Ind. Clar. in S. testamentum quest. 4. vers. sed p̄que aliquis,*

quos recensuit idem *Menoch. cit. conf. 13. num. 46.* quibus addo *Mascard. de probat. tom. 2. conclus. 1958. num. 73. vers. tertius est casus, qui loquitur, siue cedula sit scripta à testatore, siue ab alijs, & de communi testatur opinione. Mantio. de consuet. vltim. volunt. lib. 1. tit. 7. & Card. Tusebr. practica. conclusiur. tom. 3. cit. conclus. 97. num. 3.*

Sed quia locis, in quibus conceditur, vt quis per cedula[m] testari possit, semper illud intelligitur, modo liqui-

liquidè, & manifestè cõstet, illam cædulam, vel scrip-
 turam, quæ exhibetur esse illam, quam pro sua volun-
 tate testator seruari voluit, ne in futurum contingat
 142 dubitari de identitate cedule, vel instrumenti, Do-
 ctiores supradicti *Mascard. Mantu. & Card. Tusch. in*
supracitatis locis amplectantur cautelam traditam à
Lul. Clar. in cit. 5. testamentum quasi. 4. num. 3. vers. sed
quid si testator num. 2. qui conlulit, vt Notarius à ter-
 go ipsius cedule, vel scripturæ clausæ apponit tem-
 pus, nomina testium, & rogatum, quam probauit etiam
Alex. Ambros. in suis decis. Perus. for. Eccl. 15. decis. 13.
 143 *num. 23.* nam tunc absque difficultate valebit, vt te-
 stamentum nuncupatiuum implicitiu secundum
 communem, & magis communem opinionem, de
 qua ibidem *cit. conclus. 97. num. 3. in fine Tusch. de test.*
144 *num. 23.* nam tunc absque difficultate constat, cædulam esse illam,
 de qua testator testatur, vires testamenti nuncupatiui
 habere, vt ita sit, quam testatoris manu in scripta esse
 probare videtur *Mehod. in cons. 3. num. 20. et 21. et*
prater ea.

144 *no* **Secundo** respondemus, quando testator se refer-
 re ad cædulam in manu penes Guardianum suam
 sui Præpositi, nos autem in casu facti dixerit, cum cæ-
 dula propria manu fuit tradita Notario à domina te-
 statrice palam coram omnibus affirmante, quod illud
 erat testamentum, & vltima voluntas, vt plenissime
 145 demonstrauimus supra, quo casu absque dubio vale-
 re, vt testamentum nuncupatiuum, siue in scriptum
 à testatore, siue ab alio, plene sit *Mehod. probatum in*
cons. 3. num. 49. vers. secundo error. Dicitur in cons.
fixens. in cons. 93. num. 2. et 3. num. 4. et 5. et 6. et 7. et 8. et 9. et 10.
146 *et 11. et 12. et 13. et 14. et 15. et 16. et 17. et 18. et 19. et 20. et 21. et 22. et 23. et 24. et 25.*

sententia, vt recensuit, & securus est *Mascard. eit. con-*
clust 1358. nu. 73 *vers. tertius est casus.* Sed hæc quidè
 hætenus de testamento.

Cæterum ad codicillos, quod attinet, eos, fortasse ad-
 uersarij eodem, quo testamentum dicent laborare
 146 morbo, eosq; viuere minimè posse, quòd in eorum
 natiuitate, (nascitur. n. codicillus *l. cum antiquitas in*
princip. C. de testam.) & codicillantis voluntatem,
 (quæ vitalis instar sunt spiritus) defecisse asseuerant;
 Nobis verò contra, nedum dominæ Zenobiæ volunta-
 tem, sed perpetuam, eamque constantem codicillis
 tunc temporis adfuisse, & iuris solemnia non tantum
 codicillansem adimpleuisse, sed etiam legum caute-
 las pro suæ huiusmodi dispositionis perpetuitate ad-
 didisse monendum est.

Veruntamen cum satis mihi supra, vbi de re testameta-
 ria egi, quæ ad probandam eius veram, & perspicuam
 disponendi voluntatem facere poterât, explicata sint
 omnia, consultò nunc, ijs præteritis, ad ea, quæ codi-
 cillorum sunt solemnitatis accedam.

147 Sed quia codicilli altero de duobus modis con-
 ficiuntur, in scriptis, & sine scriptis *l. v. in princ. C. de*
bon. libert. l. generali C. de codicillis, de tribus quæren-
 dum est.

In primis an codicilli aliquam iuris solemnitatem re-
 quirant.

Secundo, an domina Zenobia scriptis, vel sine scriptis
 suos confecerit codillos.

Tertiò, si verè codicilli in scriptis habiti sunt, defectu
 solemnium corruant, vel aliorum iure subsistant.

Quod igitur ad primum pertinet, tot sunt interpretum
 contrariæ opiniones, vt totum penè mihi ius codicil-

148 Iorum perturbari videatur. Alij enim ita codicillos sine solemnibus esse dicunt, vt etiam quinque testes, quos Theodosius ex cępto testamento in qualibet vltima voluntate requirit *cit. l. vlt. C. de codicill. ad probationem tantum exigant, non ad solemnitatem per tex. in S. vlt. instit. eod.* quod primus omnium sentit, glosat. in rubrica ff. de iure codicill. quem ibi sequitur Bald. & post Cuman. quem recenset Lancellott. Galianla in l. 1. num. 46. circa princ. ff. de verb. obligat. & Surd.

149 in cons. 158. num. 20. circa medium vol. 2. quibus in locis inferunt, quod si codicillis legitimus testium numerus desit, non deficiat ius, sed probatio, & ideo si pars confiteatur, codicillos fuisse confectos, licet sine legitimo numero testium, confessio noceret, quia codicillos probarer.

150 Alia in contraria sunt opinione, quinque testes pro codicillorum solemnitate requiri, quod firmauit glos. in cit. S. vlt. instit. de codicill. & Ceph. in cons. 360. num. 7. & seq. vol. 3. vbi dicit, quod in codicillis quinque testes requiruntur de necessitate, quia verbum illud debet, quod legitur in cit. l. vlt. C. eod. importat necessitatem, hinc Corneus in cons. 18. num. 9. vol. 2. secutus opinionem supracit. gloss. deducit, quod si pars fateretur codicillos esse factos coram quatuor testi-

151 bus solis, confessio non reuelaret, quia codicilli essent nulli, cum ad efficaciam vltimę voluntatis non sufficiat veritas, nisi etiam solemnitas interueniat. *l. yf veritas C. de fideicom. & l. non dubium S. illud C. de verborum signifi.*

152 Quidam vt *Pere. in cons. 108. in fine de codicill. num. 40.* pro supradictam glosatam, & opinionem contrarium concordia ea vimur distinctione, quod codicilli

dicilli, si fiant in scriptis, ad solemnitatem adus exigat testes; at si sine scriptis conficiantur, ad probationem testes requirant.

153. Alij in eam iuerunt sententiam, codicillos nunquam sine solemnibus esse ordinationis, siue scripti sint, siue non scripti, hac tamen diuisione, quod si codicilli scribantur, testator declaret, suos illos esse coram quinque testibus eodem tempore, seu simul adhibitis, & suam codicillis subnotationem, hoc est subscriptionem commodantibus; verum si sine scriptis habeantur, sufficiat, vt coram eisdem testibus sic adhibitis suam testator nuncupet voluntatem, & quod post eius mortem fieri velit, exponat *Donellus in suis comment. iur. civil. de iure codicill. cap. 19. vtr. obseruationes, & Io: Oinot. iustit. de codicill. in princ. num. 28. & 34. & 38.* qui negant requiri sigilla, etiam si fiant in scriptis per tex. in cis. l. vlt. §. vlt. C. eodem, & in l. dimi §. codicillos ff. de iure codicill. vbi ex Martiani institutionibus sancitum est, quod si codicillos, quis plures facere possit, & ipsius manu, neque scribi, neque signari necesse sit.

154. Alij etiam exigunt, vt pro solemnitate quinque testes nedum codicillos scriptos subscribant, sed etiam ob signent, & sigillent, nec non testator ipse subscribat *Bart. Iustit. de codicill. §. sed cum ante testamentum nu. 5.* quem sequitur *Faber in cis. §. vltimo per tex. in l. cum antiquitas §. vlt. de testam. vbi à Iustinianno exequati sunt, codicilli testamento in scriptis præter numerum testium, & definitum, testatorem non debere sua, vel alterius manu testamentum, vel codicillos subscribere, si rotos, totumque propria manu conscripserit, & in specie hoc eadem scriptura declarauerit, qui in*

hac

hac tantùm parte, & ea conditione correxit consuetudinem Theodosij, & Valentiani, *in cis. l. hac consultiissima C. cod.* & ideo reliqua circa testium sigilla, & alia, quæ non fuerunt mutata, forma remanet, quòd si totos propria manu non scripserit, vel huiusmodi defecerit declaratio, tunc testator, vel alius pro eo codicillos, aut testamentum subscribere debet iuxta formam constitutionis illius, quæ eo casu aliqua in parte non corrigitur.

Sed qui hæc conueniunt cum eo, quod *instis. de codicill. in cis. S. ultimo*, à Iustiniano fancitum est, codicillos nullam solemnitatè ordinationis desiderare.

155 Doctores huius contrarij sentientes difficultatè, varias annexerunt solutiones *gloss. in eo S. interpretando dictionem illam*, nullam, refert ad solemnitates, vel septem testium, vel sigillorum, vel subscriptionum testium, vel etiam ipsius testatoris, quæ in testamentis solemnibus exiguntur, non autem ad quinque testes, quos *gloss.* pro codicillorum solemnitate desiderat, quam ipse solutionem probare non possum, quippe qui non valeo, nec etiam quinque testes iuxta *gloss.* desiderium, pro solemnè codicillorum ordinatione desiderare, nullam omninò ipso legislatore desiderante.

156 Quapropter *Donellus in sopractis. loco*, vt huius legis effugeret auctoritatem, asseruit illud nimirum fuisse scriptum ab auctore, aut Caio, aut Vulpiano, aut si quis est filius veterum, cuius ex institutionibus Iustiniani institutiones magna ex parte compositz sunt, ante superiorem constitutionem Theodosij; quo tempore verum fuisse, inquit codicillos nullam omninò ordinationis solemnitatè requisisse, cuius *Donellus*

assertio magis mihi esse videtur somniantis, quam Iuriconsulti alioquin eloquentissimè differentis; sed esto millies, quod fuerit ab alio scriptum, eius tamen solutio, nec mihi ea ratione probatur, quia ita Iustinianus omnia, quæ suis in legibus reposita sunt, obtinere mandauit, vt etiam si aliter fuerint apud veteres conscripta, & in contrarium in sua compositione inueniantur, non scripturæ, sed suæ electioni hoc adscribi fanciuit, & quicquid ibi scriptum est, hoc suum voluit apparere, & ex sua voluntate compositum, C. *de vet. iur. enucl. cons. 1. S. in tantum col. 4. & cons. 2. S. tantummodo vers. vna omnibus col. 6. in fine.*

Quod, & ipse Donellus eo loci præsens, ne iura inuicè pugnent, quæ Iustiniani voluntas est, aliter soluit, & eorum sequitur opinionem, qui frequentiori calculo affirmant, sic illud dictum institutionum esse accipiendum, vt codicillis nullam desiderent solemnitatè plenam, & perfectam, qualis desideratur in testamentis, gloss. Bart. Faber. *Omos. in cit. S. ultimo Equinar. Baro. in suis comment. super insti. lib. 2. in tit. de codicil. in priorè parte comment. circa finem*, & alij alibi, licet non omnes eadem exigant solemnitates; sed quidam tantum quinque testes, alij etiam testium subscriptiones, nonnulli quoque sigilla testium, & testatoris subscriptionem requirunt; sed hæc communis solutio, nec etiã mihi satisfacit, nam adhuc citata iura inuicem aduersari videntur, & Iustinianus codicillos, non testamentariam, sed nullam ordinationis solemnitatè desiderare definiuit

Quid ergo? erunt nê leges contrariæ, & codicilli sine solemnitatè minime?

157 Sed alia mihi placet solutio, quæ nê displiceat
cæte -

cæteris, hæc pauca præfari volo, quòd licet codicillos scriptis, & sine scriptis fieri constet *ex cit. l. ultim. C. de bon. libert.* tamen si scriptis conficiantur, duobus etiam modis mihi fieri posse videntur, vel secretò clausi ad similitudinem testamenti in scriptis solemnibus, nullo ea sciente, quæ in codicillis sunt, vel palàm confecti, hoc est coram testibus lectis, & publicatis omnibus, quæ codicillorum scriptura continet reserata; quod mihi probat utrumque Theodosij, & Valentiani cõstitutio *in cit. l. hac consultissima C. de testam.* ubi rescripserunt, licere per scripturam cõficientibus testamentum, si nullum scire velint ea, quæ in eo scripta sunt, consignatam, vel ligatam, vel tantùm clausã, inuolutamque proferre scripturam, ex quibus verbis colligitur, posse etiam palàm confici testamenta absque nimia legum subtilitatem, quam tunc demum Imperatores ea exigunt constitutione, si secretò, & clausis tabulis testari velimus.

158 Quorum institutio, & si ibi loquatur in testamētis, obtinebit etiam in codicillis, quod nõ solum probatur per *cit. Instin. l. cum antiquis §. ult. C. eod.* sed etiã alia eiusdem Theod. & sociorum *constit. in l. ultima, C. quemad. testam. aperiuntur*, qua sancitum est, codicillos eodem modo, quo testamenta panduntur, esse aperiendos, ergò vt testamenta claudendi sunt codicilli, & obsignandi, nam qui vult consequens, censetur velle, & antecedens. *Eurrald. in loco à concessione consequentis ad concessiouem antecedentis.*

159 Verumtamen si licet testari per nuncupationem, hoc est sine scriptura *cit. l. hac consultissima §. per nuncupationem*, licebit etiam in scriptis nostram in testibus voluntatem nuncupare, *gloss. est ibi*, quam cæteri

Doctores sequuntur vbique, sed quia tunc intercedit scriptura, ego in codicillis sic confectis etiam testium subscriptiones requiro *per tex. in cit. l. vlt. S. vlt. C. de codicill. quam Theodos.* hanc aliam constitutionem si tu de codicillis scriptis intellexeris eo modo, quo *Iustinianus* de scripta stipulatione locutus est *in l. 1. in princ. C. de rei vxor. act.* alia iura nullo modo pugnant, quod clarius hac diuisione demonstrabimus.

Codicilli enim aut fiunt sine scriptis, & ad probationis solemnitatem dico sufficere quinque testes, aut in scriptis, & tunc vel scriptura erit aperta, & etiam exigo testium subscriptiones *cit. l. in fine*, vel erit clausa, & tunc quoque requiro testium sigilla, & testatoris subscriptionem, vel alterius pro eo, si subscribere testator non potuerit, vel totos propria manu, non conscripserit, immò etiam cetera, quae iuxta *Barth. sententiam in cit. S. sed cum anse testamentum in fin. in l. ij. de codicill.*

160 Nec his, quae diximus de obfigandis codicillis, refragabitur *tex. in cit. l. diui. S. l. ff. de iur. codicill.* nam quoquo modo fiant codicilli, non est necesse, ut manu testatoris signentur, & ita ibi loquitur *Modestinus*, quem aliter intellexit *La. Oinos.* non rectè referes verbum illud, signari, ad testatorem, quod referre debebat ad testes, qui clausos codicillos in scriptis, obfigare debent omnino *cit. iuribus.*

161 Illa tamen addita declaratione, quòd testes, subscriptiones, sigilla, & alia, quae ad ordinanda testamenta, necessario desiderantur *in l. de testam. ordin.* ad codicillorum ordinationem non sunt necessaria, sed ad eorum tantum solemnitatem requiruntur, nam quae admodum in testamentis ordinandis, vna agnata est
solem.

solemnium verborum necessitas *l. quoniam indignum*
 § 62 *C. de testam.* ita in codicillis ordinandis nulla desi-
 deratur solemnitas *cit. S. ult. Inst. de codicill. ubi tex. in-*
telligendus est, quoad eas solemnitates, quæ sunt de
substantia, non autem quoad eas, quæ ad probatio-
nem exiguntur, ut animaduertit. Sard. in cit. cons. 158.
num. 20. in fin. vol. 2. & probat id mihi Iustinianus in l.
ult. C. de fideicom. ibi. cum enim res per testium solē-
nitatem ostenditur, tunc, & numerus testium, & ni-
mia subtilitas requirenda est, & hæc est solutio, quæ
nihil probatur, ut verior, & quæ ni fallor, contrario-
rum dissonantiæ quærelam dissoluit.

¶ Illud colligebatur maximum esse discrimen inter so-
 lemnitatem probationis, & solemnitatem ordinatio-
 nis; nam ista deficiente deficit ius, & ideo si quis fa-
 creatur, aliquem condidisse testamentum, sed dicat
 exempli gratia, confectum fuisse cum minori leges
 testium numero, ista confessio non nocebit, quia tes-
 tes, & alia solemnitates necessariò, ut diximus, ad
 ordinationem, & substantiam testamentorum deside-
 rantur, sed illa si desit, ius non datur, quam ob rem, si
 quis consteatur, codicillos fuisse confectos coram
 minori legitimo testium numero, vel etiam sine scrip-
 tura, & absque alicuius testis præsentia, confessio no-
 cebit, quia testes, & alia codicillorum solemnitates
 sunt probationis, non autem de substantia ordinatio-
 nis, *Sard. ibidem cod. num. 20. ubi sequitur opinionem*
Galiantæ in p. 1. u. 26. ff. de verb. obligat. quam ve-
riorem esse asserit contra opinionem in cit.
 § 1 *in p. 1. u. 9. vol. 2. & ex his dictis Galiantæ ibi*
 etiam infert *Sard.* quòd in codicillis etiam locus iura-
 mento litis decisio, quorum solemnitas libenter me-
 sub.

subscribo *per tot. in S. ult. inst. de fideic. præferam ibi.*
 Cum autem is, qui aliquid ex voluntate defuncti lu-
 tratur, & maximè ipse hæres, cui summa authoritas
 totius causæ commissa est, dicere compellitur verita-
 tatem per sacramenti Religionem, qualis locus te-
 stibus relinquatur, vel quemadmodum ad extraneam
 fidem decurratur, propria, & indubitata fide relicta?

165 Quibus iuribus interpretantium ommissis puer-
 sionibus lucidissimè demonstratur, ad efficaciam eo-
 dicillorum sufficere veritatem, & si probatoria desse
 solemnitas, quæ demum est exigenda, quando hæres,
 legatarius, vel fideicommissarius defuncti voluntatē
 166 non agnouerit, & ita loquuntur, & intelligendi sunt
tex. in cit. l. si veritas C. de fideicom. & in l. non dubium
S. illud C. de testam.

167 Et tandem ex superioribus dictis concludo, non
 rectè sentire Donellum, & alios, qui in codicillis te-
 stes, vel subscriptiones, aut etiam aliam pro solemnita-
 tatibus ordinationis requirunt; quia nulla ordinatio-

168 nis solemnitas desideratur; nec eos, qui (vbi hære-
 dis, legatarij, vel fideicommissarij deficit fides) nullā
 codicillos iuris solemnitatē desiderare affirmat; cum
 tunc probatoria solemnitas requiratur. Sed hæc de
 prima quæstione satis.

Ad secundam respondemus, codicillos Dominae Zeno-
 biaë esse in scriptis, secretò clausos, & similitudinem
 eiusdem testamenti in scriptis solemnibus confectos, vt
 ex clausura, & apertura codicillorum apparet; quod
 non credo ab aduersarijs inficiari.

Ad tertiã dicimus quæstionem, codicillos hos dominae
 Zenobiaë Marchionissæ habere omnia requisita codi-
 cillorum, qui secretò in scriptis conficiuntur, vt patet

tet

Siugulare responsum. 79

et ex instrumento super eorum stipulatione confecto, presentato in actis, quæ sunt inter Angelicam legatariam, & Fabium in burgenfaticis scriptum hæredem, quo probatur, dominam Zenobiam palam coram Notario, Iudice, & septem testibus declarasse, suos illos codicillos fuisse eius ordine, & voluntate scriptos, nec non ob ipsius dextera debilitatem, & impotentiam à Rever. Admodum Fratre Angelo Sancti Iohannis in Galdo Ministro Prouinciæ Sancti Angeli Fratrum Minorum de Observantia suo Confessario subscriptos, quibus sic stipulatis, & clausis testes se subscripserunt *suxta Bart. & Fabri relatom sententiam in cit. §. ult. in fit. de codicill.* licet alij supra recensiti frequentiori calculo tantum subscriptiones requirant, & quidam nec etiam subscriptiones, & si codicilli fiant in scriptis, ut *Vasquius in tract. de succ. progress. lib. 3. §. 30. de codicill. num. 17.* cuius opinionem ipse non probo, qui *Bart. & Fabrum* secutus etiam communem refelli *per ten. in cit. lib. 2. consultiſſima, & l. cum antiq. iitas §. ult. C. de testam. & l. ubi. C. quem admodum testamentum operiantur.*

170 : Autaman si quid fortasse solemnitatis his codicillis decisset quod exigèretur, vel ad probationem secundam eam supra relatom opinionem, vel ad ordinationem iuxta aliorum interpretationem, adeò, quòd uti codicilli in scriptis non subsisterent, ex addita clausula, omni meliori modo, & iure valebunt, iure, & modo codicillorum eorum, qui sine scriptis, & ad similitudinem testamenti nuncupatiui conficiuntur.

171 : Nam clausula, omni meliori modo apposita in testamento, suæ in codicillis operatur, quòd testator noluerit se restringere ad testandum in scriptis, & hæc deci-

decisum attestatur *Card. Soraph. Olivar. in decisionibus Rota decis. 749. num. 13. par. 1.* effecitque, quòd testamentum in scriptis inualidum valeat, vt nuncupatiuū *Turret. in tract. de effect. & defect. class. codicill. quæst. 126. defect. 79. num. 9. post. Atax. Aff. Soc. & Menoch. 172 in locis per ipsum relat. ergò & iddem operabitur in codicillis, quibus facilius substantentur, quàm testamēta. *Grammat. decis. 73. num. 32.* & etiā ad alterius interrogacionem, & nuntum testatoris fieri possunt idē *Grammat. eadem decis. no. 6. & 35. Mantic. de sonict. ultim. volum. lib. 6. tit. 1.* quem refert, & sequitur *Binnis in cons. 234. num. 57. vol. 3. & alij alijs in locis.**

Sed aduersarij quamuis codicillorum instrumentum expugnare non possint, oppugnari tamen conantur tūm duobus codicillaribus testibus, primo, & decimo, tūm alijs tribus, qui instrumēto non sunt descripti, secundo, octauo, & nono, dicūt enim, quinque hos testes super articulis 30. & 31. iuratos deposuisse, aliter fuisse scriptum codicillorum instrumentum, quàm **173** actum fuisse; & idē colligunt, quòd non tantum horum trium testium contradictione instrumentum reddatur suspectum ex communi Doctorum opinione, de qua attestatur *Menoch. de arbitr. Iud. lib. 2. cent. 2. cas. 105. in 2. cap. vers. sextus est casus num. 44.* sed **174** etiā illorum duorum oppugnatione, quia instrumentarij sunt, falsum redarguatur, *Menoch. ubi supra. no. 32. vers. sextus est casus in primo capite disceptationis secutus Bar. in l. 1. §. si quis neget nu. 10. quemadmodum testam. aperiantur per lex. in l. cum precibus C. de probat.*
175 Nam licet vnus testamentarij contradictione, si necessarius supererit numerus, instrumenti fides non vacillet, ea ratione, quia singularis est, qui contradic,

et, & eo subducto actus adhuc remanet integer, & solemnus, *idem Menoch. eo loci nu. 11. vers. secundus est,* quem sequitur *Valasc. suar. consultat. tom. 2. consultat. 183. num. 38.* quibus in locis congerunt Doctores ita tenentes in testibus etiam testamentarijs.

176 Tamen si duo essent ex descriptis, qui in instrumento contradicerent, etsi perfectus superesset numerus, instrumentum vacillaret, nisi alij pro instrumento examinarentur, *Crauet. in conf. 56. nu. 16. vol. 1. post Bald. in conf. 228. incip. in quodam instrumento vol. 2.* quos recenset, & sequitur *Menoch. ubi supra num. 24. & seq. vers. quartus est casus egregia Baldi, & Crauetta innixus ratione,* quia quando testes instrumentarij non sunt examinati pro instrumento stat adhuc dubitatio, an si examinarentur, pro ipso deponerent instrumento, & licet presumi debeat, quod verè deponerent, tamen tabra non debet visibilis presumptionis, ut vera probatio ex duorum testimonio illi cedere debeat, *idem Valasc. eod. num. 38. & seq. vers. quid autem si duo.*

Qui etsi loquantur in testibus testamentarijs, tamen idem eo magis erit respondendum de testibus codicillaribus, quia facilius codicilli, quam testamenta infirmantur, *l. militis S. veteranus ff. de milit. testam. S. ex eo instit. quib. mod. testam. infirm. l. 3. S. ult. ff. de*

178 *adim. legat.* sunt enim codicilli, veluti ancillæ, quæ famulantur testamentis *Magon. in decisionibus Floren-*

179 *tinis decis. 4. nu. 35.* & in specie posse codicillos perire etiam si ab initio valuerint, si postea plures testes ex adhibitis codicillis aduersarentur, siuè id fortè fieret per errorem, aut obliuionem, siuè etiam per testium, quæ non probaretur malignationem, post alios respondit *Vasquius in sit. S. 30. de codicill. num. 77.*

L

Vc;

Veruntamen re accuratè, ac diligenter perpensa, quidquid aduersantes dixerint testes, instrumenti codicillorum fidei non refragantur; nam in primis negamus, primum illum aduersariorum testem (qui post plures suas subscriptiones satis impudenter, & si frustra contra testamenti substantiam est attestatus) ita codicillis contradixisse, ut aliter fuisse gestum, quà scriptum stipulationis codicillorum actum testificetur, sed concedimus, quòd plura circa codicillorum scripturam extranea adiecerit mendacia, & ita obscure, & diminutè de actu stipulationis sit locutus, ut verò re falsi testis officio fùctum esse videri voluerit, qui cum nocere non potuisset prodesse, noluit, *c. falsidicus de crim. fals.* quòd pluribus admonuimus supra, ubi cætera contra huius testis depositionem enumeramus.

Secundo dato, & nõ concesso, quòd iste testis contra substantiam instrumenti codicillorum deponeret (quod ipse tempore actus gesti, hoc est stipulationis, nis, & clausuræ signauit, & subscripsit, & deinde aperturæ testis interfuit, & signum, suamque subscriptionem recognouit, & tãdem iterum vtrumque, & clausuræ, & aperturæ continens actum libera manu subscripsit;) & ita sua depositione codicillis contradiceret prout testamento contradixit, & aduersatus fuit, tamen illius priorem iniuratum, & extra iudicium subscriptione suæ contrariæ præferri depositioni etiã iurata, & iudiciali postea facta, inscriptis rationibus demonstrabimus.

181 Licet enim regulariter nulli testium non iurato credatur, nam ut pulchrè describit *Pater Io: Stephanus Menoch. è Societate Iesum in sua ex sacris Scripturis instit.*

- inst. polit. lib. 2. cap. 15. de fid. & verit. Principis pag. mibi 418. in fin.* (iuramentum est quoddam quaestionis genus, quo numinis violādi timore verum extorquetur) & si præclaro non iurati testes præfulgerent honore *l. iusurandi C. de testib.* quam ita intellexit *Coler. in decisionibus Germania decis. 211. num. 6.*
- 182 testes ramen, qui publicis se subscribunt scripturis iusurandi Religione non arctandi, & plenè probat *Viv. decis. 5. num. 8. lib. 1.* quorum testium subscrip-
- 183 tiones à Cæsario iure testimonia appellātur *l. supet*
- 184 *Chirographarijs C. si cert. pet.* & tunc hi testes deponere, & testificari censentur, cū scripturæ alicui se subscribunt, quod vno ore Doctores fatentur omnes *Bald. in cit. l. in 2. notab. num. 3. & in l. ultim. num. 21. C. de edit. Diu. Adrian. tollend. idem Viv. vbi supra Marant. in cons. 33. num. 6. in princ. & Surd. in consil. 378. num. 22. & cons. 414. num. 78. vol. 3.*
- 185 Et in specie, quòd testes testamentarij tunc dicantur deponere, quando testamenti scripture se subscribunt ex nostratibus firmavit *Affl. et. in constit. Regni instrumentorum robar.* & in *decis. 166. num. 6.* quæ ibi sequitur *Vrsill. num. 8. Cypic. in decis. 192. nu. 6. &*
- 186 *Marant. in cons. 112. num. 2.* vbi clare sensit, quòd si voluntatem testatoris fuerit stipulatus Notarius in dorso scripturæ, ad ibi scripta testium subscriptiones
- 187 referri debeant, & doctissimus, ac Religiosissimus Sacerdos *D. Io: Franciscus de Pente olim Regens, Marcho Murcboni, & coniux testatricis in cons. 129. nu. 10. in 2. vol. quòd legi manuscriptum, vbi adducit text. in l. cum antiquitas §. vlt. C. de testam. quem appellat Gellennem, quibus accedit Surd. eisdem citatis numeris*
- Revelatis consilia.*

- 188 Qui quidem subscriptores testes postquam in
 instrumento, & scripturæ alicuius se subscriperint cō-
 tra testificari non possunt, nisi probauerint se decep-
 tos, & ad subscribēdum seductos, *Bart. in l. 1. §. si quis
 neget vers. quare quid si instrumentum num. 12. ff. quem
 admod. test. aper. quem sequitur Capyc. cit. decis. 192. n.
 5. vers. ad Afisb. Et. decis. 166. num. 9. faciunt, quæ dixit
 Mapod. in consuetud. Neap. contra instrumentum de iur.
 quart num. 112. ibi postquam se subscriperint Ioseph.
 de sessa in suis decisionibus Regn. Aragon. decis. 107. ubi
 post Boss. & Rebuff. quos allegat, asserit num. 13. & seq.
 non credi testi firmato, qui dixit, vt illius vtar verbis,
 ad aliud se firmam dedisse, quàm ad id, quod scripsit
 Notarius, nisi illud probet. sufficienter, & *Surd. cit. cōf.
 378. eod. num. 22. in 3. vol.**
- 189 Quinimò si post subscriptionem contrarium
 etiam in iudicio deposuerint, sibi ipsis non creditur,
 quia contra se ipsos veniunt, & se ipsos notant, ita te-
 strati sunt *Boss. in tit. de fals. num. 11. vers. potest dici, &
 Rebuff. tom. 1. cons. Regul. tract. de chirograph. & cedul.
 recognit. num. 101. & seq. quos recenset, & sequitur
 idem Ioseph. de Sess. eadem. decis. 107. eodem num. 13. &
 14. quibus addo *Surd. in cit. cons. 414. num. 76. in ter-**
- 190 *tio*, qui sequitur dictum Bossij, & declarat verbum
 illud notant se ipsos, idest allegant suam turpitudinē,
 quod facere non possunt, *in l. cum profitearis, C. de re-
 uocan. donat. & C. inter dilectos de donat. subdens num.*
- 191 *77. & seq. propius ad materiam nostram accedens,
 quod cum testi inuitus adhiberi non possit ad testa-
 mentum l. qui testamento §. vlt. ubi doct. ff. de testam. &
 Mantie. de coniect. vlt. volunt. lib. 2. tit. 18. num. 14. in-*
- 192 *su. eo ipso. quod passus est, & scribi, & adhiberi pro
 teste,*

teste, videtur fateri, & viderit, & audierit quæcunq; dicta, & gesta fuere, & si contrariū dixerit, nō nocebit tertijs, nec illi credendū est, si negauerit, quia cū passus est se in testem describi aures debet applicare.

193 Et quamvis sint dubia, & quæstiones, an potius instrumento, vel testi credatur, qui dixerit aliud scriptum, quàm dictum, ramen quæstiones, & dubia procedunt, vbi tantum testis instrumento fuit per Notarium annotatus; at si ipse etiam se subscriperit, tunc omnia cessant disputata, & primum dictum attenditur, & ex secundo pœna falsi punitur, hocque contradictorem non habere respondit idem peritissimus, & nunquam satis laudatus *vir Marchio de Ponte in cit. conf. 129. num. 12.*

194 Testes enim illi, qui prius propria manu instrumento se subscriperunt, videntur in futurum pro instrumento fuisse testificati, & licet postea ab eorū variant subscriptione, & contradicant instrumento, propter eorū vacillationē nō est illis credendū absq; tortura. *Marant. cit. conf. 33. n. 6. post Alex. in conf. 63. in*

195 *1. & seq. vol. 1.* nam testes, qui vnum extra iudiciū, & aliud in iudicio deponit torqueri debent, *Crauetz. in conf. 74. num. 6. vol. 1. & Farinac. post alios, quos congerit in tract. de testib. quest. 66. num. 223. & 225.*

198 dicit, quòd si tempore actus gesti subscriptio testis interueniat, præualeat depositioni iudiciali iuratę postea factæ, ea innixus ratione, quia tunc secundum dictum iudiciale subsequens præsumitur emanatum ad partis subornationem, & ideò non esse attendendum profitetur, secutus opinionem *Ares. in cap. pro tuas de probat. num. 35. eademque subdit quest. num. 63.*

198 & 222. omni casu testem puniri de falso, qui vnum prius

prius sine iuramento dixerit, & aliud deindè iuratus deposuerit, accersitque ibidem *uum.44. & seq.* quòd
 199 licet si secundùm iudiciale dictum fuerit tormen-
 tis confirmatum, non puniatur pœna ordinaria falsi,
 attamen stellionatus crimine de dolo puniri debet.

Nunc & ipsi iudicent aduersarij de impudètia pri-
 mi suorũ testium, qui diuersa duobus testimonia præ-
 buit, primum subscribens, & sigillans testamentum, &
 codicillos, pro veritate, alterum deponens in iudicio
 pro Barone, cuius testis ita anceps fides vacillans, &
 crimine falsi teneri non sit dubitandum, iuxta tertium
 Modestini responsum, *in l. eos ff. ad leg. Corn. de fals.*
 200 quodque si in re testamentaria signa anulis for-
 mam, inculptamque signi imaginem habentibus ex-
 pressa accipimus *l. ad testium S. signum ff. ad testam. in*
 hos signatores testes, qui quod signarunt testamen-
 tum falsò impugnant *eundem Modestinum in secundo*
responso animaduertisse fatendum est.

Et hac eadem responsione diluitur testimonium
 decimi aduersariorum testis, qui prius tempore stipu-
 lationis subscripsit, & obsignauit, & post mortem co-
 dicillantis eorum aperturæ testis interfuit, suam sub-
 scriptionem, & signum recognoscens, & demum ite-
 rum codicillorum instrumento se subscripsit, cùm fuit
 reassumptum in forma probante, secundùm Consti-
 tutionem Regni iustrumentorum robur, quem testem
 ex his, & alijs mendacem, varium, & etiam falsum,
 plenius demonstrauius supra, vbi huius testis men-
 dacia, & falsitates simul collegimus, quas hic pro re-
 petitis haberi volumus, vno etiam hoc addito, quòd
 iste testis, & sui consanguinei, & affines, nos, & fami-
 liam testatricis intestino sunt semper odio persecuti.

Nam

Nam falsò sunt arbitrati, quòd ipse precibus Marchionissæ præfuisse informationi captæ de homicidio eiusdem olim famulæ matris ipsius Marchionissæ, quòdque mea diligentia delinquentes apparuerint, quamobrem delegata causa per Regium Collateralè Consilium tunc Auditori Prouinciarum Capitanatæ, & Comitatus Molisij Domino Iulio Mastrillo ex processu illo informatiuo inquisiti quæstionibus subiceri confessi sunt, & præcedente Auditoris sententia legitimè lata, homicidæ in planitie Campobassi laqueo suspensi fuerere soror utrinque coniuncta huic affato decimo testis, item sororis filius, & gener, qui erat frater consanguineus cognati primi, alterius codicillaris testis supererat, hic etiam esset decimi huius testis cognatus dicti primi testis, & tertij alterius aduersariorum testis frater consobrinus, meo voto ex causa eiusdem homicidij condemnatus est, perpetuò donec viueret ad personaliter inserviendum, remigandumque in Regijs triremibus, vbi aquis adscriptus, tandem interijt.

201. Hæc sunt notoria, & de his poterunt Iudices ex officio se informare, parte ea tantum allegante, *iuxta nos. per glos. in Clement. appellanti de appellat. & Alex. in l. 1. cap. vi. qu. de advocat. quos recenset, & sequitur Marant. in cit. cons. 19. num. 23. in princ. non est igitur mirum, quòd inimici testes mentiantur, teste Bald. in aut. si dicatur vol. 2. C. de testib.*

202. Præterea est nobis animaduertendum, quòd omnes Doctores affirmantes contradictione duorum testium supranumerariorum ex descriptis in instrumento reddi testamentum, vel codicillus suspectus, aut falsus declarauerit, huiusmodi doctrinam sibi lo-

cum

cum non vendicare, quando alij testes instrumentarij ad actum necessari- pro instrumento deponerent, ita rescripserunt post alios, quos recenset *Menoch. de arb. Iudic. eodem casu 105. centur. 1. num. 27. & seq. vcrj declaratur primo, & Valasc. eadem consultat. 183. nu. 41. tom. 2. vnde non obstat in casu nostro, in quo septem testes codicillorum instrumentum obsignantes subscribere, cum quinque tantum necessarij essent, sit. l. vlt. C. de codicill. & nos supra fundauimus ex communi Doctorum sententia, tunc censi testes pro instrumento deponere, & ad illius fauorem testificari, quando testamento, vel alijs publicis scripturis se subscribunt.*

- 203 Et in specie, quod codicilli non interdicant, quasi aliorum testium eis sufficiat fides, si duo tantum supernumerarij ex septem, qui interfuere contradicerent, dixit *Vasq. de success. progress. lib. 3. tit. 5. de codicill. num. 77. arg. cit. l. 1. in princ. C. de rei vxor. est. & licet*
- 204 ipse postea hoc cogitandum relinquat, tamen in terminis nostris, cum instrumentum codicillorum sit confectum, vt dixi seruata forma legis Regni in *cit. Constit. instrumentorum robor de fid. & auct. in firm. cui preter Iudicem, & Notarium septem testes se subscripserunt, & inter hos hi duo, qui contradicunt, sumus proculdubio extra omnem probabilem difficultatem; nam instrumentum, quod testium, Iudicis, & Notarij subscriptionibus roboratur, plenè probat *cit. Constit. qua Federicus Imperator instrumentorum vires auxit, & solemnitatem, vt de eorum fide nulla**
- 205 omnino in posterum oriri posset dubietas, quam quidem Regni Constit. nedum in contractibus, sed in testamentis, & vltimis voluntatibus habere locum.

Vno ore affirmant nōstrates, inter quos *Afflicti ibidem*
num. 4. attestatur ita pluries fuisse decisum per Sacri
 Conf. à cuius decisione dicit, non esse recedendum.
 Quinimodō hos testes, qui post eorum subscriptio-
 nes contradixerint, nihil probare aduersus codicillo-
 rū, & testamenti instrumenta, atq; pro contrario eorū
 iurato testimonio subijci debere quæstionibus, & falsi
 pena puniri pluribus nos supra demonstrauius, qui-
 bus non obstant Doctores in contrarium allega-
 ti; nam omnes loquuntur, vt est videre apud *Vasq.*
Falsc. Menoch. & alios in locis supra relatis, quando te-
 stes sunt à Notario tantum descripti, nec aliter instru-
 mentis se subscribere, & hæc dixisse sufficiūt de duo-
 bus codicillaribus testibus, quorum vnus tantum D.
 Berardinus, si benè animaduertatur codicillorū sub-
 stantiæ contradixit, sed frustra, vt vidimus, quia singu-
 laris, subscriptus, & falsus.

De reliquis tribus testibus, qui non sunt codicilla-
 res, non est cur multum elaboremus, quia nullus eo-
 rum verè contradicit, aut legitimè codicillis aduer-
 satur.

Secundus verò aduersariorum testis, & si ipsa plures pa-
 tiatur exceptiones, & defectus, quos supra descripsi-
 mus, tamen cum de codicillis interrogatur, hoc tan-
 tum deponit, se tempore eorum stipulationis non in-
 tellexisse, quòd domina codicillās fuerit locuta, quia
 eam tunc etiam capitis infirmitate fuisse grauata.
 attestatur, cuius ratio, vt est insipiens, ita contra codi-
 cillos nihil concludit.

Sufficit enim codicillares testes codicillante do-
 minam Zenobiam exaudisse loquentem, quòd eorum
 subscriptionibus sunt testificati, & si verè, quòd firmu-

lat, ipsa nō exaudisset *l. heres palam ff. de testam. vbi M*
 207 pianus interpretando aduerbium illud, palam, in
 hæc verba rescripsit, quid est palam? non utique in
 publicum, sed vt exaudiri possit, exaudiri autem non
 ab omnibus, sed à testibus, & si plures fuerint testes
 adhibiti, sufficit solemnem numerum exaudire.

208 Iddem de signis Iulianus respondit *l. cum tabula*
ff. de bon. poss. secund. tab. Quod si tabulæ testamenti
 plurium signis signatæ sunt, & quædam ex his non cō-
 pareat, septem tamen signa manent, sufficiat septem
 testium signa comparere, licet non omnium, qui si-
 gnauerunt, signa maneant.

209 Et in indiuiduo, quod testis non dicatur contra-
 dicere testamento si deponat fuisse præsentem, & nō
 exaudiuisse testatorem loquētem, dixit idem *Valase.*
eadem consult. 183. num. 24. vers. sed certe som. 2. ea mo-
 tus ratione, quia potuit testis non intelligere id, quod
 dixit testator, & tamen testator dixisse id, quod à No-
 tario scriptum reperitur.

Alij verò duo octauus, & nonus aduersariorum
 testes, quorum plures defectus ostendimus supra, vt
 patet ex eorum depositionibus non fuerunt præsen-
 tes codicillorum stipulationi, & ob id illis aduersari
 210 non possunt, tum quia testes, qui alicui instrumento
 cupiunt contraire, debent concludenter deponere, se
 eodem tempore, illoque in loco, in quo instrumentū
 dicitur confectum adfuisse, *Menoch. eodem casu 105.*
vers. secundum est num. 34. & seq. tum etiam quia eius-
 modi testes contradicentes, si non fuerint ex descrip-
 tis in instrumento, debent esse omni exceptione ma-
 iores, nam alias nihil agunt, idem *Menoch. post Ba. i. Fe-*
ly. Curt. Sen. Soccin. Lun. Boer. Crauet. Grammat. & Di-
das.

lac. Couar. quos ibidem recenſet, & ſequitur num. 32.

& cit. conſult. 183. verſ. & hanc num. 33. vbi ſequenti

212 numero etiam addit, quòd iſta teſtium qualitas debet articulari, & probari ſecutus *Imol. Dec. & Boſſ. in locis per ipſum relatis, quibus addo Farinac. in tract. de ſeſſib. queſt. 62. in præluđ. num. 12. verſ. amplia quarto, qui iuxta morem ferè omnes Doctores congerit, ita tenentes, & plures atteſtantes de communi opinione recenſet.*

213 At ſi teſtis omni exceptione maior ille dicitur eſſe, qui nulla legitima exceptione repelli poteſt, cuique nulla mundi exceptio obijci valet, & ſi valdè debilis, & penè nullius momenti fuerit exceptio, vt quāplures Doctores per eūdem *Farinac. relati ead. queſt. 62. nu. 1,* communiter atteſtantur, dicant quæſo aduerſarij, ſi iſti tres ſui teſtes, vel aliquis ex ſuis omnibus hac præfulgeat prærogatiua maioratus? quos nos ſupra vaſſallos, pauperes, varios, contrarios, inimicos, mendaces, malitia falſos, atque fictos, ita apertè in ſuis iuratis deſiſitionibus deprehendi demonſtrauimus, vt nullus Iudicibus relinquatur locus dubitandi de codicillorum, & teſtamenti veritate, pro quorum inſtrumentorum fide pugnant communes leges, & Regni.

214 Sed quid tam multa de codicillis? quos Fabius ſcriptus hæres in burgenſaticis, vt nouiſſimi Marchioniſſæ iudicij prudentem ordinationem agnouit, & vt reſtrictis conſtantem, perpetuamque in meam ſororem, voluntatem etiam in actis præſentauit. Quo

215 fit, vt quamuis nulla alia ad eſſet ſolemnitas, nulla probatio, ad ſoluendum Angelicæ meæ germanæ legatarum compelli poſſit, & debeat *cit. S. ult. in ſtit. de fideicom. barēdis. l. ſi ueritas, & l. ultiona. C. de fideicom. &*

l. non dubium §. illud C. de testam. etiam si inutiliter legatum esset in testamento ab hæredibus in feudilibus, ea ratione, quia repetitum, & auctum fuit in codicillis per sex. apertum in l. legata inutiliter in princ. ff. de leg. 1.

Nec immeritò, nam domina Zenobia munificentissimi, ac gratissimi animi fœmina ita post testamentum codicillis deposuit, v3.

Item codicillando vt supra, *laschia, voglio, e declaro, che lo legato, ch' hò fatto in detto mio testamento à beneficio della Signora Angelica Chiacchiara di dodati quattro milia sia di dodati cinquemilia, li quali dodati cinquemilia ce gli lascio per la susserata amorevolezza, & affectione, che m' haue portato sempre, e particolarmente in questa mia grande, e lunga infermità, che per spatio d' otto mesi hor mai e di giorno, e di notte hant assesto alla persona mia con tanta diligenza, e carità, che non posso la vitarmi dalle sue mani, e voglio, che detto legato se lo passi far pagare a sua electione dall' emò, e dall' altra mio herede, e satisfarsi sopra li beni burgenfacici, e feudali, & deinde*

Nel qual legato sostituisco alla detta Signora Angelica il Signore Virgilio Chiacchiara suo fratello, il quale voglio, che le socceda quandounque dopò la sua morte, ordinando, che di detto legato non si possa detrabere falcidia alcuna, ne altro, e voglio, che voglia in ogni miglior modo.

217 Ex quibus verbis, & testaricis confessione in primis probatur, legatum hoc fuisse relictum propter affectionem, cuius gratia omnia legata relinqui attestatur. *Manu post alios, quos congerit de comest. ultim. volunt. lib. 6. tit. 1. n. 25. siue affectio sit ex consanguinitate, siue ex amicitia, siue ex meritis, & si plerumque*

Singulare responsum.

93.

- que amici diligantur sincerius, quàm consanguinei, & affines *arg. l. nemo dubitat §. qui frater ff. de hered. instit.* quid igitur nouissimo compilatori visum est nisi
- 218 rum *cit. decis. num. 3.* quòd Angelicæ legatum fuerit magnum, si magno domina testatrix eâ prosequeretur amore, & maxima semper fuerit Angelicæ in dominam Zenobiam obseruantia, & amor?
- 219 Probaturque fuisse relictum ob seruitia, & ea, quæ in magnis, & extremis ægritudinibus maxima sunt, *sc-*
- 220 *ste Deciano in cit. conf. 51. num. 56. vol. 4.* ita enim legiflatores de infirmis solliciti sunt, vt pœna eos negligi vetant, & premio suscipi suadent; manumissus. n. à domino in seruitutem reuocatur, si infirmo domi-
- 221 no non subueniat *l. alimenta ff. de lib. agnosc. & dominus, qui seruum non curat, priuatur serui dominio,*
- 222 *l. 1. §. sed scimus C. de latina lib. sol.* item emptor, qui seruum infirmum non curauit reddibitoria agere non potest *l. quod si nolit §. si mancipium ff. de adil.*
- 223 *edict.* & maritus non curans vxorem infirmam, perdit lucrum dotis *l. ab hostibus §. si vir. ubi glos. ff. solut.*
- 224 *matrim.* & tandem si legitimi hæredes, siue scripti curam furioso præbere neglexerint, illius quacunque
- 225 successione priuantur, & qui obsequium, ac diligentiam furioso exhibuerit, licet extraneus, ad illius successione[m] perueniet *§. si quis de prædictis el primo in auct. ut cum de appellat. cognoscitur.*
- Ex quibus infero re, & verbis testatricem in hoc, & alijs dispositis fuisse mentis compotem.
- 216 Nam ille sana mente dicitur testator, qui animæ suæ, & de se benè meritis cõsuluit, etiam si ad alterius interrogationem id faceret *Menoeb. post alios, quos*
- 227 *recenset in conf. 45. num. 10. vol. 1.* & donatio, quæ
- fit

fit, præcedentibus meritis cadit in prudentem virum, facileque præsumitur *l. si verò non remunerandi §. inde Pupinianus ff. mandat.* licet aliàs non præsumeretur *l. c. de indebito ff. de probat. & l. si filius ff. de donat. Baro. in l. qua dolis ff. solus. matrim. Corn. in cons. 119. num. 4. in fin. vol. 1. & Decian. cit. cons. 51. num. 55. in princ. vol.*

228 4. & nemo dubitat quin legatum sit donatio quædam *l. 1. vbi scribentes ff. de leg. 1.*

Secundo ex verbis suprascripti legati apparet dominæ codicillantis in legatariam, ob singularem in eam amorem, enixa voluntas, præsertim ex his, quæ in fine

229 leguntur; nam clausula, omni meliori modo, adiecta id operatur, vt legata videantur repetita à venientibus ab intestato, vt concludunt *Baro. Bald. & Imol. in l. cum pater §. filius matrem ff. de leg. 2. Curt. Iun. in cons. 71. num. 12. & in cons. 72. num. 8. vbi ait ita pluries consuluisse, & Bell. cons. 53. num. 18. quos recenset, & sequitur Surd. in cons. 253. num. 36. vol. 2. quod probat suprascriptus §. in fine ibi, nam enixæ voluntatis preces ad omnem successionis speciem porrectæ videbantur, & est text. ad litteram in *l. ex eà scriptura §. idem respondit ff. de testam.**

230 Adeo quod huiusmodi legatum debetur Angelicæ, etiam si testamentum nullum extaret, aut quod extat pro nullo, habitum esset *Dyn. & Burt. in cit. l. legata inuuliter ff. de leg. 1. per illum tex. Cynus, & Doctores in l. 1. C. de codicill. vbi Alex. num. 2. hos recenset, & sequitur.*

231 Licet enim codicilli regulariter rupto testamento rumpantur *cit. l. 1.* tamen regula fallit, quando venientes ab intestato rogati sunt, siuè expressè *l. ex testamē-*

20; *l. eam, quam C. de fideicom. sine etiam tacite Alex. 1. cod. num. 2.* nam tunc codicilli nihil desiderant, sed vicem exhibent testamenti: *Obtrad. conf. 138. num. 7. in vlt. verb. per text. in l. ab intestato ff. de iur. codicill. & 232. Ruin. in conf. 171. num. 21. vol. 2.* declarat codicillos dependere ex testamento, etiam si testator in codicillis addiderit testamento. Et haec de codicillis dixisse satis est.

Quae quidem cum perspiciant aduersarij ex pluribus, quas ante scripsimus, rationibus, & testam. & codicillos hos dominæ Zenobiae vti saltem implicitè nuncupatiuos sustineri, neque in iis iuris solemnia, neque verè testatricis deficere voluntatem; 233 cumque nulla sit res, vt scribit *Cicero rector. lib. 2. 5. de probatione*, quam non suspicionibus quivis possit eriminari, in inbecillam, ac acream, de contentiua alterius schedulae suppositione, se coniiciant suspicionem, quam leges, nec de seruo alterius testamentario suspicantur. *seruus ff. de testam.*

234 Nam si ea lege testatore iubente seruus non tantum suus, sed etiam alienus scribere testamentum, non prohibetur, schedulam testamenti, quod scripserat, cur 235 iussa, testatoris conseruare non possit, rationem diuersitatis ignoro; *l. si l. hac consulsissima C. de iur. tutum est*, posse testatorem diuersis temporibus suum, dicere arbitrium, & finire testamentum, ibi superfluum est iuncto versiculo; sed licet, cur medio tempore, quo incipit, & finitur testamentum prohibeatur testator ponere liberum testamentarium relinquere, non intelligi, si veroque enim casu fidelem sui digni testatorem, nemo est, qui dubitet, & cum testator eligerit, euanalicis & iustas legibus non improbetur
Nec
sit. amibus.

Nec suspicio illa, quam ab eo ducunt aduersarij, potuisse schedulam immutari, quod ante stipulationem apud P. Angelum non ligata, nec clausa per alium quod tempus permanferit, & alicuius ponderis, aut momenti; nam nõ sequitur, quod sic fieri possit, quod propter hoc fiat *l. non hoc C. unde legit. Faber institi de testam. S. pater*, nam ut inquit Commentator ad Aristotelem 1. *de anima comm. 6.* Actus, & potentia sunt differentiz valdè oppositæ, & ex oppositis, & diuersis Ratio rectè fieri non potest. vulgatis iuribus, & optime declarat *Euerard. in loco à contrarijs, seu oppositis circa finem.*

238 Huc accedit, quod si leuis hæc non esset suspicio, omnia testameta, quæ aliena manu scribentur, omnino conuerent; nam eadem in scribente, quæ in schedulæ depositario, militaret suspicio, quia cum possit scriptor, dum secretò scribit, aliter scribere, quàm à testatore scribi mandatur, *argum. eor. qua Abb. dixit de teste in cap. ultra tertiam num. 3. vers. secunda questio de testib. Decius de secretario in cons. 82. nu. 1. vol. 1. Maranta in proprijs terminis de scriptore testamenti cons. 112. nu. 14.* omnia secundùm aduersariorum consequentiam essent testameta falsò conscripta, à testamentarijs immutata, & ideo nulla.

239 Sed quia huiusmodi suspicio nedum est leuis, sed temeraria cum nec lege, nec ratione, nec Doctorum auctoritate probeatur, omnino reijcienda venit *l. 1. §. si suspicio ff. de incend. ruin. & naufr.*

240 Immò mortaliter peccaret Iudex, qui huic suspicioni, vel præsumptioni, aut etiam temerariæ credulitati ita firmiter inhæreret, vt secundùm eam iudicaret, quemadmodum scripsit *Diuus Thomas in 2. 2. q. 60.*

Singulare responsum.

97

art. 3. quo loci tres gradus suspicionis constituit, atque distinguit, ut recensuit, & secutus est Menoch. de presump. lib. 1. quest. 7. vers. suspicio num. 47. cum seqq. & conf. 422. nu. 49. & 50. vol. 5.

241 Nec enim aliquid interest per scripturam secretò conficiantibus testamentum, si schedula cum affertur, proferatur aperta, nam id, quod legitur in princ. cit. l. hac consultissima, licere testatoribus scripturam suam, siuè cuiuslibet alterius manu conscripta, consignatam, vel ligatam, vel clausam, inuolutamque proferre, non est de substantia, & sollemnitate testamenti, nam id agitur, quia nolunt testatores scire testes specificè, quæ in ea continentur, quæ tamen si scirent, non ideo infirmaretur testamentum, quod satis est in tempore contestationis simul claudatur, signetur, & subscribatur, ut eadem lege, alijsque sæpè in locis annotarunt Doctores, & in specie *Casirens. ibid. nu. 1*

242 Malè igitur inferunt aduersarij in dicta nouissimi compilatoris *decis. 95. num. 8.* à calibus Parisij, & Menochij ad casum nostrum, nam in casibus prædictorū Doctorum schedula tempore stipulationis, & clausuræ, non ita benè fuit clausa, ut post rogatum Notarij, & etiam mortem testatoris non potuisset aperiri, & alia supponi; in casu enim Parisij Campagnonus ille testator assererat, scripturam continentem suam voluntatem, & testamentum esse intus quodam aliud folium, quod tempore contestationis, non ita clausum fuit, & ligatum cordulis, & lino, quin inde schedula ligatura, & cordulis non incisis haud extrahi potuisset, quinimmò erat tale, quod eis integris, si quod erat, extrahi poterat, & aliud supponi, ut apud eundem est videre *cit. conf. 19. num. 5. 6. & 26. cum seqq. vol. 3.*

N

Qui;

243 Quibus in locis respondit esse de solemnitate testamenti in scriptis, vt ita benè claudatur, vt aperiri non possit, & aliud eius loco supponi, cuius traditionem secutus est *Menosb. in cit. conf. 313. nu. 40. vol. 4.*

244 Vnde cum huiusmodi clausuram suo arbitrio non possit testator ommittere, nec alterare, vt idem dixit *Paris. eod. conf. 19. num. 4.* mirum non est, si ob non adhibitam clausuræ solemnitatem in casibus per prædictos Doctores relatis aliqua suppositionis deducatur

245 suspitio; nam solemnitas si fuerit omissa, falsitatis parit suspicionem, *Menoch. post Crauess. in conf. 862. n. 8. vol. 5. & de præsumps. lib. 5. præsumps. 20. nu. 43.*

Quod tamen secus est in specie nostra, in qua stipulationis tempore, tam accuratè, & diligenter fuit schedula, vt impossibile eam referari fuisset, nisi signis turbatis, aut lino non inciso, quo tunc ligata fuit, & sutæ, ad eò, quòd non inficiantur aduersarij eam nunc esse, quàm tunc Notarius est stipulatus; sed asserunt, potuisse schedulam à Fratре Angelo ante stipulationem immutari, & aliam supponi, cum tunc temporis, & ante aduentum Fabij duos dies apud eum permanferit, & inter hos duos casus maxima est differentia, & discrimen.

246 Nam in casu nostro in primis non est verisimile, Virgilium testamētarium, & Fratrem Angelum octauum pro testatrice subscriptorem voluisse viuente domina Zenobia mutare schedulam, aut aliquid falsò contra viuētis voluntatem, maximè antè rogatum Notarij sibi ipsi, & alijs ad scribere; nam maximo suæ fame, & existimationis periculo se exponerent, cum ab eadem viua de furtis, & falsitate non modo redargui, sed etiam conuinci potuissent, tum quia domina

Zeno-

Zenobia in actu stipulationis palàm vti explicitur testamentum nuncupatiuum, legi, & publicari schedulam illam mandare potuisset, tum quia licet, tunc vti testamentum in scriptis Notarium stipulari iussisset, vt iussit, tamen cum abulatoria esset illius voluntas vsque ad extremum vitæ spiritum, vt hoc etiam mutaret testamentum, eius tabulas aperire, & legere, aut legi, & aperiri facere poterat, quæ ratio in casibus prædictorum Doctorum considerari non potest, quia vt dixi de schedulæ suppositione post rogatum Notarij, & mortem testataris rescripserunt.

247 Secunda diuersitatis ratio ea est, nam apud *Menoch.* schedula erat deposita penes Notarium testamenti scriptorem hic minimè, sed tantùm penes subscriptorem, vnde ibi facilius, poterat vitiari, hic verò non ita, nam licè Virgilius testamentarius mutare schedulam, & pinguià legata sibi, & sorori, aut alijs contra testatricis voluntatem adscribere voluisset, (quod semper abfuit etiam ab illius cogitatione) Frater Angelus inculpatæ vitæ Sacerdos, & octauus pro testatrice fidelis subscriptor, id certò non permisisset, & alter sine alterius crimine hoc tantùm falsitatis facinus admittere non potuisset.

248 Tertia illa assertur, nam ibi schedula seruabatur apud Notarium amicum, vel hæredis affinam, hic penes Sacerdotem aduersariorum amicum, vt videbimus infra, & Fabio burgenfaticorum scriptò hæredi, cæterisque legatarijs penitus extraneum.

Quapropter quidquid relati Doctores, & alij de tabellionibus dixerint, id de Fratre Angelo schedulæ Marchionissæ conseruatore suspicari non posse, satis etiã apertè alijs infrascriptis rationibus demonstratur.

249 Primò, quia fides illius satis testatrici probata fuit, cum schedulam testamenti penès illum pro ea subscriptorem, & Confessarium ante stipulationem seruandam crediderit, oppositum in aduersarios rectorquendo *l. Theopompus ff. de dot. preleg. argum. coru.*, quæ a fortiori dixit *Castrens. in cit. l. baredes num. 3. ff. de testam.* vbi docet, stari dicto Guardiani Sancti Francisci iurato, quòd illa sit schedula, quam sibi tradidit testator, ea innixus ratione, quia testator videtur stare velle dicto illius, postquam tantum de illo confidit.

250 Secundò, quia si magna est præsumptio pro Sacerdote iam grauis ætatis, vt post *Alex. dicit idem Menoch. in cons. 22 1. num. 2. vol. 3.* maxima erit pro Reuerendo Fratre Angelo senilis ætatis Sacerdote, & Ministro totius Prouinciæ S. Angeli Fratrum Minoris Obseruantia Diui Francisci.

251 Tertiò, quia plurimum iura confidunt ijs, qui curam susceperunt animarum, & in indiuiduo de Confessore respondit *Corneus in cons. 261. nu. 31. vol. 4.*

Quartò, quia vitæ probitas, & bona illius fama, de quibus satis benè deponunt infrascripti Fabij testes, v3. Dux primus testis, secundus, quartus, sextus, septimus, & octauus omnes super artic. 32. omnem tollunt falsitatis suspicionem, ita in specie responderunt de Sacerdote aliquam scribente scripturam, *Socii. Lun. in cons. 45. in fin. lib. 3. Mant. in cons. 208. num. 52. lib. 3. Menoch. qui hos recenset, & sequitur de de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 20. num. 44. & 45. & cit. cons. 221. num. 1. & seq. in 3. vol. & has mea rationes notissimus compiler in sua d. decis. transcripsit, & si minutè nu. 15. & seq.*

Quibus probatur non esse verisimile, quòd voluit
tes

set schedulam mutare testamenti pro vniuersa hereditate dominæ Zenobię, & eo minus pro paruo ducatorum quadraginta legato, quos pia testatrix reliquit Aliandræ filiæ sororis Fratris Angeli sui viuentis Confessarij, cum & triginta legasset filię sororis Fratris Angeli alterius testatrix mortui Confessoris.

253 Nec famæ istius integerrimæ vitæ Sacerdotis refragari possunt, quæ falsò illi adscribit quidam sacrilegus, & falsidicus, testis vassallus pauperrimus super exceptionibus reprobatorijs examinatus, nam vitæ illius integritas non tantùm supradictorū Fabij egregiorum testium probatur testimonio; sed etiã aduersariorum confessione comprobatur, vt patet ex litteris Patris, & legitimi eorum administratoris ad Ministrum Fratrem Angelum missis, iam præsentatis in actis fol. 151. quæ cum fuerint recognitæ, plenè probant *Mascard. qui communem testatur de probat. tom. 1. conclus. 6. 7.* & proinde quidquid contra aduersantes dixerint testes, nihil valent. *Mant. post Ruin. de coniect. ult. volum. lib. 12. tit. 17. num. 36.* quarum litterarum formalia verba infra transcripsimus.

Qui quidem aduersarij cùm, vt diximus, non inficiantur, schedulam huius secundi testamenti eam nūc esse, quam tempore contestationis Notarius est stipulatus, & quam nos supra quindecim testium depositionibus comprobauimus, testatricem Notario eam propria manu exhibentem clarissima voce declarasse, suum esse testamentum sua voluntate à Vigilio cōscriptum, & ob suæ dexteræ paralesem in reliqua cuiuslibet chartarum faciei parte à Fratre Angelo suo mandato subscriptum, liquidò constare dicimus de identitate schedulæ etiã aduersæ partis confessio-

ne.

254 ne. Vnde inferentes in dicta decis. 95. num. 3. à casu decisionis Afflicti. 143. ad casum nostrum satis alluenciantur; nam illic præter alias differentias, testator ille erat mentis, & corporis infirmitate valdè grauatus, & Notario habenti in suis manibus quosdam chartas, quas tunc ex suo extraxerat pectore, & interroganti, an eas suum esse vellet testamentum, solo verbo respondit, *Messer sì.*

255 Qui cum ultra confundendo terminos volum quærere de clariori Marchionissæ voluntate, & dubitare de identitate eorum, quæ in scriptura illa secreta testamentarius scripsit, nihil aliud est, peritissimi viri, quàm satis callidè claram *text. cit. l. hac consultißima*, decisionem velle impugnare, qua definitum est valere testamentum; quod offertur, nec ideo infirmari, quòd quæ in eo scripta sunt, testes ignorent; nam in testamento scripto vniuersæ testationis, & voluntatis fidem ipsa scriptura per se facit, etiam clausa, & inuoluta oblata iam ab initio subscriptionibus, & testium signis confirmata, ita doctissimus *Donellus per illum text. in suis comm. iuris ciuil. cap. 8. in princ. n. 10. & cap. 10. in fin. num. 10.*

256 Quinimò tantùm abest, vt ex schedulæ penès Fratrem Angelum deposito, possit aliqua suppositio- nis deduci coniectura, vt potius maxima Zenobiæ testatricis arguatur prudentia; nam si medio illius temporis interuallo, quo Fabius accersitus expectabatur, vt eo præsentem Notarius iuxta testatricis probatam voluntatem illius hoc vltimum stipularetur testamen- tum, erat apud aliquem schedula deponenda, cautiùs, quàm penès Fratrem Angelum, Religiosissimum Sa- cerdotem, Marchionissæ Confessarium, ostentum pro- tecta:

testatrice subscriptorem, non legatarium, & aduersariorum amicum, apud alium deponi non potuit.

Testatrici enim non erat tunc temporis sanitas, & ægrota cubabat in lecto, testamentarius erat legatarius, & Angelicæ quatuor millium aureorum legatarie germanus, solus subscriptor hac exceptione carebat, cui si Sacerdoti, & paruum ducatorum quadraginta sororis filie legatum tunc obijcitur, prudentius apud eum Marchionissam tunc schedulam dimisisse videmus, quam si penes Virgilium etsi incegerrimum testamentarium reliquisset, quoniam maiora illi iuxta eorum conditionem, quam non ignorabat testatrix obijcerent aduersarij, quibus tamen, quæ in præsentia Fratri Angelo adscribere falsò conantur, suffragari 257 minime possunt, tum quia suppositio non præsumitur *l. cum suppositi C. ad leg. Corn. de fals.* tum quia si aliqua suppositionis adesset coniectura, prout re vera nullam adesse satis supra probauimus, omnis eius summa integritate, & probitate dilueretur, eò maxime, quia Fratri Angelo paupertatis voto deuincto immutandi testatrice voluntatem, & schedulam aliam supponendi nulla spes lucri, aut commodi adesse potuit, argum. eorum, quæ in partus suppositione post alios scripsit *Menoch. de præsumpt. lib. 5. præsumpt. 24. nu. 26. & 27. vers. secundo, & sequenti.*

259 Tum etiam, quia in terminis nostris, in quibus domina Zcnobia secundum hoc suum testamentum pro legitimo sui arbitrij partu proprij oris confessione 260 recognouit, contrarium probari non potest; nã partis confessio superat omne genus probationum *l. generalitor C. de non numer. pecun. & l. cum se transigisse C. 261 de transact.* & ita dicta testis infringit, ut magis principa-

cipalis dicto, quàm mille testibus contrarium attestantibus stare debeamus, *Vrsill. ad Afflic. decis. 364. num. 4. & seq.*

262 Urget prætereà, quod à simili dixit *Ruin. in cons. 11. num. 7. lib. 3.* asserens negari non posse, scripturam esse manu testatoris conscriptam, quã sua manu fuisse scriptam confiteretur testator *arg. tex. in l. cum antiquitas in fin. C. de testam.*

263 Sed quid pluribus, ornatissimi Patres, vestra tempora moror? dicunt Aduersarij, Marchion. illam tene- rē dilexisse ex sorore nepotes, qui si schedula fuisset immutata, satis temporis habuissent certiorandi testa- cem de suppositione, de falsitate, de furtis, quod si tē- pus computare velimus, supra quinque dies, octo etiã menses post schedulæ, & testamenti stipulationem su- peruixit; satis & domina Zenobia nacta fuisset ocij, aperiendi tabulas, perscrutandi veritatem, instituendi nepotes; sed quia schedulam non fuisse mutatam, im- mò codicillis confirmatam certò sciebant, & iustum Zenobiæ odium, sibi que iam diù debitum agnōsce- bant, hoc tam longum tenuerunt silentium, & non nisi post testatricis mortem, quæ viua millies testamē- tum, & codicillos confirmasset de commentitia sup- positione satis aduersus nos impudenter conquerun- tur.

264 Quæ quidem valdè etiam apertè demonstrantur eorundem nepotum patris, & administratoris litteris, quas hic ad verbum transcribere volui, vt cognoscat vnusquisque, quàm graue sit scelus de fide venerabi- lis Fratris Angeli suspicari quid mali, vt intelligant Iu- dices, etiam aduersæ partis confessione probari, sche- dulam non fuisse mutatam, non fuisse suppositam, sed
illam

Illam, eandemq; semper permanisse, prout suo arbitrio disposuerat testatrix, vt tandem omnes percipient, hominum ingenio, calliditate, fidei testibus, legumque peruersionibus, absit verbo iniuria, (nam falsis conuicijs, laceffus iusta repulla veritatem defendo) omnia inuenta, omnia post mortem Zenobia excogitata fuisse, vt scriptum burgenfaticorum hæredem, vt legatarios, vt ipsamet Ecclesias, & pia loca contra testatrix voluntatem hæreditate, legatijq; spoliarent; Sed litterarum hæc sunt formalia verba, à tergo. *Al molto Illustre, e Reuerendo Padre in Christo Osseruandissimo il P. Ministro della Prouincia di S. Angelo nel Monasterio di S. Maria delle grazie di Sernia.* Intus verò

Molto Illustre, e R. P. in Christo Osseruandissimo. Alcuni giorni sono riceuei la carissima lettera sua piena di quella carità, ch'ha sempre fiorito nel suo petto, non hò prima risposto, per non hauer hauuta commodità, adesso vengo à ringraziarla per la memoria, che V. P. hà tenuto di favorirmi; che ne le resto obligatissimo, e per risposta di quanto mi auisa circa il venire dico, che sub verbo tuo laxabo rete. Io farò quanto mi comanda; mi dispiace, che adesso gli tempi sospetti non mi danno luoco di farlo; ma alla rinfrescata con gratia di Nostro Signore verrò senza fallo con Don Antonio mio, fratanto desidero, che V. P. mi fauoreffe scoprire la volontà di quella Signora, acciò io possa venire di miglior animo, e fauoriscami donarmi qualche auiso, non sono venuto adesso per li caldi, perche il far cammino in questi tempi, non può essere senza euidente pericolo della vita. Intanto la supplico, mi fauorisca col mio Signor Virgilio, che procuri di farmi pagare per tempo la serza d'Agosto, acciò in questa

cipalis dicto, quàm mille testibus contrarium attestantibus stare debeamus, *Vrsill. ad Afflic. decis. 364. nu. 4 & seq.*

362 Urget prætereà, quod à simili dixit *Ruin. in conf. 11. num. 7. lib. 3.* asserens negari non posse, scripturam esse manu testatoris conscriptam, quã sua manu fuisse scriptam confiteretur testator *arg. tex. in l. cum antiquitas in fin. C. de testam.*

363 Sed quid pluribus, ornatissimi Patres, vestra tempora mororè dicunt Aduersarij, Marchionissam tene-
rè dilexisse ex sorore nepotes, qui si schedula fuisset immutata, satis temporis habuissent certiorandi testatorem de suppositione, de falsitate, de furtis, quod si tẽpus computare velimus, supra quinque dies, octo etiã menses post schedulæ, & testamenti stipulationem superuixit; satis & domina Zenobia nacta fuisset ocij, aperiendi tabulas, perscrutandi veritatem, instituendi nepotes; sed quia schedulam non fuisse mutatam, immò codicillis confirmatam certò sciebant, & iustum Zenobiæ odium, sibi que iam diù debitum agnoscabant, hoc tam longum tenuerunt silentium, & non nisi post testatricis mortem, quæ viua millies testatentum, & codicillos confirmasset de commentitia suppositione satis aduersus nos impudenter conqueruntur.

364 Quæ quidem valdè etiam apertè demonstrantur eorundem nepotum patris, & administratoris litteris, quas hic ad verbum transcribere volui, vt cognoscatur vnusquisque, quàm graue sit scelus de fide venerabilis Fratris Angeli suspicari quid mali, vt intelligant Iudices, etiam aduersæ partis confessione probari, schedulam non fuisse mutatam, non fuisse suppositam, sed
illam

illam, eandemq; semper permanſiſſe, prout ſuo arbitrio diſpoſuerat teſtatrix, vt tandem omnes percipient, hominum ingenio, calliditate, fidis teſtibus, legumque peruerſionibus, abſit verbo iniuria, (nam falſis conuicijs, laceſſitus iuſta repulſa veritatem defendo) omnia inuenta, omnia poſt mortem Zenobia excogitata fuiſſe, vt ſcriptum burgenſaticorum hæredem, vt legatarios, vt iplasmet Eccleſias, & pia loca contra teſtatrix voluntatem hæreditate, legatiliq; ſpoliarent; ſed litterarum hæc ſunt formalia verba, à tergo. *Al molto Illuſtre, e Reuerendo Padre in Chriſto Offeruandiffimo il P. Miniſtro della Prouincia di S. Angelo nel Monafterio di S. Maria delle grazie di Sernia. latus verò*

Molto Illuſtre, e R.P. in Chriſto Offeruandiffimo. At euni giorni ſono riceuei la cariffima lettera ſua piena di quella carità, ch'è ſempre fiorito nel ſuo petto, non hò prima riſpoſto, per non hauer hauuta commodità, ad eſſo vengo à ringratiarla per la memoria, che V. P. hà tenuto di fauorirmi; che ne le reſto obligatiſſimo, e per riſpoſta di quanto mi auifa circa il venire diſco, che ſub verbo tuo laxabo rete. Io farò quanto mi commanda; mi diſpiace, che adeſſo gli tempi ſoſpetti non mi danno luoco di farlo; ma alla rinfreſcata con gratia di Noſtro Signore verrò ſenza fallo con Don Antonio mio, fratanto deſidero, che V. P. mi fauoreſſe ſcoprire la volontà di quella Signora, acciò io poſſa venire di miglior animo, e fauoriſcami donarmi qualche auifo, non ſono venuto adeſſo per li caldi, perche il far carino in queſti tempi, non può eſſere ſenza euidente pericolo della vita. In tanto la ſupplico, mi fauoriſca col mio Signor Virgilio, che procuri di farmi pagare per tempo la ſerza d' Agoſto, acciò in queſta

ſta ſiera di S. Bartolomeo poſſa euolermi del denaro, & dicbi al Signor Virgilio mi perdoni, ſ'io non li ſcriuo, perche queſto giouane non può aſpettare, & in tanto mi raccommando alle ſue ſante orationi, pregando N. Signore guardi V. P. feliciffima. Di Beneuento li 22. di Luglio 1613. di V. P. molto Illuſtra, e Reuerenda affectionatiſſimo Seruitore Don N.

265 Quarum litterarum recitatione iam omnibus, atque in primis Iudicibus hæc omnia probari poſſunt. Primò, Fratris Angeli Religio, atque dignitas, quia cum D. N. perilluſtri titulo decorat, & Patrem in Chriſto obſeruandiſſimum appellat.

266 Secundò, mutua inter ipſos amicitia, quia illius cariffimas litteras accepiffe reſpondit; nam Catum ipſum verbum eſt amoris, ex quo amicitia nomen eſt ductum. *Cicero de nat. Deor. 1.*

Tertiò, ipſius Angeli charitatis virtus, quia Don N. eius litteras charitatis plenas fuiſſe conſicitur, quam ſemper in Fratris Angeli pectore floruiſſe aſſertatur.

Quartò, pium cum teſtatrice in Don Antonium officium; quoniam Fratris Angeli, & Virgilij precibus (quem Don N. ſuis alijs ſuperioribus litteris, quas per Fratrem Angelum reddi curauit, de hoc, & alijs grauioribus negotijs rogauerat,) domina Zebobia negans alia, hoc vnum conceſſit, vt eam viſendi gratia Carpinonem accederet, quod aſtros aliorum ſupplicationibus impetrare non potuerunt; nam affata domina palam timere cognatum, & iuſto odio eſſi proſequi prædicabat; quòd olim illius inſidijs paratum ſibi venenum deprehendiſſe aſſertabatur, vt germana ſibi inteſtata ſuccederet, quando fororis con-

iux maximo ære alieno grauatus, ne in creditorum manus incideret Beneuentana fruebatur immunitate; de quibus attestati sunt Fabij testes Dux primus æstis, secundus, decimus, decimus sextus super art. 34. octauus, & decimusquartus super artic. 34. & 37. Vndè meritò ob huiusmodi officium his litteris confitetur Don N. se Fratri Angelo maxima obligatione esse deuinctum, scribitq; quòd circa eorum aduentum sub illius verbo laxabit rete.

Quintò, negligentia, siuè potius solertia ipsius Don N. qui cum Virgilius suis litteris nullum dedisset responsum, cum nullum iuxta illius expectationē dare potuisset, amplius venire non curauit ætius temporibus, & vitæ periculis se excusans.

Sextò, ipsorum ex sorore nepotum maximum ingratiudinis vitium; nam si domina Zenobia eos maximo diligebat amore, vt ipsi articularunt, & ex suis tres testes testificati sunt; cur saltem adueniēte hyeme, cum tunc certò se venturos scripsit eorum pater, infimam suorum nepotum amantissimam, quæ sub die quarta Octobris ab humanis discessit, visitare 367 paruisseerunt? quinimò cum per eos testatrix esset furiosa, & illius curam neglexerint, iure nepotes quacunque matertera successione priuari debebant, cit. *S. si quis de pradielis et primo in auct. vt cum de appellat. cognoscitur.*

Proferant nunc aduersarij, si quam habeant excusationis causam; nam satis mihi compertum est noluisse venire, quia modo eam odio prosequabantur, quam amplius videre non curarunt, cum per alias Fratris Angeli litteras intellexerint, codicillis testamentum consumasse testamentum, quod ipsi eorum

aduentu mutari posse desperabant.

Septimò, sanus, & integer Zenobiæ testatricis intellectus, quæ si fuisset insana, frustra interim Don N. donec ipse, & filius venirent, desiderasset, quòd Frater Angelus illius dominæ in eos voluntatem perscrutaretur.

Octauo, eiusdem Fratris Angeli probata aduersarij fides, cum iisdem à Don N. hoc testatricis perscrutandi voluntatem negotium sit mandatum, & creditum.

Nonò, Don N. humilitas, & in Fratrem Angelum, Virgiliumq; testatrice viuente obseruantia, nam suas subscribens litteras Fratri Angelo deuotissimum seruum se profiteretur, & Virgilium suum dominum appellans deprecatur, quòd tertiam Augusti sibi solum procuraret, vt in mundinis S. Bartholomei pecuniã paratam habere posset.

Decimò, & vltimo, hoc, de quo agitur, testamentum non fuisse mutatum, non suppositum, sed vnum, idemque à Virgilio scriptum, & à Fratre Angelo subscriptum iuxta distantis testatricis voluntatem, & illius verum arbitrium, ipsiusmet partis omnium conscientie confessione probari vnicuique non tantum potest, sed debet; nam quid aliud litterarum illa verba nobis significare volunt; *(ma alla rinfrescata verrò senza fallo con Don Antonio mio, ma tra tanto desidero, che V. P. mi fauorisse scoprire la volontà di quella Signora, acciò io possa venire di miglior animo, e fauoriscami dar mi qualche auiso)* quàm conscientios illos fuisse, dominam Zenobiam fuisse testatam, & in aliorum, quàm nepotum beneficium disposuisse, nam si testata non esset, vel si in eo commodum eorum testata fuisset;

non vtique Don N. percipiendi illius voluntatem, se desiderio teneri Fratri Angelo scripsisset, vt meliori animo cum Don Antonio accedere potuisset, nam aliàs Don Antonius, & frater eius Don N. filij vti Zenobix proximiores, & legitimi hæredes, vel intestatæ testatrici successissent, vel bono, & alacri animo eorum pater venisset, si testatrix pro suis ex sorore nepotibus disposuisset.

368 Quòd tamen apertius comprobatur alijs Don N. litteris, quas Frater Angelus Beneuento Aeserniam rediens mihi Virgilio reddidit, significans orè, quod à me Don N. suis illis litteris postularèt, quod & iurè patefaciam, si hic prius epistolæ verba transcripserim, quæ vt leggatis humanissimi Iudices, et iã atque etiam rogo; nam hic veritas, & meus agitur honor; cuius epistolæ exemplar iam recognitum est in actis, & præsentatum in eodem processu magno fol. 148. tenoris subsequētis v3. à tergò, *Al. Dottore Virgilio Chiacchiaro*, intus verò

Il Padre Frat' Angelo Ministro della Prouincia di S. Angelo referirà à V. S. in mio nome alcuni negotij miei, la priego mi voglia fauorire in aiutare il negotio, conforme spero nella molta bontà, e cortesia sua, tanto più essendo cosa, che come Chriſtiano la deue abbracciare, per il che mi rendo certo, che non mi farà restare defraudato dal molto, ch'io spero nella bontà sua, che oltre all'essere opera di carità, mi metterà in eterno obligo con tutta casa mia, colla quale à V. S. baciamo le mani, pregando N. Signore la guardi felicissima. Di Beneuento li 1613
Affezionatissimo seruitore Don N. qui post subscriptionem addit, mi sarebbe di grandissimo aiuto per un mio disegno d' hauere la terza d' Agosto pagata subbita, che sarà

farà il tempo del pagamento, però prego V. S. a favorirmi, acciò l'abbia a tempo, che me ne possa seruire nella Fiera di S. Bartolomeo in questa Città.

269. Supradictæ litteræ licet sint sine die, & mense, eas tamen ipse recepi à Fratre Angelo sexto Idus Iulij, si bene memoria teneo, & negotia, quæ Don N. nomine mihi minister retulit, hæc fuere, vt dominæ testatrici consulerem, (tenorem enim testamenti acceperat à Fratre Angelo, cum post testamentum Fratrum Minorum Prouinciæ S. Angeli Minister creatus, vt Archiepiscopo Cardinali Ordinis Protectori obedientiam præstaret, Beneuentum se contulit, vbi Don N. & filij morabantur) vt consulerem inquam dominæ Zenobiæ iure non potuisse Don Antonium suum ex sorore nepotem, & legitimum iu feudalibus successorem adeò grauare, vt pro legatis, & re alieno persoluendis necessarij illi esset, Carpinonem, & cætera feudalìa bona alienare, quòdque testatrici persuaderem, vt inter scripos hæredes legata, & hæreditaria onera æqualiter diuideret, vel saltem illi, & filio licentiam à domina Zenobia impetrarem, vt ad eam visitandi gratia valerent accedere; nam eorum aduentu, & præsentia aliquid prædictorum per se ipsos à testatrice consequi posse sperabant. Hæc Fratri Angelo credita fuerunt negotia; hæc mihi Minister exposuit; credere debetis Iudices, quia vtriusque nostrum ipsi scribenti probata est fides, quòd si alia mãdauit, dicat verbis me præsentem Don N. & credatis illi, si tamen constanter dixerit.

Sed cum eorum primum recta conscientia consilere non possem, quoniam in Regno Neapolitanorum opinio occupauit subsellia, posce testatorem personam

sonam hæredis onerare in feudo, quod gravare non
 270 potest, omnium enim ferè ex nostratibus feudista-
 rum consensu firmatum est, feudum concessum pro
 se, & hæredibus ex legitimo corpore descendenti-
 bus esse hæreditarium, illique qualitatè hæredita-
 271 riam inseparabilem ita inherere, vt feudatarius cit-
 ra teneatur esse hæres in ipso feudo, iuxta illam An-
 dree opinionem, quam firmantr in *cap. 1. an aguar &
 in cap. 1. de success. feudi, cap. 1. S. & si libellum anuq.
 de alienat. feud. pater & cap. 1. S. quia ergo num. 8. vlti-
 272 mioribus verbis de inuestit. de re alio. fact. & per consis-
 quens ratum factum defuncti habere debeat, l. cum è
 matre C. de rei vendic. ad integrum feudi valore
 usque, si alius, quam ex liberis, quibus tunc legitima
 deberetur vltimi morientis vassalli fuerit agnatus; &
 273 secundò hanc Andree opinionem paries à Sa-
 cro Consilio fuisse decisum attestatur manifestè hui-
 usconsultus, & recolendæ memoriæ clarissimus *Pre-
 ses Dominus Vincentius de Francibus suis temporibus in-
 sitie patronus egregius, & veritatis propugnator astrola-
 mus decis. 1. C. 704. vbi in specie loquitur de hæredis
 274 transuersali in feudo hæreditario, quem fuisse hære-
 dum testatur, ad instantiam creditorum, & legatariorum
 non habentium assensum, cogi posse ad vendendum
 feudum etiam perceptoram personæ, etiam si
 non esset hæres à testatore institutus, & pendens quia
 nihil ex ipsius feudi valore remaneret; quidquid con-
 tra alij scripserint, cum sententiæ Sacri Consilij, quæ
 274 sub nomine Regis illustris præfuerit, & in hunc
 beant generis legis in Regno nostrum illud dec. 3. & no-
 3. & pro huiusmodi decisione apud nostratos
 in consuetudo, et in iuris consuetudine.**

Atonio Gizzarello in sua decisione 28.

275 Et alterum adimplere cum nequiffem, quia Zenobia virilis spiritus foemina suae agnationi, & familiae consulere diligenter curabat, eiusque voluntas, (testator Deum, quod verè loquor) in Fabium perpetua semper erat, & constans.

Tertium, quod potui, impetraui, sed Fratris Angeli pia consilia, & concordēs preces intercesserunt; quod autem ipsi de codicillis sibi Fratris Angeli alijs reditis litteris amplius venire voluerint, quid nos gratis singulari odio insequuntur? quid nos conuicijs afficiunt? & quos viuente testatrice etiam post secundum confectum testamentum nos bonos viros summa humanitate, religione, auctoritate, & fide, seque ipsos nobis deuotissimos praedicabant, nunc ea mortua pro beneficijs acceptis, & gratiarum actione, subiectores appellant?

Ut hisce fictis mendacijs post testatricis mortem ante iudicantium oculos tenderent rete, quod consultò ea viuente non laxarunt, cui cum etiam defunctae aduersarij maledicant, satis Iudices pro comperito habere debent, dominam Zenobiam suo arbitrio, & voluntate confecisse testamentum, & codicillos dictasse, ipsosque aduersarios ad illius voluntatem euertendam suas hasce commentitias suppositiones tanquam machinam post illius mortem comparasse; nam si codicilli, & testamentum aliorum consilio contra Zenobiae voluntatem suppositi, & mutati fuissent, quod falsò de Fratre Angelo, & Virgilio suspicantur, cur in mortuam testatricem contumeliam proferrèt maledicti.

Quae & si negare voluerint aduersarij, minimè poterunt

tunt nam satis eorum iudiciali confessione conuincuntur, qui cum callidissimi replicare Fabij respon- sionibus se putarent, & cum grauissima quædã verba ex intimo artificio deprompsissent in mei potissimũ Virgilij fictum conuicium, iusto Dei iudicio factum est, vt etiam grauissimis mortuam Marchionissam afficerent maledictis, vt sic sibimet ipsi mentiretur iniquitas.

Sed quæ vestra est humanita integerrimi Iudices, liceat mihi hic transcribere verba illius famosi libelli, vt omnes percipiant, me falsis cõuicijs laceffitum meæ existimationis causam veritate tueri, qui vt patet ex originali præsentato in processu magno l. 423. sic incipit.

276 *Repliche alle risposte inuentate, & imaginative di Fabio per confirmatione del bilancio verdatiero delli beni hereditarij della quondam Zenobia Marchesa N.*

Quel che è passato in questo particolare del preteso testamento della quondam Zenobia N. non può contrauerterfi da Fabio, il quale potrà darlo ad intendere ad altro, ma non persuaderlo alli Signori Giudici con diuersi colori apparendo la verità non solo dal processo, ma dalli istessi testimonij esaminati ad instantia d'esso Fabio, li quali per volontà diuina, quando mai Fabio se lo pensaua, hanno dichiarato da qual parte siano state le machinationi, & inuentioni supponendo per testamento quello, doue non fũ mai volontà di detta Marchesa, & quanto più hanno cercato di compiacere ad esso Fabio, tanto più sono cascati negli errori ben conosciuti dal Sacro Consiglio, lasciando da parte la loro pessima qualità dedotta nella proposta per tante inquisitioni d'ecceffi graui, e questi sono gli testimonij allegati da Fabio, il quale vuole

P

aua-

analerfi della figurata amoreuolezza, & affattione, che li portaua la Marchesa, e si scorda del testamento verdetiero fatto prima, quale sù brugiato, tanto era gioueuole al detto Fabio, e con diuersi artificij inuentato l'altro supposto per ingannare la Marchesa, e da questo risulta vero argomento, se la Marchesa amaua Fabio, è Don Antonio, e fratelli suoi nepoti carnali, accompagnandoci anco per passaggio il buon consiglio del Dottore Virgilio Chiacchiana, il quale dice ben Fabio non bauerci che fare, mentre non è più à tempo d'indirizzare altri traffichi, sperando per ciò, che il Sacra Consiglio prouederà à finire questo negotio con quella giustitia, e prudenza, che suole in tutte le cause senza rispetto alcuno.

Quibus sic ironicè in Virgilium dictis, & aduersus Fabium, & ceteros illius testes artificiosè præfatis, vt etiam linguis in mortuam sæuirent Marchionissam, hæc inter alia eod. fol. à terg. addiderunt.

Essendosi caminato con gli stessi affitti fatti dalla quòdam Marchesa, la quale è noto a tutti, che violentaua gli vassalli, che per forza pigliassero gli affitti solo per mostrare, che accresceua l'entrate, neque in hoc solum, inest maledictum, quod vehementer insigne est, & nouum; sed fol. 423. satis impudenter repeterunt, che faceua pigliare l'affitto del molino la Marchesa per trecento 77 cento tomola di grano colla violenza già detta; & hic est panegiricus testatrici à sororis filijs dictus. Hoc epistaphium, quod Zenobia Marchionissa defuncta pro grati animi monumento dilectissimi pefuerunt nepotes. Proh Deus immortalis, quid non mortalia pectora cogit auri sacra fames? nam si vt minoris tantum feudales æstimarentur fructus, tirandi vitia, & crimina Marchionissæ mortuæ testatrici falsò adscriperunt, quid

quid veri pro æstrenata potius totius illius hæreditatis cupiditate in nobilissimos, & probatæ fidei testes in scriptum, burgensaticorum hæredem verè dilectum, in fidelem testamentarium, in religiosissimum virum pro testatrice subscriptorem dixisse, aut dicere eos potuisse, tunc faciliè prudensissimi Iudices intelligere, & ciudicare poteritis.

278 Nam ipse ultra progredias, si hoc alterum admonuerim, aduersarios ad tabulas primi testamenti confugere, quas testatrice iubente igne interisse scimus omnes, & ridiculum, ad eas, quas habemus, nihil, nisi leue, & puerile dicere, & querere, quas habere non possumus, & cum habemus testatricis cõfessionem, & Fratris Angeli octaui pro ea subscriptoris Sacerdotis religiosissimi, & integerrimi iusiurandum, & fidem primi testamenti tabulas desiderare, quas domina Zenobia in ignem palam à Fabio proijci iussit, quod satis probatur ex actis, & nouem Fabij testes attestantur. Dux primus testis, decimus sextus, & vigesimus secundus super artic. 10. item secundus super artic. 25. tertius, quartus, quintus, seprimus, & undecimus super artic. 26. non quòd primæ illæ tabulæ haud Fabio viles essent; non quòd illic testatrix vniuersales hæredes scripisset nepotes, vt somniantur aduersarij; sed quia sui testamenti secreta alijs publicari timebat, si tantum tabula lacerari mandasset,

Quæ etsi integræ adhuc in præsentia extarent, eas tamen fuisse corruptas, suppositas, atque nullas, quia non iuxta eorum auiditatem, & ingluuiem conscriptæ, alloquerentur aduersarij; nam illius primi testamenti idem Virgilius scriptor, idem Frater Angelus

subscriber, idem Iudex, idem Notarius, iidem fere omnes fuerunt signatores, & testes, idem Fabius fuit scriptus hæres in burgenfaticis, idem fuit matri legatum, eadem relicta Virgilio, & maiora, eadem Angelicæ sorori, sed Fratri Angeli subscriberis manu, eadem fuerunt legata feudalibus, nihil relictum ex sorore testatricis filiabus, nihil nepotibus legatum præter dotes maternas aureorum sexdecim millium, & Don Antonij in feudalibus institutionem cū onere soluendi legata, & hæreditarijs satisfaciendi creditoribus; & tandem si primi testamenti tabulæ illæ ante Iudicum oculos afferri possent, ipsamet domina Zenobia fuisset tunc insana, & furiosa; quod clarè demonstratur, quia insanam eo etiam tempore, quo primum confecit testamētum, fuisse testatricem articularunt in art. 14. cuius verba sunt infra scripta, v3.

279 Item ad magis demonstrandum, che detta asserta cartula, che chiamano testamēto, mai fù volontà di detta Signora Zenobia, ne vi poseua essere, perche non staua in retti sensi, vuol prouare come dal principio in circa del mese di Gennaio 1613. dalla lanata della sua testa, in fino alla morte detta Sig. staua in modo debilitata di testa, e fuor di se, ch'ogni persona, che la vedeva nell'asti, è nelle parole la tenena, e giudicaua per pazza, e fuor di cervello, e così veramēte era tenuta, e reputata da tutti comunemente, e generalmente.

Et secundum contenta in isto supradicto articulo aduersarij procurauerunt, quod scriberentur propagationes suorum vassallorum N. Baronis xerarij, N. & N. vt est videre ex eorum teuelationibus existentibus in processu Sancti Laurentij, qui quidem vassalli publicatis postea Fabij probationibus, & illius testi attestationibus factis in communi termino probato-

rio

rio, deposuerunt, in termino primi beneficij ab aduersarijs petiti. quia consultò in communi nihil probare curarunt, attestati sunt, quòd tempore primi testamenti dominæ Zenobia erat sanæ mentis, & intellectus, iuxta alios aduersariorum articulos octauum, & decimum tertium, in quibus articularunt publicè exauditum fuisse in primo illo testamento, fuisse institutum hæredem Don Antonium, prout re vera in utroque testamento institutus fuit; sed in feudalibus tantum, & cum oneribus supradictis hereditarijs.

Hinc quid ista partis inconstantia, atque aduersariorum testium sibi velit contradictio, quiuis facile cognoscere valet, nam certiores iam facti aduersarij, primi testamenti nullas extare tabulas, quòd flamma testatrice mandante combustæ essent, eiusmodi vsù sunt inconstantia, & fictione, vt iudicantium mentes perturbarent, & meum apud Iudices bonum, ac fidele testatrici criminarentur consilium, malè, atque ineptè inferentes; quòd domina Zenobia prudentissima testatrix suum iam diù probatæ fidei, ac integerrimum consultorem de testamentarijs rebus consulere non potuisset, cum hæc consulendi iurisperitù de modo testandi, vnicuique sit à lege data potestas, 280 *l. codicillis S. Lucius Tisius ff. de leg. 2. & testamenta,* alizque vltimæ voluntates non modò ab alijs, quàm à testatore dictari possint, *l. distansibus C. de testam.* 281 *sed etiam dictari, & scribi simul. l. 2. vbi gloss. in verbo distans,* secundum communem intellectum *C. de ijs, qui sibi adscrib. vel quòd Fabius mea in hac re eguisset negotiatione, aut ipsa Fabij opera, vt ipsi efficiunt aduersarij, quibus potissimum nostra apud dominam Marchionissam semper fuit necessaria inter-* 282 *est.*

cessio; quod satis euidenter apparet ex alijs infrascriptis litteris, quas Don N. filiorum legitimus administrator mihi reddi curauit, quæ sexto loco recognoscuntur in processu magno tenoris, qui sequitur, v. 3. à tergo, *al. Dottor Virgilia Chiacchiara, che Dio guardi l' senmia, intus verò.*

Quando mandai l'huomo à posta questo mese di Febraro (iam confecto testamento secundo die trigesima superioris mensis Ianuarij) mi fauori V. S. in risposta auisarmi, come subito, che la Signora Marchesa fuisse sbata con salute, & il Signor Fabio N. tornato in Napoli me hauerebbe fauorito far' opera con detta Signora, e perche per gratia di N. Signore detta Signora stana; (ergo nec furiosa, nec mente capta) e detto Signor Fabio è in Napoli, & aggiungo anco, ch'è maturata l'annata finita à 10. di di questo mese, son forzato di nuouo fastidiare V. S. à farmi questo fauore, mettendo in consideratione detta Signora, ch'è un anno intiero, che non mi paga, e Dio sa il danno, e ruina, che mi cagiona, (ecce quomodo Marchionissa tenerè amabat nepotes.)

Hò voluto ricorrere da V. S. per questo fauore. sapendo, che la molta cortesia, & autorità, che tiene cõ detta Signora non mi farà mancare d'ottenere cosa tanto giusta, tanto più essendo trattato questo negotio col suo valore, e fauore, col quale spero ottenere non solo questo; ma l'essere pagato per l'auenire terza per terza, conforme V. S. con la sua m'acenna, il che stimarei per una delle maggiori gratie, e ricchezze, che potessi riscuere in questa vita, e così ne supplico V. S. quanto posso,

287 Igitur si tantæ me apud dominam testatricem fuisse auctoritatis confitetur, vt & ipse mea opera, & intercessione indigeret, cur mea nunc abutitur humanitate,

nitate, atque Fabij negotiatione pro referenda gratia subiectorem me appellare non erubescit?

M'han detto, che detta Signora nella sua razza tiene certi muli da vendere, e perche io desidero comprarne almeno quattro, prego V.S. mi facci fauore, se conosce, che siano al proposito, cioè grandetti, e che già siano atti alla fatica, me li facci hauere con ritenersi il prezzo, purché nò sia più, ch'alla ragione di trenta docati l'uno, che tutti quattro faccino la summa di cento venti docati, desidero sì bene, che siano, ò tutti quattro mascoli, ò tutte femine, ò vero duo mascoli, e due femine, & ogni paro d'equal pelo, e grandezza, e sopra tutto di vita, e grandezza non meno di quelle, che mandò detta Signora in Napoli à disciplinare per la sua carrozza, e più grandi sì, ma non più piccioli, e che di età siano tali, che possa subito metterli alla fatica, che non siano tanto pollettri, che fusse bisogno aspettare qualche mese per hauerne il seruitio, ancorche li vogli pollettri, di salute, e bontà poi sò, che non me li farebbe dare, se non fussero buoni.

Ex huius epistolæ verbis præcipuè demonstratur, **288** quo cum mihi aliqua intercesserit negotiatio, an cum Fabio, siuè potius cum Don N. & quamuis mulorum non fuerit perfecta venditio, cum totibus cautionibus, pactis, & petitis conditionibus satisfacere non potuerim, attamen modis omnibus curauit, vt eidem Don N. manu Fabij à domina Zenobia statim re ipsa integri pro annuis tertijs quadringenti aurei soluerentur.

*Conosco, ch' il mio ardire è souerbio in fastedirla sano, ma sò, che la sua cortesia è tanta, che mi dona tutta **289** questa licentia, meam nimiam fatetur in eum humanitatem, pregandola, che voglia trouare occasione, in che*

*che io possa seruirla, acciò conosca, che à V. S. è caro il fa-
 290 uorirmi, & inuicem officia pollicetur, & in tanto le
 bacio le mani, pregando Nostro Signore guardi V. S. fe-
 licissima. di Beneuenso li 22. di Aprile 1613. Affettio-
 natissimo seruitore Don N. & post subscriptionem ad-
 didit. M'hanno detto, che la Signora Marchesa stà per
 gratia di Dio del tutto sana, mà quando ancora durasse
 l'impedimento della mano, che non potesse firmare, il che
 291 Dio non voglia, (manus ergò laborabat para' es, sed
 non caput) potrà fauorirmi far la polisa per mano di
 Nosare per atto publico, come V. S. sà meglio di me, & in
 quest V. S. m'hauerà da fauorire in superare qualsiuoglia
 difficoltà, facendo consignare la polisa al latore di questa,
 292 che sarà ben data, veruntamen accepta pecunia, que
 in me post mortem testatricis officia contulerit, in-
 intelligite questo, oblocuti sūt, me Doctorem ex mu-
 nicipio Pescularum, iuris feudalis ignarum, transcrip-
 sisse schedulam testamenti Marchionissæ in cubiculo
 Fabij ab eo exemplari, quod semper secum pertulisse
 Fabium articularunt art. 23. quo nihil insultius, nihil
 inuersimilius dici potest; nam si schedulam mutare
 voluissem, quod à me semper absuit, sciuissem saltem
 alibi eam secretò transcribere, quàm in cubiculo Fa-
 bij; quod omnes domestici, & Marchionissæ familia-
 res frequentabant; cum nemo sit tam stupidus, qui
 volens falsum fabricare, omni studio, atque ingenio
 293 non curet omnes euitare suspensiones, qua argumē-
 tandi ratione pro quibusdam codicillis vsus est De-
 294 cianus in conf. 81. num. 44. vol. 5. quinimmò falsitatis
 suspitio loci tollitur celebritate, Menoch. cit. conf. 221.
 num. 4. vol. 3. eo maximè, quòd in me facta perquisi-
 tione ipsomet Regio Consiliario Don N. aduertario-
 rum*

rum germano tunc causarum criminatum Iudice,
Magne Curie Vicarie, nihil vnquam me sceleris ad-
misisse compertum est.

295 Quamobrem si ingratus est (vt inquit Cicero)
qui beneficium accepisse se negat, quod accepit, in-
gratus, qui dissimulat, rursus ingratus, qui non red-
dit, & omnium ingratusissimus, qui oblitus est; in subli-
miori ingratitudinis gradu sunt collocandi, qui pluri-
morum beneficiorum obliti, iniustus, ac dolosis lin-
guis suos sunt beneficos persecuti.

296 Attamen cum hæc nostræ controuersie causa in
ea incidisset formidolosa tēpora, quibus nouissimus
compilerator in *d. decis. 95. num. 18.* attestatur, Sacrum
Consilium fuisse perterritum quodam casu relato à
Burgos de Pace in l. 3. Tauri part. 2. conclus. 4. fol. 331.

297 num. 1166. *vers. ex superioribus*, non fuit aliter, vt
ille scribit, per apices iuris decisa; sed attenda qualita-
te litigantium compromissa in iddem Sacrum Consi-
lium vti in amicabile compositores, cum expressa
facultate vni auferendi, & alteri tradendi, prout plu-
ries dicit in similibus practicum esse, teste *Gramma-
tico in decis. 9.* & si nuper ex nouissimis ordinationi-
bus huiusmodi compromissa affirmet fuisse prohibi-
ta, vt *eud. decis. num. 19.* & quidem iure optimo, nam
passim *Grammatici decisione*, & talibus compromissis
abutebantur.

298 Sed quæso, Patres conscripti, quo pacto Sacrum
Consilium, in quo graues, ac magnanimi resident
Senatores, potentissimiq; ac Inuictissimi Regis Sa-
cræ, & sublimis præcipue resplendet Mæstas, tam re-
qui exemplo à Burgos relato de concubina cuiusdā
militis ecclæsticis, & subditorum priuatorum de illius

testa-

testamento transactione, aut terri, aut moneritacione, qua potuit, vt in causa tam clara, coactis heredibus Marchionissæ ad sic compromittendum, vt paulò superius dixi, burgensaticorum herede Fabio semper reluctantæ, maxima cum legatariorum iactura, atque in primis Angelicæ meæ sororis, qui compromisso non comprehendebantur, supradicti Regij Consiliarij nepotem ditaret ex fratre?

299 Et mirum quidem est, quòd cum legibus, non exemplis sit iudicandum; neque si cognitionales, (vt Imperator sanciuir) sint amplissimæ præfecturæ, vel alicuius Maximi Magistratus prolata sententiæ, omnesque Iudices veritatem, ac vestigia legum, & iustitiæ sequi debeant, *l. nemo C. de sent. simplex* supradicti Burgos, qui cuiusdam strenui militis patronus alterius militis testamentum impugnabat, Sacrum Cõsiliũ terruerit auctoritas; cum satis mihi ex illius decisione verbis probetur (attenta qualitate litigantiũ) quòd non pavor, sed fauor fuerit compromissi illius causa finalis.

300 Veruntamen vñ illis, qui hominibus placet, quoniam Deus dissipabit ossa eorum *Psalms. 52.* quos post Diuum Hieronimum in præfatione ad librum Esther, Andreas nostræ patrię ornamentum, & splendor, iuris feudalis luminare maius iustitiæ, & veritatis semper amator eisdẽ Psalmistæ insecutus est verbis in *cap. unico S. fin. num. 25. de cap. qui cur. vend.* vbi cunctos hortatur ad obediendum Deo, & veritati, quia Deus, inquit, veritas est, *Ioan: cap. 14.* & Paulus Apostolus scribens ad Galatas *cap. 1.* protestatur dicẽs, & adhuc placerem hominibus seruus Christi non essem. & hisque diuinis monitis ibidem *num. 24. in fine,* deterte;

re fatagit fiscales Regni, qui adulando, vel amendo, id Principibus fieri posse colorant, quod iure fieri nō debet.

302 Atque utinam leuissimo Burgos exemplo tam iusta sororis causa fuisset transactioe composita, nam manibus vacuis non remansisset Angelica, ut eorum utar verbis, qui in *d. decis. circa finem*, in illo gloriantur arbitramento, quod de legatis extra causam piam, nulla fuerit habita ratio, à quibus in dicta Angelicæ causa, quæ extra compromissum agbatur cum scripto burgesatiorum herede, qui codicillos, & testamentum agnouerat, hæc sententia dicta est (*Absolutio Fabius ab impetris Angelica*) & sic legataria de testatrice benemerita quinque verbis, quinque milium aureorum legato, ut alijs superuestirentur, est spoliata.

303 Sed videamus amplissimi Patres, quid casus relatus à Burgos cum nostro similitudinis habeat? exemplum enim, ut docet Cicero *resbor. lib. 4. de exornat. sentent.* eidem sumitur de causis, quibus similitudo, & argumentum à simili non deducitur, neque concludit, quando etiam parua datur dissimilitudo. *Enarrat. in locis argumens. legalibus loco à simili*, post alios, quos ibidem recenset, & sequitur, *vers. quarto non procedit*; at qui inter speciem nostram, & relatā à Burgos quamplures, hæcque maxime dissimilitudines conspiciuntur.

304 In primis scriptura illius militis testamenti, quam ille in eius arca reclusam, clausamque habebat tempore stipulationis fuit testatori oblata à muliere illius famula, & concubina, quæ, ut scribit *Hug. ad libell. ad soc. valent. verb.* diligit, ut capiat, decipit, ut rapiat,

piat, & amat, quod habes, non quod es, & *Tull. 2. r. thoris.* testator, mullebrum vitiorum omnium fundamentum esse avaritiam.

Marchionissæ vero schedula testamenti fuit eidem eo tempore stipulationis reddita à Fratris Angelo, penès quem testatrice annuente asservabatur, viro integerrimo Guardiano S. Mariz Gratiarum Ordinis S. Francisci Minoris Observantia Sacratore, & Confessario testatrice, de quo quàm satis iura confidant, iam pluribus diximus supra.

305 Item in ea scriptura ipse famulus, & illius militis illegitimi filij in Baronis, plerisque in oppidis, & redditibus hæredes apparebant institui, & sic de marito concubina, & suorum filiorum loco, & interesse agebat, ac in schedula Marchionissæ nepos ex sorore Don Antonius in feudilibus, & consanguineus ex familia Fabius fuit institutus hæres in burgen saticis nullo nec minimo Fratri Angelo legato relicto.

306 Deinde testamentum militis erat scriptum ab ipsius famula consanguinea, cui nec testator, nec alius pro eo se subscriperat, & ita à solo ipso scriptore factus rescribi poterat.

Illud verò Marchionissæ non videtur, quia in eo plures adsunt Fr. Angeli pro testatrice subscriptiones & testamētarius sine subscriptoris crimine schedulâ

307 mutare non potuisset testamenti, quod à me conscriptum, dictas novissimas decisionum cõpilator manu Eiusdem Virgilij Chiazzari scriptum esse testatur eadem sua decis. nu. 7. ac si me non novisset, ac si meis ipse ex iuris allegationibus, quas post arbitramentum mea manu tradideram suæ dictæ decisionis eam partem, & rationes non compilasset. *nu. 15. vers. primo,*

sec. usq.

Singulare responsum. 125

Secundo, tertio, & quarto numeri sequentis, quas ego pro Fratris Angeli indubiæ fidei defensione cōscripseram, & si penitus ignorasset, illum me Virgilium esse integerrimum Marobionissæ testamentarium, & satis de testatrice benemeritum, quæ me defensore suam Sancti Marci montaneam septimo idus Nouēbris millesimo sexcentesimo quinto ingēti cum gaudio recepit, quam superioribus annis ipso tunc illius causam agente magna cum tristitia amiserat.

308 Nam cum eo patrocinante sub die vigesima mēsis Maij anno tertio supra millesimum sexcentessimū per Sacrum Consiliū super hanc loci lata fuisset sententia contra Marchionissam, & deinde illius causa reclamationis commissa Regijs duarum Aularum Consiliarijs, tandem referente Carpinoni Domino Cæsare Freccia Regio Consiliario de hac causa ad cæteros Regios Consiliarios suos collegas doctissimos, & integerrimos viros DD. Don Ioannem Sances de Luna, Scipionem de Curte, Iacobum de Frāchis, Ioannem Ruiz de Valdeuesò, Ioannem Baptistam de Leonardis, Franciscum Valcarcer, & Carolū Tironem, quorum omnium animæ per misericordiam Dei requiescant in pace (sic breui Iudices diem suum clauerunt extremum) pridie quam ad montaneam se contulissent, & coram Sacro Consilio tunc pro Marchionissa adessent causæ illius patroni Aduocati Neapolitani primarij, cumque eos, & aduersæ partis Aduocatus Don Ioannes Sances S. Consilij Decanus interrogasset, an aliqua in processu adesset scripta de finibus, atque ab Aduocatis vtriusque partis responsum fuisset, extare, mecum tunc ipse, qui protul aderam cogitavi, causam decidendam esse scrip-

tura

tura illa, quæ communi partium consensu probata fuerat.

Quamobrem incredibili ardebam cupiditate eam legendi, quam cum paulò post efflagitassem ab Aduocatis Marchionissæ, & à Procuratore illius, qui tunc eorum animos Virgilij Georgicorum lectione leuabat, mihi que respondissent, scripturam esse in processu, & se illam præ manibus non habere, ad tertiam usque noctis horam oportuit me laborare, ut ex processu scripturæ mihi exemplum describeretur, quod demum accepto ab actorum causæ Magistro reliquæ noctem in perscrutanda vera illius intelligentia sæpè sæpius ab initio ad finem repetita scripturæ lectione peruigilauit.

Erat enim hæc scriptura (quam olim Neapoli presentauerat in processu Procurator Vniuersitatis Frisoloni die quinta Iunij 1584.) copia publici instrumenti laudi cuiusdam de finibus montanæ lati die quarto mensis Aprilis 1451. regnante Serenissimo Alfonso Rege Aragonum ab Antonio Fronnino Iurisconsulto Aesernino inter Reuerendissimum Antonium Carrasam Abbatem Monasterij Casinensis utilis tunc domini feudi Sancti Marci, & Vniuersitati Frisoloni, ac Iacobum de Montagano illius Baronem.

Atque manè cum in montem ascendissent omnes Regij Consiliarij in singulorum manibus singula supradicti laudi erant exempla, quinimmò Magister actorum, eiusque Scriba, nec non Aduocati, & Doctores Frisoloni, ac etiam Medicus illius Vniuersitatis, quisque suam copiam tenebat manu, eaque dumtaxat Marchionissæ causæ carebant patroni; quam ob-

tem

reū tūc mihi carius meū esse cepit exēplum, & nocturni labores dulciores, quōd mea de scripturā opinio, vt Marchionissā rētuleram, non me falleret.

Cāterum huiusmodi laudum cum antiquius, tūc obscurius Sacro Consilio visum est, adeo vt illius Decanus super stalem loci iterum omnes interrogaret, an quisquam adesset, qui sensum illius scripturæ explanasset; nullius tunc fuit rēspōnsūm, omnes conticuere, nam aduersarij priori sententia Sacri Consilij iam obtinebant montaneam, & nē eos poeniteret aliquando fuisse locutos, tacebant, Marchionissā verō defensores, & si ipsi pro rēpetenda montanā aduenissent, de scripturæ tamen sensu, quam non curarunt habere, cum rectē loqui non possent, etiam ipsi silebant.

309 At tunc ego veritus, ac nostrorum silētio saltem Sacri Consilij conformi sententia iuxta morem, & Regiam Regni quintam Pragmaticam sanctionem de offic. Sacri Regij Consilij, nostræ causæ perpetuum imponeretur silētiū, summisē ab oratoribus Marchionissæ petij facultatem loquendi, quam cum mihi nutu fecissent, ipse, qui nunquam ante illius causam ageram, de præscriptis montanæ finibus apud Sacrum Consiliū disserui, & verum illius laudi scripturæ præclarissimi mei conciuis sensum aperui.

Veruntamen cum mihi obijcerent aduersarij, meā declarationem sibi probari non posse, quōd signa crucum, quarum laudum meminerat, negarent adesse, quia serpens hædera eo antiquissimo centum quinquaginta quatuor annorum tempore magna saxa versus Orientem, in quibus restabatur scriptura, fuisse signa Crucum incisa, ita suis brachijs fuerant ample-

plexata, ut ne dum signa, sed nec ipsa saxorum ma-
 les conspici poterat, tunc peruiridi, & vndique erran-
 te hedera meo succisa consilio, magna cum Iudicium
 delectatione, & nostrorum Iactitia (qui iniquo non
 cruciabantur iuore), cruce, in lacris apparuerunt si-
 gnales, & veritate iam patet. *Acta meus. Ientus* supradit-
 tis Regijs consiliarijs probatus est omnibus, qui tunc
 honorem habere ceperunt, ac deinde hortantes, ut
 ad casus agendas me conferrem Neapolim, suam sūt
 mihi polliciti operam, & religiosas aures, & quamuis
 hæc mihi honestior hinc discedendi causa fuisset, quã
 si pedagogus effectus, ut quidam alius illuc à patria
 profectus essem, nolui tamen Parthenopem petere,
 cum magis Deo inservire decreveram Ecclesiasticæ
 militiæ adscriptus, quàm in celeberrimo foro, vbi for-
 tuna plurimum prævalet cum Aduocatis militare.

Quamobrem, ut ad montaneam redderem, in eo
 territorio, quod circa lacum existit, & à lacu per di-
 rectum vsque ad cacumen montis per medium, vbi
 est aliud signum Crucis in saxo grosso versus partem
 orientalem, & per directum *come acqua pende* versus
 Sanctum Marcum, quæ sunt verba laudi noui termi-
 ni, iuxta eiusdem laudi antiquissimos fines, fuerunt
 appositæ.

Sed cum ipse timerem, ne fortè deinceps pes alijs
 regionem fines Iudices dirigere vellent, supplex cõ-
 pilatorem admonui, ut lineam, & confines laudi de-
 fendere vellet, qui meam hanc fastidians ad monitio-
 nem, ac si conuictus à me fuisset affectus, turbidè mihi
 respondit inquit, iam nunc tu me primum legere
 vis docere? cuius ego iunior responsionem egrè fe-
 tens, iam tu dixi, vis causa cadere, ut alias cecidisti,

tunc

tunc ille commotus obmutuit, turbatusque parum post à montane discedens profectus est cum Procurore ad Ioannem Baptistam de Ebulo, quem honoris causa nomino nobilissimum Aequitem, qui illis diebus in Ciuitanoua suo Oppido morabatur, quod à dicta montanea paucis miliaribus distat.

Quapropter postridie illius diei satis mihi, & altero Marchionissæ Aduocato humanissimo viro de cæteris laudi finibus est disceptatum, atque illis in primis, qui à Frōnino erant præscripti à dicto saxo grosso, vt ille inquit cruciato versus Orientem per directum, *come acqua pende* vsque ad locum, qui dicitur *Pesco curuaro*, & inter alia, cùm Consiliarius Tironus pro Frisoloni Vniuersitate (quam serò pœnituerat presentasse in actis laudi supradicti scripturam) illud mihi objiceret, quod si à dicto saxo magno duceretur linea per directum, magnum sequeretur absurdum; quia fines montanæ Sancti Marci nimis protraherentur ad Terram vsque Frisoloni; eique respondissem consultò Fronnium in ea verba respondisse *come acqua pende* ad locum vsque, qui dicitur *Pesco Cornaro*, eisque satis clarè aperuisse, lineam dirigi debere non simpliciter per directum, sed per directum, *come acqua pende*, & sic ad rubeos lapillos vsque in actis deductos, qui illius regionis naturales sunt fines, & non ultra mitti, quàm vsque ad terminum, ad quem in scriptura demonstratum, qui vulgò nominatur *Pesco Cornaro*, qua mea responsione ita tota laudi scriptura est declarata, vt alia amplius non indigeret explanatione, cui tunc Carolus, & cæteri Consiliarij acquievere.

Atqui obfuit postea, quod prodesse debuerat, &

R

acci;

accidit, quod verebar, nam agnoscentes meam Iudices veram laudi intelligentiam, supradictos laudi terminos, qui omnibus alijs erant clariores per aliam regionem direxerunt, & relictis finibus naturalibus affixerunt artificiales, mittentes lineam à dicto saxo magno Cruce magna signato simpliciter, prout vadit directè ad Peschum Coruarium, & sic à montana Sancti Marci huius lineæ pendentiam, à cuius latere pluuiæ aquæ descendunt, aduersæ partis montanæ applicauerunt, ita priorem sententiam meo patrocinio reformantes Carpinoni die septimo mensis Nouembris anno millesimo sexcentesimo quinto, de quibus omnibus cuncta Prouincia est mihi testis.

Sed quorsum hæc tam multa de monte? quia profectò videris, humanissimi Iudices, me de testatrice, fuisse benemeritum, & huius montis defendendi causa impacatum compilatoris odium in me cõcitatum fuisse, atque inuidiam, qui septuaginta septem annos iam natus, & in sella consedens altiori propter amarum verbum iam diu à sæculari iuvene in eum profatum transactis viginti septem post annis plura irrisionis plena aduersus me iam senem, & Sacerdotem licet indignum in sua d. decis. & præcipuè, quæ in calce illius leguntur: Et sic Virgilius Chiacchiarus, & eius soror remanserunt manibus vacuis à legatis, quæ ipsemet sibi, & sorori adscriperat, iniquè interferere non erubuit, quam quidem decisionem, & si ille in lucem dedisset superiori anno trigesimo tertio, attamen ipse cum anno vigesimo supra millesimum sexcentelimum Reuerendissimi Domini Episcopi Iserniensis Marci Antonij Genuensis clarissimi Iurisconsulti

sulti mei affinis essem Vicarius, & Locumtenēs Generalis, & ab eadem decima octaua die mensis Aprilis Sabbato Sancto ad sacrum Presbiteratus Ordinē fuissem promotus, post aliquot menses elapsos sponte officio me abdicauī, & iuris ciuiliū studium intermisi, vt sacra, quorum primum Dei gratia postridie feci Dominica Resurrectionis Domini Nostri Iesu Christi, quotidie magis deuotē facere possem, prout humana fragilitas pareretur.

Quapropter oculi mei decisionem illam non vidissent, nisi quidam alterius pacis inimicus homo seminasset zizania, & in vna ex aromataris officinis, quae domus detractionis vocatur, cum reliquae nobilium sint Sedilia Ciuitatis, in mei contemptionem memoriter recitasset recensita verba decisionis, quae cum neque inuenire, neque legere apud aliquē Provinciae Doctorem potuissem, vt verē cognoscerem, vtrum praetor, an praeco mentiretur, meamq; strenuē tuerer existimationem, & conueniēter maledictis responderem; non enim generosus animus contumeliā pati potest, vt scribit *Seneca de sensens. oras.* satis plus iusto pretio librum decisionum emere sum coactus, & sic inuitum ad intermissa legum vetera studia retulit me lingua illius nimis secundum consuetudinem mordax, atque effrenis, quod & dolens scribo, dum ex horrido illius dumeto meis manibus configitur spina. O virtus, o tempora, o mores?

Sed iam hora est reuertendi ad dissimilitudines, vnde digressi sumus, quarum tres supra enumerauimus inter calum nostrum, & relatum à Burgos, cuius miles praetor enumeratas in confessione, & publicatione testamenti laborabat in extremis; Marchionis-

sa verò testatrix nostra post vltimum stipulatum teſtamentum octo menses ſuperuixit, & quinque dies, quibus ſatis ocij, & temporis naſti fuiſſent: nepotes certiorandi materteram de ſuppoſitione teſtamenti, ſi commentitia non fuiſſet, vt nos ante pluries admo- nuimus?

310 Rurſus miles ſcripturam illam ad ipſum per ſamulam apportatam coram tabellione, & teſtibus ſuum tunc tantum teſtamentum eſſe velle enūciauit, at Marchioniſſa ſcripturam à Fr. Angelo ſibi redditā etiam ſua manu Notario tradidit, & palam coram Iudice, tabellione, & teſtibus clara voce, vt ante ſcripſimus, & probauimus ipſamet (non autem ex ſe Notarius, neque Frater Angelus quemadmodum ſub verborum inuolucris deciſ. compilerator firmaffe videtur *ead. deciſ. n. 1. circa finem*) ipſamet inquam Marchioniſſa teſtatrix declarauit ſchedulam illam ſuum eſſe teſtamentum eius voluntate manu mei Doctōris Virgilij Chiacchiarī ſui cōſuktoris conſcriptum, & à Fratre Angelo Sancti Ioannis in Galdo ſuo Confellario, & Patre ſpirituāli ſingulis paginis ob illius dexterā paraleſim, & impedimentum pro ea ſubſcriptum.

311 Et tandem in ſchedula à Marchioniſſa Notario, & teſtibus clauiſa oblata nē dum à tergo illius fuerūt per Notarium appoſita tempus, nomina teſtium, & rogitus iuxta recensitam cautelam Iulij Clari *in cit. S. teſtamentum quaſt. 4. verſ. ſed pone circa finem*, nē in poſterum de identitate illius ſcripturæ contingeret dubitari; ſed etiam Iudicis, & teſtium fuerunt additæ ſubſcriptiones, & ſigilla; quæ quidem in militis illius

312 ſchedula non fuerunt ſeruata, quamobrem cum militis, & Marchioniſſæ caſus ſint ſatis diuerſi, & ter-

mini

mini valdè oppositi, & differentes ex specie relata à Burgos ad casum nostrum illatio iure fieri non potuit, neque potest *l. Papinianus exuli ff. de minorib.*

313 Quamobrem qui magis formidasse debuerant peccatum non dimitti, nisi restituatur ablatum *C. peccatum de regul. iur. in sexto*, illi trepidauerunt timore, vbi non erat timor.

314 Quoniam ipsamet causa nostra erat secundum ius, & leges decidenda (quod ius, vt Ciceroni visum est *lib. 2. de offic.* semper quæ situm est æquale, neque enim aliter esset ius, & leges sunt inuentæ, quæ cum omnibus sæper vna, & eadem voce loquerentur) nec inani eo potuit; fictoque terrore cum expressa illa facultate vni auferendi, & alteri tradendi in amicabiles compromitti compositores, vt deinde leges contra earum institutum diuersis, & varijs linguis iuxta eorum arbitramentum loquerentur, & ius non esset æquale, & attenda qualitate litigantium opulentissima Marchionissæ hæreditas, humilibus exclusis legatarij inter potentes diuideretur hæredes.

315 In ea enim Grammatici noua dècisione nusquam cernitur fuisse attenda personarum qualitas litigantium, sed ipsorum nomorum, & territoriorum lis diuturna, & perplexa, ac in vtramque Vniuersitatè Gargani, & Litterarum probationes ambigæ; nusquam

316 amicabilibus compositionibus, vni auferendi, & alteri tradendi talis expressa concessa potestas, sed tantùm tacita, quam eis tribuerat auctoritas *gloss. in cit. l. sed & si in seruum, §. si quis Iudex ff. de recept. arbitr.* alicui scilicet dandi, quandoque minus, quandoque plus, quàm dari deberet, quod per sententiam non

317 liceret, cuius *gloss. dictum, ibidem num. 2. limitans*

Bal-

Baldus dicit, esse verum in parua quantitate, non autem in magna, quia, vt ille inquit, non est amicabile, qui enormiter lædit; sed magis læso est inimicus; quæ limitatio nedum inæcita, sed etiam in expressa facultate vendicat sibi locum, & ideo iuxta sensum.

318 Baldi; qui vt dent alteri, vni omnia tollunt, non amicabile, sed inimici dispoliatores sunt nominandi; quamobrem liceat mihi nouissimas illas ordinationes sanctissimas appellare, quibus Iudici compositori amicali ea fuit sublata facultas spoliandi humiles, dirandi potentes, quæ si illæ latæ fuissent formidolosus temporibus, mea nunc soror suo non careret legato, nec ipse pro mea bona tuenda famam laborarem, quam nouissimus auctor in dictæ decis. vltimis recensitis verbis perpetuò denigrare tentauit; Et sic Virgilius &c, ita nos gratis irridens, ac si manibus meis adhæserit macula, quæ si adhæsit, quod absit omninò, seram iuxta illud Iob. cap. 31. & alius comedat; sin minus, quod in verbo Sacerdotis affirmamus, secundum puritatem manuum mearum retribuat mihi dominus in illa die iustus Iudex.

Veruntamen, vt hoc, quod ore asserimus, verum esse, & lege probemus; de tribus nunc mihi querendum est, primo an in adscribendis mihi, & sorori legatis, aliquid peccauerim, vel potius iure adscripserim, secundo an si culpa intercesserit aliqua, quod negamus expressè, scripto burgenfaticorū, hæredi, & cæteris legatarijs obesse potuerit, tertio an verè scripserit compilerator, me manibus vacuis remansisse à legato, quod ipsemet mihi adscripseram, vel potius largitate testatricis viuientis sim assecutus.

Ad primum, & secundum dico, quòd cum ad scribenda;

bendū Zenobiæ testamentum ipse fuerim adhibitus
 & in eo mihi legatum tritici existentis in meis horre-
 is, præter liberationem, & quietationem ab admini-
 stratis, & Angelicæ germanæ adscripserim legatum
 aureorum quatuor mille, ea addita conditione, vt
 post mortem sororis in eo etiam legato ipse succe-
 derem, videtur posse suspicari, vt compilatori visum
 19 est me supradicta legata mihi falso, & sorori adscrip-
 sisse, cum lex disponat adscribentem sibi in testamen-
 to in crimen incidere, quasi falsi ex Senatusconsulto
 Liboniano l. 3. C. de hi., qui sibi adscrib. in testam. Bart.
 in l. quidam §. nummulario §. num. 2. ff. de edend. l. Diuus
 §. scribere, & l. de eo ff. ad leg. Cornel. de fals. & in l. ff.
 seruus communis ff. de stipulat. seruor. & l. si consul. de
 adoption. Alex. in l. 1. §. inter filium ff. de fals. Bald. in
 tractat. de tabell. quest. 6. & Mantos. de coniect. vltim.
 volunt. lib. 10. tit. 4. nu. 17.

20 Et ideo quemadmodum instrumentum, quod in
 vna parte est falsum, totum falsum esse censetur, quā-
 do Notarius dolo, & malitiosè in vno ex substantia-
 libus falsitatem committit, teste Menoch. de præsumpt.
 lib. 4. præsumpt. 21. num. 3. ita arguendo à simili idem
 videtur respondendum de scriptura testamēti, quod
 tota sit falsa etiam respectu scripti hæredis, & cæte-
 rorum legatariorum, cum in ea parte, quæ ad nostra
 spectat legata, falsum me commisisse dicatur; citatis
 21 iuribus, & in specie ob adiectionem fideicommissi
 in legato sororis, per tex. in l. impuberem §. 1. ubi Bart.
 & in l. Diuus Claudius §. fin. secundum communem
 Doctorum responsonem ff. de fals. quia fides vnius,
 & eiusdem capituli debet esse indiuidua.

Quod satis probasse videntur amicabiles compo-
 sito;

fitores, qui nullam habuerun rationem de legatis extra causam piam, quæ excedebant summam aureorū decem, & octo millium, & inter hæredes feudaliū, & burgenfaticorum diuiferunt onera hæreditaria, & pia legata contra voluntatem testatricis expressam, quæ tantū per hæredem in feudalibus præstari sanciuerat; sed vtrum id ipsi amicabiliter egerint, infra-scriptis contrariorum responsionibus demonstrabimus.

- 322 Negamus enim in primis supradictam consequentiam, & illationem ab instrumento falso ad casum nostrum, nam propositio illa, quòd instrumentum in vna parte falsum, totum falsum dicatur, ab eodem *Menoch. declaratur ead. presumpt. 21. num. 12.* vt procedat, quando vera falsitas fuisse commissæ in vna parte instrumenti, non autem quando præsumptiuè,
- 323 vbi infert in specie, quòd si quis sibi, & Titio in testamento adscribet, legatum licet respectu sui præsumatur falsum, tamen non infertur, quòd præsumatur falsum respectu Titij, iuxta doctrinam *Bart. in l. filius S. sequens ff. de fals. & Bart.* secuti sunt alij, quos recēset, & sequitur ibidem *Menoch. num. 13. & Ruin. cons. 77. num. 5. volum. 4.* assignans rationem dicit, quòd & si fides vnus, & eiusdem capituli debeat esse indiuidua, quia tamen hoc non procedit à natura, sed à legis dispositione, ideò lex potest ex causa inducere diuisionem eiusdem capituli, quoad ipsam probationem, & addit, quòd quia Notarius, qui sibi adscribit, vel instrumentum ad proprium commodum cōficat, suspectus est *l. nullum, & l. omnibus C. de testibus,* rationabiliter lex statuit, quòd pro instrumento illo non probet pro alio, in quo suspicionis ratio cessat.

Et

- 324 Et in casu nostro Senatuscons. Libon. non iustificatur scripturam testamenti, nisi in ea parte, in qua nobis adscribimus, vel ijs, quos in nostra habemus potestate *cit. l. filius in princ. de fals.* vel illis, quorum sub potestate sumus, veluti dominis, & parentibus, aut etiam ijs, qui in eadem sunt potestate, veluti sororibus, fratribus, & conseruis *l. de eo ff. cod.* nam tunc ea, quæ supradictis personis scripta sunt pro non scriptis habentur, sed cætera firma manent *cit. l. filius S. sequens ff. ad leg. Corne. de fals.*
- 325 Quòdque frater adscribens sorori, quæ sub patris non sit potestate, haud incidat in pœnam quasi falsi, nec in Senatusconsult. Libonian. dicit in proprijs terminis *Hieronym. Magon. in decisionibus Florentinis decis. 53. num. 8.* non enim inquit sanguinis necessitudo, aut vinculum cognationis est in causa, ut frater fratri, aut sorori in testamento adscribere non possit, sed patria potestas propter refluxum acquisitionis, quæ reddit ad patrem *cit. l. de eo.* Vnde
- 326 sublata patria potestate rectè frater adscribit sorori, siuè fratri, filius matri *l. si pater ff. de fals.* patri verò, si filius fuerit emancipatus, siuè sacerdos, *Bart. in cons. 61. filius familias presbyter num. 2. & seq. lib. 1. &*
- 327 pater citra pœnam falsi adscribit filio in his, quæ patris acquisitionem effugiunt, ita post alios, quos al-
- 328 legat, scripsit *Magon. eod. num. 8.* quòdque si matre dictante filia sibi ipsi legatum adscripserit, propter iuris ignorantiam veniam non legatum meretur *cit. l. Diuus Claudius, ubi idem in filia ff. ad leg. Corn. de fals.* & hæc satis quoad legatum, quod Angelicæ sui iuris sorori rectè Virgilius frater adscripsit.

Quò verò ad alia, quæ ipsemet sibi adscripserat,

S

duz

duæ coniunguntur quæstiones, an scilicet sibi adscribens Chiacchiarus verè inciderit in Senatusconsultu, vel si non inciderit, saltem sua habeatur legata pro non scriptis, & quoad primam attinet quæstionem, respondeo, me mihi met ipsi adscribentem nullo modo in poenam incidisse quasi falsi; quod in primis demonstratur ex pluribus subscriptionibus Fratris Angeli, qui vt ante probauimus, pro domina testatrice testamentum subscripsit, & si non fuerint specificè, nam sicut subscriptio repetita magis operatur, vt fraudis suspicionem cessare faciat, teste Riminaldo in *conf. 502. num. 17.* ita si vnica tantum esset Fratris Angeli Generalis subscriptio satis sufficeret, vt Virgilius, qui in eo testamento sibi adscripsit, excusaretur à poena, *l. 2. C. de his, qui sibi adscrib. & cit. l. Diuus S. plane, & seq. ff. de fals.*

Nec refert, quòd citatæ leges loquantur de subscriptione generali facta manu testatoris, quia iddem est respondendum, quando subscriptio fit ab alio pro testatore, nam qui per alium scribit, per se ipsum scribere videtur, *Bald. in l. 1. num. 2. C. de ijs, qui sibi adscrib. in testam. & facit text. in cit. l. Diuus Claudius in in princ. & S. videri ff. de fals. & in cit. l. hac consultiſſima circ. princ. & in l. cum antiquitas §. fro. in princ. C. de testamens.*

Secundò, illud iddem efficacius suaderur, quia domina testatrix tradens schedulam tabellioni, declarauit suum esse testamentum scriptum à Virgilio, & subscriptum à Fratre Angelo eius ordine, & voluntate, vt pluries antè diximus, & satis amplè probauimus, quæ declaratio & si generalis æquiparatur testatoris subscriptioni, & iddem operatur, quòd illius gener-

§§ generalis subscriptio, eodemque modo liberabit adscribentem sibi à pœna quasi falsi, vt patuit *Valasco in suis citatis consult. tom. 2. consult. 177. num. 12.* quod optimè mihi probare videtur *tex. in cit. l. 2. in secundo responso C. de his, qui sibi adscrib.* nam si ibi remittitur pœna adscribenti sibi in testamento legatum, aut fideicommissum, si codicillis significauerit testator, le testamentum dixisse; cur non iddem, & eò fortius respondeamus in casu nostro, vbi testatrix in ipso testamenti stipulationis actu hoc ipsum declarauit, nulla diuersitatis ratio efficere poterit.

In secundæ verò quæstionis responsione non est multum nobis elaborandum, an legata liberationis, & tritici valeant; nam quidquid dici posset iure legata pro non scriptis haberi, in facto Iudices admonitos esse volo, quod Domina Marchionissa ab hac mensis quinque, & dimidium post secundi testamenti stipulationem, receptis rationibus, quas Carpinoni eidem dominæ meæ spontè ipse Virgilius obtuli, me ab administratis etiam per Aquilianam stipulationem liberauit, & triticum, quod teuocabiliter in testamento legauerat, & ipsemet mihi ea distantia adscripsit, irrevocabiliter inter viuos mihi donauit, vt patet ex publico donationis, & quietationis instrumento in forma probante redactò iam in actis Angelicæ cum Fabio præsentato, quæ etiam ad tertium principale pertinent quæsitum.

Quintimo legatum Angelicæ, & Virgij fideicommissum nedum fuit in specie ab ipsamet testatrice confirmatum, sed etiam auctum in ducatis alijs mille, vt ante scripsimus, cum de codicillis plenius ageretur, quos Carpinoni concessit sex post mensibus supra, dies

dies decem, & septem iam elapsis à die stipulationis secundi testamenti, in quo Virgilius sibi, & sorori adscriperat; quibus codicillis specificè declarauit, supradictum legatum, & fideicommissum aureorum, quatuor millium per se ipsam fuisse confectum, quod plenè probatur alio codicillorum publico instrumēto omni solemnitate vallato, in supradictis actis ab
 334 Angelica presentato, quo casu nedum adscribens excutatur à pœna, sed etiam legatum, aut fideicommissum consequitur *cit. l. 2. primo, & secundo respons. C. de his, qui sibi adscrib. quod codicillis, & si essent imperfecti declarari potest, Mantie. de coniectur. vlt. volunt. lib. 3. tit. 20. num. 7. post Roman. in cons. 179. num. 7. & 11.* quod quidem legatum, & fideicommissum codicillis manu supradicti Fratris Angeli tunc Ministri Prouinciæ Sancti Angeli conscriptis confirmatum, & auctum Marchionissa mandante; non lex, non Senatusconsult. non verba, non mens, neque denique ali-quod valere prohibet, etiam si dictantibus fuisset relictum *l. si dictantibus C. de testam.*

Quibus quàm clarissimè ni fallor, legibus, rationibus, & Doctorum auctoritatibus conclusum, & demonstratum est, me mihi, & sorori adscribentem nihil deliquisse, immò ritè, & rectè adscribere potuisse, nullamque culpam in adscribendo interfuisse, neque scripto hæredi, aut cæteris legatarijs, si qua adfuisset, nocere potuisse, meque verè à meis legatis manibus vacuis non remansisse, & si hilari nescia qua fronte nouissimi præcitati scribentes contrarium affirmauerint. Veruntamen Dominus est, qui verum, & iustum faciet iudicium omnibus iniuriarum patientibus, & perdet omnes, qui loquuntur mendacium, & ideo

hu-

huiusmodi hominum nos vituperationes non expa-
uescimus, quia beati, qui persecutionem patiuntur
propter iustitiam.

Sed hic animaduertant quāso Iudices nullam in
decisione de codicillis, nec de supradicta donatione
335 mentionem fieri, vel quia illius auctor non vidit,
quod teste *Plutarch.* cecum est odium, vel potius de
industria omisit, quia istis duobus publicis documē-
tis splendet veritas testamenti, & me concripti, eisd-
que veritatis luce nos calumniarum tenebrae dipu-
untur.

336 Nam voluntas cuiusvis testatoris declaratur tum
ex actis tam antè, quàm post testamentum. *M. ascar-*
du de probat. tom. 2. conclusione. 1422. nu. 38. vbi alios
congerit, tum ex verbis eius prolatis. etiam in con-
112 tra. Cui ab ipso testatore celebrata post conditum tes-
tamentum, *Ruin. in cons. 112. nu. 11. & seq. xl. 4. Et al-*
ta in cons. 474. num. 19. & seq. quos recenset, & sequi-
tur, *Mant. de coniect. ultim. volunt. lib. 3. tit. 1. num. 1.* at
cum supra pro sorore recensuimus verba codicillo-
rum, nunc pro me ipso transcribam, quæ inter alia in
contractu donationis legati tritici leguntur, v. 3. *vul-*
na come di sopra in segno di gratitudine del molto obli-
go, che li deuo, hauendo esso Dottor Agilia abbandonato
la clientsela, e negotij proprij per astendere a fauore gli
negotij d'essa predetta Signora Isabella de lisi, come dono-
fici, li quali per molto tempo ha meditato, e trattato con
ogni diligenza, e integrità, & affezione.

Qui quidem codicilli, & inter vivos donatio post
testamentum confecti apertissimè declarant volun-
tatem testatricis in legatis, quæ mihi, & sorori in-
sine adscripseram testamento, eiusdemque testatricis

in nos clarior meridiana luce apparet voluntas etiam ex his, quæ domina Zenobia tempore stipulationis testamenti (in quo iactat aduersarij, fuisse institutum Don Antonium) palam coram eiusdem Iudice, Notario, & testibus ferè omnibus enunciauit, eius ordine, & voluntate ab eodem Virgilio fuisse cõscriptum tribus illis exceptis legatis, quæ ipsa à Fratre Angelo octauo pro ea subscriptore scribi mandauerat, quia Virgilius testamentarius sua manu scribere noluerat. quem admodum hæc, & alia attestati sunt Fabij testes super artic. 7. v3. quartus, quintus, septimus, nonus, decimus sextus, vigesimus secundus, & Frater Angelus Minister Prouinciæ S. Angeli tunc octauus pro testatrice subscriptor decimus nonus testis super eodem artic. 7. vbi reddens rationem, cur Virgilius tria illa legata scribere renuisset, iuratus testificatur in hæc verba, *perche tutti tre andauano in suo beneficio, & super artic. 10. deponit, dictam dominam Zenobiã dixisse Virgilio, cum illius mandato secundum scriberet testamentum, che poiche esso Virgilio non haueua voluto quello, che l'haueua lasciato nel primo testamento, quello lo lasciava, come con effetto lo lascio al Signor Fabio nel secondo testamento, che importa la summa di cinque mila ducati.*

- 337 Quamobrem tantum abest, vt legata, quæ mihi, & sorori in secundo adscriperam testamento augeant motium suppositionis alterius schedulæ, vt ineptè inferunt compilatores *d. decis. num. 3.* vt si qua adesset suspicio (quod indignum est facinus de Sacerdote suspicari) potius omninò tollerent, & diluerent; nam
- 338 nè dum suspicio; sed quælibet præsumptio, & coniectura per lucem tollitur probationum *l. vlt. C. si min.*

se maior. dixer. l. scriptura in fin. ff. de iur. dot. & idè coniecturæ Iudicis arbitrio relinquuntur, sed probata veritas Iudici, & partibus de necessitate concludit Bald. in cons. 364. num. 2. vol. 3. rectè igitur cedit opinio veritati cap. veritate 8. distinet. & veritas omnem contrariam superat præsumptionem l. illicitos §. veritas ff. de offic. Præsid. l. si maior. C. de legit. heredib. sed cū
 339 *multa sint verisimilia, quæ non sunt vera, l. non est verisimile ff. quod met. caus. & si ea non nunquam sequantur causarum patroni. vt dixit Cicero de offic. lib. 2. attamen Iudices semper in causis veritatem, & iustitiam sequi debent cit. l. nemo C. de sentent.*

340 Hinc dicebat Plato, quòd scientia, quæ est remota à iustitia, calliditas potius, quàm sapientia est appellanda; in iustitia enim, vt idem inquit Cicero eodem tit. lib. 1. virtutis splendor est maximus, ex qua boni viri appellantur, & ex parabolis Salomonis cap. 16. habetur, initium vitæ bonæ iustitiam facere; Quapropter fideles Christicolæ non decet inani virtutis nomine gloriari, cum & Diuo Hieronymo teste non virtus, sed causâ virtutis apud Deum mercedem habet.

Sed vt eò, vndè egressus est, referat se noster sermo ex his, quæ ante scripsimus omni vana sublata, formidine, siuè potius nostrorum callida aduersariorum machinatione, quam lucidissimè apparet, Marchionissæ testatricis elogium in vim impliciti testamenti nuncupatiui, vt supra iure suadauimus, cum
 341 de testamento diffusè egimus sustineri; quibus nullo pacto refragari potest pondetatio nouissimi illius compilatoris de doctrina iuris consultorum, quos illi placuit in ea decis. num. 17. vers. sed remansit
 diff.

*difficultas cum sequentibus vers. recensere, Couar. Mand
sic. Simon de Petra, Anton. Padill. Aluerad. Burgos de
Pace, Ant. Fabr. & Marc. Ant. Nass. in locis per ipsum
relatis.*

342 Non enim nos negamus maiorem, quam firma-
runt recensiti Doctores, propositionem, immò eam
dicimus communi omnium scribentium calculo esse
receptam, quòd eatenus pro institutione hæredis
admittatur scriptura in vim testamenti nuncupatiui,
quatenus sit indubitata, & non controuertatur, an
illa sit ea scriptura, de qua testator in publicatione
senserit, vel se retulerit, vel demonstraerit, aut me-
minerit, siuè locutus fuerit, vel quam ipso mandante
alius scripserit; quæ sunt verba citatorum Doctorum,
veruntamen minorem non admittimus, quam auctor
decisionis firmasse videtur, schedulam testamenti à
me conscriptam non esse indubitata, neque ean-
demmet ad quam se retulit, & qua defensit in stipu-
latione testatrix, quod omninò est falsum, merum
somnia, & ficta chimera.

Nam ex superioribus scriptis, satis manifestè ap-
paret, probatum est de identitate supradictæ scheulæ,
cui stipulationis tempore fuerunt à tergo non solum
per Notarium apposita tempus, nomina testium, &
rogitus iuxta pluries relatam cautelam Iulij Clari in

343 *cit. S. testamentum quest. 4. vers. sed pone in fine; quæ
commutiter amplexati sunt Doctores pro redenda
schedula certa, clara, & indubitata, nè deinceps de*

344 *illius possit identitate dubitari, & in primis Card.
Mantica vnus ex relatis in decisione, de coniectur. vls.
volunt. lib. 1. sis. 7. num. 7. circa medium, quem aduer-
sarius noster non integrè legit Mascard. de probas. to.*

2. *conclus.* 1358. *num.* 75. *vers.* tertius est casus, *Gardin. Tus-*
scus practic. conclus. iur. tom. 8. cit. conclus. 97. n. 3. & Alex.
Ambros. in suis decisionibus fori Ecclesiastic. dec. 13. num.
 25. sed etiam ultra Clari cautelam, cui non vidimus
 Doctorem aliquen hucusque contradicentem, fuerunt
 etiam superadditæ Iudicis, & testium subscriptiones, &
 sigilla, ut plenius ante admonuimus, cui quoque adsti-
 pulari videntur, quæ in recensita *conclusionè* 4. *nu.* 1166.

345 *vers.* denique, idemmet dixit *Burgos de Pace*, cuius hæc
 sunt formalia verba, tamen ea, quæ supra scripsimus, ve-
 lim intelligas, nisi manifesto aliquo legitimo consiteris mo-
 do, testamentum papyro alio clusum, in quo testium, testa-
 torisq; adsunt subscriptiones verum esse, & de illo testato-
 rem in publicatione fuisse locutum, quibus satis clarè li-
 quet, sui illius militis scripturam popyro fuisse clausam,
 nec in eius dorso apposuisse tabellionem, tempus, ro-
 gitum, nec testium nomina, & subscriptiones, quibus
 positus legitimus consequitur modus communiter Do-
 ctoribus probatus, manifestè demonstrandi testamentū
 esse verum, & de illo locutum fuisse testatorem.

346 Et licet *Couar. in cap. cum tibi num. 5. de testam.* con-
 tendat communem opinionem esse, ut non valeat in-
 stitutio hæredis in huiusmodi schedula implicitè facta,
 attamen communis, & magis communis est contraria
 opinio, ut valeat, de qua attestatur idem *Tuscus in cit.*
conclus. 97. nu. 3. quæ & si non modicam in puncto iuris
 patiatur difficultatem, nihilominus propter auctorita-
 tem Doctorum, qui illiam sequuntur, & stante etiam
 communi obseruantia, non esse ab ea in practica rece-
 dendum, respondit *Iul. Clar. in cit. S. testamentum q. 36.*
in fin. quando liquidè constat illam cedulam, vel scrip-
 turam, quæ exhibetur esse illam, ad quam testator se

T

retu;

retulit, iuxta suam relatam ceutelam *in cit. quest. 4. vers. sed pone*, ad quam se remittit.

- Sed dato citra veri præiudicium, quòd nulla in prædicta adesset communis obseruantia, nulla supradicta opinio pro hæredis institutione Doctorum fulciretur auctoritate, & Marchionissæ testamentum nec vti implicitum nuncupatiuum sustineri posset, & ideo nulla esset institutio, adhuc in vim fideicommissi valere deberet ex supra recensitis clausulis in schedulæ corporis
- 347 re adiectis, videlicet, quòd si non valet iure testamenti in scriptis, vel nuncupatiui, valeat iure codicillorum, donationis causa mortis, vel iure cuiusvis alterius ultimæ voluntatis, ita quòd quilibet hæres forsitan ab intestato successurus intelligatur grauatus ad omnia
- 348 contenta in dicto testamento, quibus supradictis clausulis legitimus scripto hæredi restituere tenetur hæreditatem, & legata persoluere legatarijs, nam clau-
- 349 sula codicillaris ius habet repetitionis legati à venientibus ab intestato *l. si iure*, vbi plenè *Bald. C. de testam. manum. l. ex testamento C. de codicill. Bart. in l. 1. in 1. q. ff. eod.* quos recenset, & sequitur *doctissimus Praeses de Franch. cit. decis. 1. num. 13. qui sequenti num. 14. firmauit clausulam codicillarem eò maximè operari, quando est opposita in corpore testamenti, & fortius censerit grauatos venientes ab intestato per clausulam, quòd valeat testamentum iure cuiuslibet ultimæ voluntatis, ac fortissimè si magis explicitè sint grauati, Reg. Marchio de Ponte conf. 13. num. 27. volum. 1. clarissimi enim*
- 350 *iuris est, hæredem ab intestato grauari posse, vt sunt text. aperti in cit. l. si iure, & l. si ex testamento, & respondit idem clarissimus Regens de Ponte cit. conf. 13. nu. 28. conf. 42. nu. 11. & 13. & conf. 52. nu. 29.*

Et

- 351 Et cum legata, & fideicommissa etiam nutu reilnqui possint *l. nutu, & ibi Bart. ff. de legat. 3. Alex. in cit. l. iubemus C. de testamentis, & Durans de art. testandi titul. 3.*
- 352 *caut. 2. si testator num. 4.* & nutu codicillos fieri posse receptum sit. *Mantis. de coniect. ultim. volunt. lib. 6. tit. 4. num. 1.* quem refert, & sequitur *Bimius cons. 234. nu. 57. vol. 3. Grammat. decis. 73. & Reuerendissimus Dominus: Aloysius Riscini Neapolitanus nobilissimus eques æquë- & Vici Episcopus, & nostra hac tempestate Iuriconsultus eminentissimus in 4. par. collect. 1187.* & sitacens Marchionissa testatrix schedulam tradidisset Notario, nec fuisset locuta, vt falsò id attestatos fuisse aduersariorum testes, nos supra probauimus, legata, & fideicommissa à venientibus ab intestato etiam persolui deberent,
- 353 quia sic propria manu schedulam Notario tradens omnia in ea contenta approbasse videretur testatrix, ita in specie pulchrè respondit *Valasc. in sua citata consultatione 149. num. 9.*
- 354 Et ex his illud aliud deducitur, quòd cum legatum Angelicæ non pendent à iure Fabij scripti hæredis in burgenfacicis, licet eum alio iudicio ad solutionem legati condemnari petijisset, erat ipsa citanda, & in omnibus audienda in assertæ nullitatis testamenti iudicio, quod inter ipsos solos hæredes agebatur, vt deinde decretum latum de compromittendo in iddem Sacrum Consilium, & eisdem Regibus duarum Aularum Consiliarios vt in amicales compositores cum potestate procedendi, & sententiandi de iure, & de facto, vni etiã dandi, & alteri tollendi (quæ illius decreti, & compromissi sunt formalia verba) sibi legatarix, & alijs obesse potuisset, argum. eorum, quæ dixit *Castren. in l. si patroni S. ultimo prope finem ff. ad Trebell.*

Præterea eò minus Angelicæ nocere potuit talium amicabilium compositorum arbitramentum, qui iuxta dominæ Zenobiæ institutiones Don Antonium in feudilibus, & Fabium in burgenfaticis pronunciauerunt vniuersales hæredes; sed ex facultate illa sibi propria arrepta auctoritate vni auferendi, & alteri tradendi cõtra testatricis voluntatem scripto burgenfaticorum hæredi adiecerunt onus contribuendi in omnibus hæreditarijs oneribus, & laudauerunt inter onera hæreditaria legata quædam tantùm pia compræhendi, & duo profana, & non alia legata qualitercunque, & cuiusque relicta ràm in testamento, quàm in codicillis præsentatis in actis (quæ sunt verba laudi illius.)

355 Quia laudum sumit vires, virtutem, & regulam à compromisso *Corn. conf. 71. num. 1. in princip. lib. 1. Deciau. in subscript. num. 3. ad consil. Menoch. 123. volum. 2.*

356 *Surd. in conf. 533. num. 9. vol. 4.* vbi appellat laudum transactionem, quòdumat vires à compromisso, non enim, quod libet statuere arbiter potest, nec in qua re libet, nisi qua de re est compromissum, & quatenus compromissum est *l. non distinguemus §. de officio ff. de*

357 *recept. arbitr.* & idèò compromisso factò super testamento, codicillis, aut qualibet vltima voluntate non includi legata, aut fideicommissa, nisi de eis in compromisso fiat expressa mentio, *post Francisc. de Pep. & Soccium respondit Paris. in conf. 24. num. 106. vol. 2.*

Hinc quotquot ex legatarijs post laudum compa-
gnerunt in iudicio sua receperunt legata, quibus ipsi inauditi fuerant illo arbitramento priuati, & quamuis in decretis deindè latis fuerint apposita verba, ex nouiter deductis, nihil tamen noui in actis deduxerunt legatarij, nisi sua vetera legata, quæ mei Virgilij manu

conscripta eidem in testamento à testatrice relicta
fuere.

Et inter alios Christina vna ex famulabus Marchionissæ ab utroque hærede consecuta est ducatos septingentos, & Catharina altera famula, cuius legatum & si pro illius dote monachus fuisset à testatrice relictum, nec inter pia ab arbitratoribus computatum, recepit nedum ducatos tercentum, iam monacha professa in Monasterio Sanctæ Clæ Ciuitatis Aeserniæ pro sua constituta dote; sed etiam alios ducatos quatingentos pro interesse dotis Monasterio non solutæ sententiæ S. R. Consilij lata pluribus post annis transactis, prout hæc notoriè patet ex actis, in quibus & si quid noui deductum esset, maius meæ integritatis, & fidei argumentum fuisset.

Nec non Clara tertia testatricis famula decretum à S. R. Consilio obtinuit pro ducatis quingentis sibi relictis, quod cum ipsa matrimonium contraxisset cum Erario vassallo Don Antonij, tunc eius vir contra suum Baronem exequi non curauit, qui licet postea superiori anno trigesimo tertio dictam Terram alienasset cum cæteris bonis burgenfaticis, & territorio S. Marci (quæ eidem vendiderat Fabius supradicti laudi necessitate compulsus taxato ab arbitratoribus pretio ducatorum quinque mille, & sexcentis.) suo creditori pretio inter eos conuencto ducatorum sexaginta duorum millium, & quingentorum, & sic plus ducatis quindecim mille, & triginta quatuor, quàm mediante appretio, & amicabilem compositorum decreto Terra prædicta, & cætera bona æstimata fuissent sub die decima quinta mensis Februarij 1622. neque nunc contra modernum Baronem, & bonorum omnium possessorem experiri

audet pro coniugis decreti executione, cum iam penè totum pretium solutum sit creditoribus Don Antonij exceptis ducatis vndecim mille, & sexcentis, vt iam mihi relatum est; & sic breui decem, & octo annorum curriculo nè dum summæ, & quantitates, quæ legatarij, & præsertim Angelicæ meæ sorori eo arbitramento ablatae fuere; Sed cætera cuncta bona è manibus scripti hæredis in feudalibus dilapsa sunt, & sicut aqua effusa, atque in primis Castrum Carpinoni, quod penès familiam testatricis centum quatragesima sex annis permanferat, & iu eorum fuerat ditioe.

359 Neque enim vt domum reuertar compromissum etiam necessarium tertio nocere potest, ita in specie secutus Baldum consuluit Menoch. in conf. 688. nu. 33. vol. 7. subdens nu. 35. quòd licet sententia inter alios acta certis in casibus præiudicet tertio, illud tamen intelligitur, quando victus ne vinceretur omnem adhibuisset diligentiam, vbi iura, & Doctores hoc firmantes allegat, & nu. 38. addit, quòd & si laudum aliàs nocere posset, hoc tamen procederet, quando de illius iniustitia, & iniquitate non appareret, quod secus est in casu nostro, vbi vltra compromissi propositam nullitatem, iniquitas detegitur arbitramèti, quia grauat in tota causa, & iddem esset, si in dimidia tantum parte grauaret, Menoch. de arbitr. Iud. lib. 1. q. 70. n. 17. quandoquidem ex ænormissima læsione dolus ipse arguitur Lomues S. Luctus ff. de his, qui in fraud. credit. quem textum sic in terminis citauit Bart. in l. si societatem S. arbitratorum n. 24. in princ. ff. pro socio, quem recenset, & sequitur Menoch. eod. lib. 1. de arbitr. Iudicium q. 71. nu. 17.

Denique & si Angelicæ meæ sorori minimè refragari potuisset recensita sententia, tum quia ex actis manifestè

si sibi apparet, eodemmet tempore, non compilato processu, non ipsa vocata in aula fuisse incontinenti prolata pro declaratione, & illius executione arbitramenti, cui quodammodò inesse censetur, tum etiam quia notoriè est nulla, & nullam eam Fabius suis mihi literis confiteretur, attamen re ipsa experta est, quòd iuxta *Ciceronis de orat. sententiam*, plura iudicant homines odio, aut amore, quàm veritate, & præscripto; quod ante visum est *Aristoteli rethor. 1.* ubi docet odium, & amorem, & proprium commodum id sæpè efficere, nè Iudices veritatem agnoscant.

362 Cæterum si longiores hoc loco fuimus, quàm videbatur esse necesse, ignoscatis quæso, Iudices boni viri, nam oportuit nos singula pluribus declarare propter formidolosos quosdam Iudices, qui in decisione causarum ea timent, quæ nulla digna sunt suspitione, & in dilatandis scriptis, prudentumq; responsis, & Cæsarum legibus, futuri sibi vendicant partes, cuius proprium est, alutam præducere dentibus. Quamobrem mirum non est, quòd eorum ædificium tam leuibus, ac futilibus fundamentis constructum facilè corruat.

Tandem pro coronide omnium prædictorum hoc addam, quòd si amicabiles compositores eiusmodi ab hæredibus tantum, & necessitate confirmati in dicta Virgilij causa, de fide absentis dubitarunt, nunc cum primum meæ famæ, & existimationis defensa sit causa, & veritas contra calliditatem, & mendacia malorum vobis ipsis, Iudices, freta miserit vocem, non est cur amplius de fide illius dubitetur, qui satis testatrici probatus fuit, eique contra obijcitur nihil, quod lege, ratione, aut Doctorum auctoritate fundetur, nisi frustra schedulam alteram, ea supponendi potentia, quæ nūquam fuit

redu;

reducta ad actum, nec reducetur in æternum; satis enim supra demonstraui, non valere argumentum à potentia ad actum; aliter enim pauper, qui potest esse diues, non esset pauper, & liber potentia seruus, actu non esset liber.

Quamofirem cum mei municipj more dicta, exposita, & demonstrata sint omnia, patiamini religiosissimi viri, in quorum conscientia totam meæ famæ causam repono, pro qua, non pro fideicommissi huius magnitudine laboraui, (nam maiora contempsi) vt patefacta iam veritate, atque omni errore sublato, eò trāsire illius commentitiæ suppositionis infamiam, vbi cætera maleficia consistunt, ab eo inuidiam, & odiumq; discedere aliquando, ad quem nunquam accessisse culpam videtis, vestræque sint Iudices partes, quas à vobis ipsa causa impetrare meretur, vt ex Ciceronis oraculo omnes intelligant.

363 IN COMPROMISSIS ESSE AMICITIAE,
ET ARBITRIO LOGVM, IN IVDICIIS
IVSTITIAE, ET VERITATI.

Dixi, & in spe requiescam.

L A V S D E O.

IN

INDEX RERVM

LOCVPLETISSIMVS,

Quæ in toto hoc Iuris Responfo con-
tinentur,

Ab ipfo Apologiæ Auctore elaboratus, &
ordine alphabetico satis aptè di-
fpoſitus:

A&us.

*Ctus humani ab his duobus reguntur poten-
tia, & voluntate, num. 103.*

*A&us, & potentia ſunt differentia, vel-
de oppoſita. nu. 237.*

Adſcribens.

*Adſcribens in teſtamento quis, & quibus
adſcribere prohibeatur, num. 324.*

*Adſcribens ſibi in teſtamento incidit in crimen quaſi falſi.
num. 319. etiam ob adiectionem fideicommiſſi. nu. 321.
at adſcribens ſibi, & Titio l. ut reſpectu ſui legatum pre-
ſumatur falſum, reſpectu tamen Titij valet. num. 323. &
frater adſcribens ſorori, qua non eſt ſub patria poteſtate,
non incidit in pœna falſi. num. 325. nam patria poteſtate
ſublata rectè frater adſcribit ſorori, ſiue fratri, filius
matri, patri verò, ſi filius fuerit emancipatus, ſiue Sacer-
dos. num. 326. & pater adſcribit filio in ijs, qua patris ac-
quiſitionem effugiunt, num. 327. veruntamen ſi filia ma-
tre dictante ſibi legatum adſcribat, non legatum, ſed ve-*

V

niam

I N D E X.

nam metetur propter iuris igno- ranti- am, num. 328. ad- scribentem tamen sibi liberat à pœna falsi testatoris gene- ralis subscriptio, num. 333. & etiam declaratio asserentis stamentum illius ordine, & voluntate fuisse conscriptum, n. 332. sed quando sibi adscribens nedum excusetur à pœ- na, sed etiam legatū consequatur, videas, n. 333. & seqq.

Amicitia.

Amicitia nomen dictum est à verbo charum, quod est amo- ris, num. 266.

Amicus.

Amici diliguntur sincerius, quàm consanguinei, & affines, num. 217.

Amicabilis.

Amicabilis non dicitur, qui enormiter laedit, sed magis laeso est inimicus, num. 317. & qui, ut dant alteri, uni omnia tollunt, non amicabiles compositores, sed inimici dispolia- xores sunt appellandi, num. 318. veruntamen qua à lege amicabili compositor detur potestas habes, n. 316. & seqq.

Anima.

Animarū curam suscipientibus multū iura confidūt, n. 251.

Animus.

Animus generosus contumeliam pati non potest, num. 309. vers. penult.

Arbiter.

Arbiter non quod libet statuere potest, nec in qua re libet, nisi qua de re est compromissum, & quatenus compromissum est, nu. 356.

Argumentum.

Argumentum à potentia ad actum non concludit, num. 237. alter enim pauper, qui potest esse dives, non esset pauper, & liber potentia servus, actu non esset liber, num. 362. vers. tandem in fine; item à simili argumentum non deduci- tur,

I N D E X.

sur, quando etiam parva datur dissimilitudo, nu. 303.

Auaritia.

Auaritia muliebrum vitiorum omnium est fundamentum, nu. 304.

Cautela.

Cautelam Iulij Clari, quod à Notario apponantur à tergo in scbedula testamenti clausa tempus, nomina testium, & rogatus, ne deinceps de identitate cadula ambigatur, num. 142. communiter Doctores amplectantur, nu. 143.

Clausula.

Clausula codicillaris ius habet repetitionis legati; & eò maxime operatur, quando est apposta in corpore testamenti, nu. 349.

Clausula omni modo meliori apposta in testamento, vel codicillis operatur, ut intelligatur testator noluisse se arctare ad testandum, vel codicillandum in scriptis, num. 132. & num. 171. item operatur, quod si codicilli vti scripti non valeant, vti nuncupatiui subsistant, nu. 170. & quod legata censcantur repetita à venientibus ab intestato, nu. 229.

Clausula, quod si non valet iure testamenti in scriptis, vel nuncupatiui, valeat iure codicillorum, donationis causa mortis, vel iure cuiusvis alterius ultima voluntatis, & quod quilibet heres forsitan ab intestato successurus intelligatur grauatus ad omnia in testamento contenta, de quibus, num. 129. immò qualibet ipsarum importat, & operatur, quod testator noluerit se restringere ad unam tantum formam testamenti, n. 130. quapropter licet destinares testari in scriptis, & non nisi solemnitatem adhibuisset ad testamentum per nuncupationem sufficientem,

I N D E X

testamentum valeret uti nuncupatiuum, quamuis in scriptis non subsisteret, num. 131. quod tamen extenditur, & si aliandè appareret, quàm ex testamento, testatorem noluisse se arctare ad testandum in scriptis, nu. 132.

Clausulaeque supradicta, quòd valeat testamentum iure cuiuslibet ultima voluntatis venientes ab intestato fortius consentur grauati ad omnia contenta in testamèto, et fortissime ea, qua magis explicitè sunt grauati, nu. 349.

Codicillos.

Codicilli nascuntur, viuunt, infirmantur, & moriuntur, atque illis vitalis instar sunt spiritus, codicillantis voluntas, & legum solemnitas, nu. 146.

Codicilli altero de duobus modis conficiantur in scriptis, & sine scriptis, num. 147. & si scriptis conficiantur, duobus etiam modis confici possunt, num. 157. at cum quæritur, an.

Codicilli aliquam iuris solemnitatem requirant, tot sunt interpretum contraria opinionæ, ut penè codicillorum ius totum perturbari videatur, nu. 147. alij enim codicillos, ita sine solemnitatibus esse dicunt, ut etiam quinque testes non ad solemnitatem, sed ad probationem exigant tantum, nu. 148. & ideo inferunt, quòd si.

Codicilli testium legitimo caueant numero, non ius deficiat, sed probatio, num. 140. alij in contraria sunt opinione, quinque testes pro codicillorum solemnitate requiri, unde si pars fateatur, eos esse confectos eorum quatuor tantum scribis, non reuelaret confessio, quia nulli essent codicilli, num. 150. quidam pro contraria ea vtuntur distinctione, quòd

Codicilli si fiant in scriptis, ad actus solemnitatem exigant testes, at si sine scriptis conficiantur, ad probationem testes requirant, n. 152. alij in eã iuerunt sententiã, quòd

Codi-

I N D E X,

Codicilli nunquam sine solemnibus sint ordinationis, siue scripti sint, siue non scripti cum alia tamen diuisione, de qua num. 153. & tandem nonnulli solemnitas eo loci, recensitam etiam negant, cum ab Imperatore sancitum sit, nullam codicillos solemnitas ordinationis desiderare, num. 154. cuius contrarij difficultatem sentientes Doctores varias annexerunt solutiones. Glosa interpretando diuisionem illam, nullam, refert ad solemnitates, vel septem testium, vel sigillum, vel subscriptionem testium, vel etiam ipsius testatoris, qua in testamento solemniter exiguntur, non autem ad quinque testes, quos glos. pro codicillorum solemnitate desiderat, at hac glos. opinio confutatur, num. 255. Donellus aliam annexit solutionem, qua etiam refellitur, num. 156. ubi in fine communis exploditur sententia scribentium, codicillos nullam desiderare solemnitas plenam, & perfectam, qualis desideratur in testamento.

Codicilli facilius substinentur, quam testaments, & ad alterius interrogationem, & etiam nutu testatoris fieri possunt, nu. 172. & nu. 352. & si etiam facilius, quam testaments infirmantur, nu. 177.

Codicilli enim sunt veluti ancilla, qua famulantur testaments, nu. 178. quapropter

Codicilli regulariter rupto testamento rumpuntur, si d fallis regula, quando venientes ab intestato rogati sunt, siue expressè, siue tacitè, quia tunc codicilli vicem exhibent testaments, nihilque desiderant, num. 231. nec tunc dicuntur pendere à testamento, etiam si testator in codicillis addiderit testamento, nu. 232.

Codicilli enim si ab initio valuerint, perire possent, si plures codicillares testes aduersati fuerint, siue per obliuionem, siue per seestium, qua non probaretur, malignationem, num.

I N D E X:

*nu. 179. veruntamen id, quod dicimus, quòd
 Codicilli reddantur suspecti, vel falsi contradieti one duorù
 testium supranumerariorum ex descriptis in instrumen-
 to, intelligitur, nisi alij testes ad actum necessarij pro in-
 strumento deponerent, num. 202. vel aliàs instrumento se
 subscripserint, nu. 206. & in specie, quòd
 Codicilli non intercitant, si duo ex septem, qui intersuere,
 contradicerent, quòd aliorum eis sufficeret fides, nu. 203.
 & eò faciliùs, quando codicillorum instrumentum
 iuxta Regni Constitutionem confectum esset, num. 204.
 & seq.
 Codicilli cum in scriptis conficiuntur, palàm, & secretò in-
 star testamenti solemnis confici possunt, num. 157. qui
 si secretò conficiantur, eodem modo, quo testamentum
 in scriptis sunt obsignandi, ac etiam deinde aperiendi,
 num. 158. veruntamen si scriptura conficiantur sicut Iu-
 stinianus de scriptura stipulationis intellexit, tunc nec
 obsignandi sunt, neque claudendi, nu. 159. quorum
 Codicillorum solemnitas, ut clariùs pandatur ibidem hoc
 utimur diuisione, quòd codicilli si sine scriptis conficiun-
 tur, ad probationis solemnitatem dicimus sufficere quin-
 que testes, at si in scriptis, & tunc vel scriptura erit aper-
 ta, & testium exigimus subscriptiones, aut erit clausa,
 & tunc etiam requirimus testium sigilla, & testatoris
 subscriptionem, vel alterius pro eo, si testator subscribere
 non potuerit, vel totos sua manu non conscripserit, immò
 etiam cetera, quæ Baro requirit; veruntamen quocun-
 que modo fiens codicilli, non est necesse, ut manu testato-
 ris signentur, sed eos tantùm clausos testes obsignare de-
 bent omninò, n. 160. & si quidam contra, num. 169. sed
 nos eà additâ declaratione dicimus, quòd testes, subscrip-
 tiones, sigilla, & alia, quæ ad ordinanda testamentà nec-
 esse.*

I N D E X.

- cessario desiderantur, ad codicillorum ordinationem non sint necessaria, sed ad eorum tantum probationis solemnitatem requirantur, & ita in*
- Codicillis ordinandis nulla desideratur solemnitas, quae sit de substantia ordinationis, sed ea bene requiritur, quae ad eorum probationem est necessaria, num. 161. atque multum interest inter solemnitatem probationis, & solemnitatem ordinationis, nam ista deficiente deficit ius, at illa si desit, ius non deerit, unde si quis confiteatur, codicillos fuisse confectos coram minori legitimo testium numero, vel sine scriptura, aut absque alicuius testis praesentia, confessio nocebit, quod secus erit in testamento, nu. 163. Hinc in**
- Codicillis erit etiam locus iuramento liti decisivo, nu. 164. & ad eorum efficaciam sufficiens veritas, & si probatoria desit solemnitas, quae tunc demum est exigenda, quando haeres, legatarius, aut fideicommissarius voluntatem defuncti non agnouerit, nu. 165. quapropter non recte sentiunt, qui affirmant, codicillos nullam desiderare solemnitatem, ubi defuncti agnita non fuerit voluntas, cum tunc probatoria solemnitas sit necessaria, nu. 168. at**
- Codicillis si quid solemnitatis deesset, ne uti scripti valerent, & addita clausula, omni modo meliori, uti nuncupatiui valebunt, nu. 170.**
- Codicillis satis est, si ex pluribus adiectis necessaria signa permanserint, nu. 208.**
- Codicillos si haeres agnouerit, vel praesentauerit in iudicio, etiam si nulla alia adesset solemnitas, vel probatio, compelli potest ad solvendum legatum, nu. 214. & seq. quamuis nulliter relictum esset in testamento, dummodo repetitum in codicillis, nu. 216.**
- Codicillum conficere, non testamentum facere voluisse testatorem**

I N D E X.

zorem ex substantia, & natura facti colligitur, num.
23.

Compromissum.

Compromisso facto super testamento, codicillis, aut qualibet alia ultima voluntate non includuntur legata, neque fidei commissa, nisi de eis in compromisso fiat expressa mentio, nu. 357. unde

Compromissum etiam necessarium tertio nocere non potest, num. 359. at nos experientia docuit, verum esse Cicero- nis oraculum in compromissis esse amicitia, & arbitrio locum in iudicijs iustitia, & veritati, nu. 363.

Concubina.

Cöcubina diligit, ut capiat, decipit, ut rapiat, & amat quod habes, non quod es, nu. 304.

Confessarius.

Confessario plurimum iura confidunt, nu. 251.

Confessio.

Confessio partis aduersa circa rei euidenciam, de qua agitur solemnem iuris probationem excusat, nu. 120.

Confessio principalit partis superat omne genus probationum nu. 260. eique magis statur, quam mille testibus contra- rium attestantibus, nu. 261.

Consequentia.

Consequentia non sequitur, quod sis fieri possit, quod pro- pter hoc fiat, nu. 236.

Consilium.

Consilium Sacrum Neapolitanum, ubi graues, & magnani- mi resident Senatores, sacraque, & sublimis potentissimi Regis precipue resplendet Maestas, leuissimo exemplo à Burgos relato verè terreri non potuit, neque iuste moueri, num. 298.

Con

I N D E X

Constitutio.

Constitutio Regni instrumentorum robur nedum in contractibus inter viros, sed etiam in testamentis, codicillis, & ultimis alijs voluntatibus ex communi Doctorum sententia vindicat sibi locum nu. 205.

Dementia.

Dementia, & insania plura recensentur signa nu. 4. 5. 6. 7. 8. 9 & 10.

Dictio.

Dictio palam, quid significet, nu. 207.

Dictio semper respicit omne tempus, nu. 70.

Dictio per, perfectionem significat, nu. 71.

Dolus.

Dolus ex anormissima arguitur lesione, nu. 360.

Dominus.

Dominus, qui seruum infirmum non curat priuatur serui dominio, nu. 22.

Donatio.

Donatio, qua fit precedentibus meritis, cadit in prudentem virum, & facile presumitur, & si aliàs non presumetur, num. 227. & donatio quedam dicitur esse legatum, num. 228.

Emptor.

Empor, qui serui infirmi curam negligit redbibitoria agere non potest, nu. 222.

Episcopus.

Episcopus si successerit testamenti executori, qui pia legata distribuere tenebatur consilio Prioris Predicatorum, vel Guardiani Fratrum Minorum, Priorem, vel Guardianum, tenetur consulere, aliàs actus non valebit, u. 124.

X

Exem,

I N D E X.

Exemplum.

Exemplum eisdem sumitur de causis, quibus similitudo, nu.

303.

Falsitas.

F *Alsitatem volens fabricare omnes curat evitare suspiciones, num. 293.*

Falsitatis omnis suspicio tum fama bona, & probitate vita, nu. 251. tum loci tollitur celebritate, nu. 294.

Feudum.

Feudum concessum pro se, & heredibus ex legitimo corpore descendentibus in Regno dicitur esse hereditarium num. 270.

Fideicommissum.

Fideicommissa, & legata nutu reliqui possunt nu. 351.

Fides.

Fidem uniuersa testationis, & testatoris voluntatis in scripto testamento ipsa scriptura per se facit etiam clausa, & inuoluta, nu. 255.

Fides unius, & eiusdem capituli debet esse individua, quod declaratur, nu. 323.

Fides Fratris Angeli testatricis Confessarij, & octau pro ea subscriptoris, de quo aliquid mali suspicari graue quidem est scelus, nu. 264. virtus religio, & dignitas etiam aduersariorum litteris comprobatur, num. 265. item illius charitas, & in aduersarios officia nu. 266.

Fides testamenti non vacillat contradictione unius testis testamentarij, si numerus super sit necessarius, v. 175. sed hoc limitatur, nu. 176.

Furiosus.

Furiosus, & insani testamenti factioe prouentur, n. 3.

Furiosi quibus signis, & coniecturis prouentur, nu. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. & 11.

Fu-

I N D E X

Furiosi plerumque quibusdam interuallis sensu sunt saniores, nu. 14.

Furiosi curam si quilibet haeres neglexerit siue legitimus, siue scriptus, illius quacunque successione priuatur nu. 224.

& 267. at qui

Furioso obsequium, & diligentiam exhibuerit etiam extraneus ad illius successiōnem perueniat, nu. 225.

Furiosorum alij continua mentis alienatione omni carent intellectu, & si faciendi testamentum ius non habent, num. 12. alij non ita insania infortunio afficiuntur, quorum furor intellectum, siue intermissionem, aut inducias habere dicitur, qui si in de lucidis interuallis, & eo tempore, quo furor eorum intermissus est, testentur, iure eorum valent testamenta, nu. 13.

Furiosus differt à mente capto, quia furiosus proprie dicitur ille, qui est cum rabie furoris euidentis, & mente captus is est, cui mens, & consilium deficit, sed nullum furorem ostendit, nu. 17. sed

Furiosus, & mentecaptus equiperantur quod inualiditatem eorum, quae faciunt vel testando, vel aliter inter viuos de bonis disponendo, num. 18. quia utrique deest sensus, nu. 19. Hinc

Furiosus, & mentecaptus habentur loco absentis, vel quiescentis, vel etiam mortui, atque dormienti, & uni lapidi equiparantur, nu. 20.

Haeres.

H *Aeres ex testamento legitimum ab intestato uenientem excludit, nu. 1.*

Haeres si agnouerit codicillos, & si nulla alia adesses solitas, aut probatio ad soluendam legata compelli potest, nu. 214. & seq.

I N D E X

Heres legitimus, siue scriptus curam furioso prabere negligens, illius quacunque successione priuatur, nu. 224.

Heres quis tenetur esse in feudo hereditario citra aliam institutionem ultimi decedentis vassalli, & grauari potest ad integrum feudi valorem, nisi sit ex liberis, quibus debetur legitima, nu. 271. & ideo

Heres transfuersalis in feudo hereditario compelli potest etiam per capturam persona ad vendendum feudum ad instantiam creditorum, & legatoriorum non habentium assensum, etiam si non esset heres à testatore institutus, num. 273.

Heres legitimus scripto heredi restituere tenetur hereditatem, & legata persoluere legatarijs ex adiectis clausulis in testamento, de quibus, nu. 347. & seq.

Heres ab intestato iure grauari potest, nu. 350. qui & augetur grauatus per clausulam, quòd testamentum ualeat iure cuiuslibet ultima voluntatis, & fortius si magis explicitè grauatus sit, nu. 349.

Heres ab intestato legata, & fideicommissa persoluere tenetur ex scheda testamenti tradita Notario manu testatoris, & si locutus non sit, nu. 352. & seq.

Homo.

Homines ut plurimum nascuntur sanae mentis, num. 49. & mentis compotes esse praesumuntur, nu. 50.

Homines plura iudicant odio, & amore, quam veritate, & praescripto, nu. 361.

Hominibus, qui placent, uae illis, quia dissipabis Deus omnia ossa eorum, nu. 300.

Illatio.

Illatio ex oppositis, & diuersis fieri rectè non potest, nu. 137. & nu. 312.

Infer;

I N D E X

Infirmus.

Infirmos negligi pœna vetat, suscipi prœmium suadet, num. 219. bini manumissus à domino in seruitutē reuocatur, si infirmo domino non subueniat, num. 220. & dominus, qui seruum suum non curat, priuatur serui dominio, num. 221. item emptor, qui seruum infirmum non curauit, redhibitoria agere non potest, num. 222. & maritus non curans uxorem infirmam, perdit lucrum dotis, num. 223. & si legitimi heredes, siue scripti furioso curam præbere neglexerint, illius quacunque successione priuantur, num. 224. & è contra qui obsequium, ac diligentiam furioso exhibuerit, licet extraneus ad illius perueniet successione num. 225.

Ingratus.

Ingratus est, qui beneficium se accepisse negat, ingratus, qui dissimulat, rursum ingratus, qui non reddit, & omnium ingrattissimus, qui oblitus est, at in sublimiori ingrattitudinis gradu sunt collocandi, qui iniustis, & dolosis linguis suos persequuntur beneficos, num. 295.

Inimicus.

Inimicus est magis laeso, quam amicabilis, qui enormiter laedit, num. 317. & qui ut dent alteri, eorum arbitramento uni omnia tollunt, non amicabilem compositores, sed inimici disposiatores sunt nominandi, num. 318.

Insanus.

Insanus testamenti factione priuatur, nu. 3. at Insanus non semper is dicitur, qui falsis illuditur imaginibus, nu. 87. nec necessario Insanus quis arguitur ex actibus, qui animi gratia, aut causa doloris fieri possunt, nu. 86.

Institutio.

Institutio heredis in scheda implicitè facta, magis com-
mis

I N D E X.

nis opinio est, ut valeat, & ita praticatur, nu. 346.

Instrumentum.

Instrumentum falsum in una parte, quando totum falsum esse censeatur, nu. 320. & 322.

Instrumentum trium testium contradictione redditur suspectum, nu. 173. sed si duo instrumentarij contradicant, redditur & falsum, nu. 174.

Intellectus.

L. Diu. S. 1. ff. de iure codicill. nu. 160.

L. veritas C. de fideic. nu. 166.

L. non dubium S. illud C. de testam. nu. 166.

L. hac consultissima C. de testam. nu. 117.

S. ult. instit. de codicill. num. 172.

Iudex.

Iudices coguntur in testium varietate perstrutari personarum auctoritatem testimoniorum qualitatem, & testium numerum, nu. 36. & in conflictu testium testium tenentur exponere causam, quare magis istis, quam illis adhaerint, num. 37. qui si D. Adrianum imitarentur, & testes ipsi interrogarunt, falsis testimonijs non illuderentur, num. 89.

Iudices poterunt ex officio se informare de Notarijs, parte illa tantum allegante, nu. 74. & nu. 201.

Iudices semper in causis iustitiam, & veritatem sequi debent, nunquam verisimilem, nu. 339 ipsiq; iudicandum est legibus, non exemplis, nu. 299. an

Iudices ne veritatem agnoscant, id saepe efficiunt adium, amor, & proprium commodum, & ideo odio, & amore plura iudicant, quam veritate, & praescripto, nu. 361.

Iudices formidolosi in causarum decisione ea timent, quae nulla digna sunt suspicione, & in dilatandis scriptis prudentum responsis, & Caesarum legibus, sutoris sibi vendicant

I N D E X.

*cant partes, cuius proprium est alutam producere deus-
tibus, & ideò mirum non est, si eorum edificium tam le-
nibus, ac futilibus fundamentis constructum facile cor-
ruat, nu. 362.*

*Iudex ad contractus computatur inter testes, quando proba-
tio fit per testes, item quando fit per testes, & per scrip-
turam simul, nu. 35. secus quando fit per scripturam tan-
tum, nu. 33.*

*Iudex Ecclesiasticus, quando supplet negligentiam Iudicis
secularis, tenetur summarie procedere, si ita secularis de-
beat procedere, nu. 125.*

*Iudex, qui levis suspicioni, ac temerariae adbereret, & iudi-
caret, peccaret mortaliter, nu. 140.*

Iuramentum.

*Iuramentum est quoddam questionis genus, quo naminis
violandi timore verum extorquetur, nu. 181.*

*Iuramentum liti decisivum habet locum in codillis, num.
164.*

Iurisperitus.

*Iurisperitum consulendi de modo testandi, unicuique à lege
est data potestas, nu. 180.*

Ius.

Ius semper debet esse æquale, & aliter non esset ius nu. 314.

Iustitia.

*Iustitia, & pax se invicem oscularentur, & precipue in Re-
gno, si falsi testes sua gravi punirentur pœna, nu. 68.*

*Iustitia inest splendor virtutis maximus, ex qua boni viri
appellantur, & iustitiam facere initium est bonæ vitæ.
num. 340.*

Laborantes.

Laborantes in extremis saltem summissa, sed articulata
voce loqui possunt, nu. 77.

Lau,

I N D E X:

Laudes.

Aloysij Riccij Equiensis Vici Episcopi, nu. 352.

Andrea de Ifernina, nu. 300.

Ioannis Francijci de Ponte, nu. 187.

*Marci Antonij Gennensis Episcopi Ifernienensis, num. 309.
vers. sed quorsum.*

Vincenij de Franchis, nu. 272.

Laudum.

*Laudum sumit vires, virtutem, & regulam à compromisso,
nu. 355. ideo laudum transactio appellatur, nu. 356.*

*Laudum & si aliàs nocere posset, id intelligitur, quando de
illius iniustitia, & iniquitate non apparet, & laudi ini-
quitas detegitur, quando grauas in tota causa, vel etiam
in dimidia tantum, nu. 360.*

Legatum.

Legatum est quedam donatio, nu. 228.

*Legatum persolui debet ab heredibus, qui codicillos agnouerit,
in quibus legatum est, quamuis omnis deesset solemnitas,
& probatio, num. 214. & seq. & nulliter legatum esset in
testamento, nu. 216.*

*Legatum omne regulariter propter affectionem relinquitur,
nu. 217. & ideo*

*Legatum magnum non debet Iudici videri nimium, si prop-
ter magnum amorem relictum sit, nu. 218. vel obserui-
tia, & eò magis, qua in magnis, & extremis agritudini-
bus maxima sunt, nu. 219. & seq.*

Legatum, & fideicommissum nusu relinqui potest, nu. 351.

*Legatum propter clausulam, omni modo meliori, cõsetur re-
peritum à venientibus ab intestato, nu. 228. & ideo debe-
tur legatario, etiam si nullum testamentum extaret, vel
quod extat pro nullo habitum esset, nu. 230.*

Le:

I N D E X

Leges.

Leges sunt inuenta, qua cum omnibus semper una, & eadem uoce loquerentur, ueruntamen in amicabilium compositorum arbitramento uarijs, & diuersis linguis locuta sunt, num. 314.

Legibus est iudicandum, non exemplis, nu. 299.

Legislatores.

Legislatores ita de infirmis solliciti sunt, ut eos poena negligi uetant, & premio suscipi suadent, num. 210. & seqq.

Litigantes.

Litigantium numerus indies Neapoli augetur, & huic malo facile mederi posses, nu 90.

Litteræ.

Litteræ aduersariorum Fratri Angeli Ministro missæ trāsribuntur, nu. 264. & seq. & aliæ, qua auctori reddita sunt, nu. 268. & seq. & nu. 272. & seqq.

Manumissus.

M *Manumissus à domino in seruitutem reuocatur, si infirmo domino non subueniat, nu. 220.*

Maritus.

Maritus non curans uxorem infirmam perdit lucrum dotis, num. 223.

Mortuus.

Mortua quedam testatrix scribit signum uenerabile Crucis num. 83.

Muliebris.

Muliebrum uitiorum omnium fundamentum auaritia est, num. 304.

Natura.

N *Natura ut plurimum parit homines sane mentis, n. 49. Nature necessarij usus ad depositionem superflui ponderis rationem habere uoluit Iustinianus Imperator, n. 60.*

Y

No.

I N D E X.

Notarius.

Notarius censetur rogatus in testem eo ipso, quod est adhibitus ad audiendum, & faciendum id, quod ordinabat testator, nu. 34. item computatur inter testes, quando probatio fit per testes, nu. 33. & simul per testes, & per scripturam, n. 35. & quid si fiat per scripturam tantum, n. 33.

Notorium.

Notoria possunt Iudices ex officio parte tantum allegante cognoscere, & se de illis informare, nu. 74. & nu. 201.

Odium.

O *diuini iuramenti esse dicitur, nu. 335. & propterea odio, & amore plura iudicant homines, quam veritate, & prescripto, odiumque, amor, & proprium commodum id sapere efficiant, ne Iudices veritatem agnoscant, n. 361.*

Octauus.

Octaui subscriptio etiam generalis adscribentem sibi in testamento excusat à pœna, nu. 329.

Octauus pro testatore subscriptor, qua forma se subscribere debet, nu. 105. & nu. 112. qui consulto octauus subscriptor, & non testis appellatur, ad differentiam octaui testis, qui in cœcorum testamento se subscribit, & ratio differentie assignatur, nu. 113.

Octauus subscriptor non tenetur declarare se nomine testatoris subscribere, sed sufficit id aliunde probari, nu. 117. & seq. sed

Octauus iste testamentum in scriptis debet subscribere coram testamentarijs testibus uno, eodemque tempore, & contemtu: nam aliter testamentum non valebit, nu. 122.

Officium.

Officia testatrice viuente aduersarij in actorem suis litteris pollicentur, nu. 289. & seq. sed qua post mortem testatrix consuleris, habentur, nu. 292. & seqq.

Opi

I N D E X

Opinio.

Opinio Doctorum communis circa intellectum, S. vls. inst. de codicillis confutatur, nu. 156. circa finem: item Donelli, n. eod. item Gloss. nu. 155.

Opinio Donelli, & caterorum scribentium, qui testes, & subscriptiones pro solemnitate ordinationis in codicillis requirunt refellitur, nu. 167. item

Opinio Ioannis Oinotomi de obfigandis à testatore, codicillis exploditur, nu. 160.

Opinio Rolandi affirmantis, testatorem debere sum in scriptis obfigare testamentum confusatur, num. 114. & Casirensis declaratur, nu. 115.

Opinio Rolandi, & aliorum circa formulam, qua se subscribere debeat Octavius pro testatore subscriptor refellitur, num. 112.

Peccatum.

P *Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum, nu. 313.*

Præsumptio.

Præsumptio magna est pro Sacerdote iam grauis ætatis, nu. 250.

Præsumptio qualibet, ne dum suspicio per lucem tollitur probationum, nu. 338.

Principalis.

Principalis confessio superat omne genus probationum, num. 260. eiusque dicto magis statur, quàm mille testibus contrarium attestantibus, nu. 261.

Probatio.

Probatio dicitur mixta, qua fit per scripturam, & uinam testium uocem, nu. 35.

Probationem iuris solemnem confessio partis excusat, num. 120.

I N D E X

Propalans, & Propalatio.

Propalantes si iurati contrarium dixerint in iudicio, eorum posteriori dicto est standum, nec de falso puniri possunt, nu. 92. attamen si iniuratis propalationibus alia abbrevians coniectura multum debent Iudicis animum inclinare, nu. 93. immò huiusmodi propalationibus standum est, & si propalantes in iudicio iurati contrarium dixerint, uti suspecti de falso torqueri possunt, & ratio est, quia propalationes semper procurantur scribi per aliquam fidam personam obtinenti monitorias, & adiuventur propalantium dicta quanto favorabilius potest pro obtinente, num. 97. & ideo in Curia Archiepiscopali Neapolitana propalantes ob eorum falsas etsi iniuratas propalationes puniuntur, & suscitantur, nu. 98. necnon propalantium fides satis dicitur vacillare, si unum propalauerint, & aliud in iudicio deposuerint, eorumque fides respectu obtinentium monitorias Iudicis arbitrio est minuenda, nu. 100.

Propalationes, quæ sunt ex vi litterarum monitoriarum, & excommunicationis timore non probant, nisi in iudicio cum iuramento repetantur, nu. 91.

Regnum.

Regnum Neapolitanum tot litium mole, ne dicam tyrannide oppressum est, ac penè captum, num. 98. cui facile subuenire posset, nu. 90.

Ridiculum.

Ridiculum est, aduersarios confugere ad tabulas primi testamenti, quas non habemus, & ad eas secundi, quas habemus, nihil nisi leuè, & puerilè dicere, nu. 278.

Sanitas.

Sanitas deprahenditur intellectus ex sensatis verbis in saeculis, num. 31.

Sanit

I N D E X.

Sacerdos.

Sacerdotis aliquam scribentis scripturam visa probitas, & bona illius fama omnem solent falsitatis suspicionem, nu. 252. & seq.

Scelus.

Scelus grave est suspicari quid mali de fide Confessarij, n. 264.

Schedula.

Schedula testamenti nostra testatris antequam stipularetur causius, & prudentius apud aliquem, quam penes illius Confessarium deponi non potuit, nu. 256.

Scientia.

Scientia, quae est remota à iustitia, calliditas potius, quam sapientia est appetlanda, nu. 340.

Scribens.

Scribens per alium per se ipsum scribere videtur, num. 331.

Scriptura.

Scriptura ipsa testamenti scripti universa testationis, & voluntatis testatoris fidem facit, nu. 255.

Scriptura negari non potest, quam testator sua manu fuisse scriptum confitetur, nu. 262.

Scriptura pro heredis institutione eatenus in vim testamenti nuncupatiui admittitur, quatenus sit indubitata, & est communis DD opinio, nu. 342.

Senatus consultum.

Senatus consultum Libonianum non inficiatur scripturam testamenti, nisi in ea parte, in qua nobis abseribimus, vel ijs, quos in nostra potestate habemus, aut illis, quorum sub potestate sumus, vel etiam ijs, qui sub eadem potestate sumus, nu. 334.

Sententia.

Sententia inter alios acta & si certis in casibus tertio nocere possit, id tamen intelligitur, quando victus ne vincatur,

I N D E X:

tur, omnem adhibuisse diligentiam, num. 395.

*Sententia S. R. Consilij proferuntur sub nomine Regia Ma-
iestatis, & idco in Regno generalis legis vim habet, num.
274. qua si dua fuerint conformes perpetuam causis im-
ponens silentium, nu. 309.*

Seruitia.

*Seruitia, qua in magnis, & extremis fiunt agritudinibus,
maxima sunt, nu. 219. & seqq.*

Seruus.

*Seruus etiam alienus potest cuiusvis scribere testamentum,
num. 234.*

Signa.

*Signa in testamentis, & codicillis sufficiens apparere, qua ne-
cessaria sunt, num. 208.*

Solemnitas.

*Solemnitas nisi interueniat ad efficaciam ultima volonta-
tis veritas non sufficit, nu. 131.*

*Solemnitas ordinationis qualiter in codicillis differat à so-
lemnitate probationis, nu. 163. at*

*Solemnitas probatoria in codicillis tunc demum exigitur, si
heres, vel legatarius, aut fideicommissarius defuncti vo-
luntatem non agnouerit, nu. 165.*

Somnus.

*Somno plures cura, metusque nascuntur, nihilque tam propo-
siterè, tam inconditè, tam mensiuosè cogitari potest, quod
non possimus somniare, nu. 86.*

Subrogatus.

*Subrogatus alicui, qui actum facere debet, cum aliqua for-
ma, tacitè censetur subrogatus etiam ad illam formam,
nu. 123. quia*

*subrogatus sapit naturam illius, cuius loco subrogatur, nu.
125.*

Sub-

I N D E X

Subscriptio.

Subscriptio testatoris, vel oclavi pro testatore est unum ex necessarijs, & substantialibus solemnibus testamenti in scriptis, nu. 104.

Subscriptio oclavi pro testatore opizulatur adscribenti sibi in testamento, ne in pœnam incidat quasi falsi, nu. 329.

Subscriptio repetita magis operatur, ut fraudem cessare faciat, nu. 330.

Subscriptions, quas faciunt testes in publicis scripturis, iure Casareo testimonia appellantur, nu. 183.

Subscriptor.

Subscriptor pro testatore, qua forma se subscribere debeat, num. 105.

Subscriptor testamenti sollemnis iuxta formam traditam à lege Regni Lusitania debet declarare, se subscribere vice testatoris; qui nescit, vel subscribere nequit, quod secus est de iure communi, nu. 121.

Subscriptor iste oclavius pro testatore debet subscribere testamentum unico contextu, & coram testibus testamentarijs, nu. 122.

Suspicio.

Suspicio, quòd schedula testamenti potuit immutari, si penes subscriptorem per aliquod tempus à testatore dimittatur, nullius est ponderis, & efficacia, nu. 235. & seq. & huiusmodi suspicione, si levis non esset, & temeraria, omnia corrumpunt testimonia, nu. 238. & seq.

Suspicionem falsitatis parit omissa solemnitas, nu. 245.

Suspicionis coniectura facile vita probitate diluitur, nu. 257. maxime ubi nulla spes luri considerari potest, numer. 258.

Suspicionibus quivis potest quamlibet rem criminari, num. 233.

Testa-

I N D E X

Testamentarius.

Testamentarium, non est verisimile, voluisse mutare
schedulam testamenti testatore vivente, nu. 246.

Testamentum.

Testamenti cuiusvis omnis questio in duas diuiditur par-
tes, in primis an testator habuerit testamenti factionem,
deinde si habuerit requirendum, an secundum regulas iu-
ris testatus sit, nu. 2.

Testamenti factione priuatur insanus, & furiosus, nu. 3.

Testamenti duo sunt genera, in scriptis scilicet, quod à solē-
nitate scriptura nomen accepit, & nuncupatiui, quod à
nuncupando heredis nomine dictum est, quae & si inter se
substantia non differant, solemnitate tamen, & forma di-
stinguntur, nu. 22. ita ut, quae scripto conficiuntur tredecim
iuris requirant solemnia, nu. 25. cum quinque sequē-
tibus, & inter alia, quod necessarium, & substantiale est,
subscriptio testatoris, vel octaui pro testatore subscripto-
ris, nu. 104. qui unico contextu, & coram testamentarijs
testibus subscribere debent, aliàs vti testamentū in scrip-
tis non valebit, nu. 122. & an hoc testamentum subsistat
si octauus non declarauerit, se nomine testatoris subscrip-
tū esse, nu. 119. verumtamen eorum opinionem non admi-
timus, qui afferunt testamentum in scriptis debere etiā
à testatore suo signo signari, ut in num. 106. & 114. &
seq. nec etiam nouissimi compilatoris probamus senten-
tiam, qui fatetur, testamentum in scriptis tempore stipu-
lationis nō posse ab alio exhiberi, quā à testatore, ut nu.
126. eamque confutauimus, nu. 127. & seq. quod quidem
in scriptis testamentum etiā à seruo alieno scribi potest,
nu. 234. eiusque schedula nihil refert si aperta proferatur,
num. 241. dummodo deinde ita bene claudatur, ut post
clausuram aperiri non possit, quod solemniter testamenti esse
de substantia, n. 243.

Te-

I N D E X.

Testamentum nuncupatiuū de duplici specie predicatur, implicita, & explicita, implicitē idest secreto cōscriptū, explicitē, quando palām testator nuncupat nomen heredis, num. 107. as.

Testamentum nuncupatiuum secundū Menochij sententiā, tunc tantum uti implicitum valebit, si testatoris manu, non aliorum fuerit conscriptum, nu. 109. sed illius sententia refellitur, & cōtrarium verius demonstratur, n. 135. nam verior, & magis cōmunis opinio est contra Menoch.

Testamentum implicitum nuncupatiuum valere, & si testatoris manu scriptum non sit, si de identitate constet scriptura, n. 141. & cautela datur, ne deinceps de cedula identitate testamenti dubitari possit, n. 142. nam tunc absque difficultate uti implicitum nuncupatiuum valebit iuxta communem, & magis communē DD. opinionē, n. 143. & maximē, quando cedula traditur Notario à testatore, nu. 144. quia tūc testamētū eo iure subsistet, siuē à testatore sit scriptū, siuē ab alio, quod & ipse probauit Menoch. n. 145.

Testamentum si à testatore conficiatur in scriptis, nec eo iure valere potest, an uti nuncupatiuum subsistet, nu. 108. & nu. 133. & seq.

Testamentum testatoris disponens per relationem ad aliud testamentum nullum, de quo tamen constat per publicum instrumentum, valet uti nuncupatiuum, nu. 139.

Testamentum mixta speciei appellari potest, quando testator adhibet solēnitates sufficientes ad testamētū in scriptis, & nūcupatiuū, n. 110. & est communis opinio, n. 111.

Testamentum in ordinando una amota est solemnium verborum necessitas, nu. 161.

Testamentum si nobis facere licet per nuncupationem, idest sine scriptura, licebit etiam per scripturam coram testibus nostram voluntatem nuncupare, nu. 159.

Testamentum est ipso iure nullū, nisi loquatur testator, n. 21.

Testamentum dicitur actum tempore sanitatis, quando tem-

Z

per

I N D E X

- pore actus gesti non probatur de fatuitate, nu. 57.*
Testamentum à marito uxore praeunte confectum, in quo ipsa uxor fuit haeres instituta, subsistit, nu. 32.
Testamentum laborantis in extremis, qui licet submissa voce, sed articulata loqui potest, iure valebit, nu. 77.
Testamentum in fide non dicitur vacillare, quando unus testis testamentarius contradicit, n. 175. sed bene si duo contradicerent, nisi alij pro testamento examinentur n. 176. nu. 202. vel qui contradicunt, non se subscripserint, nu. 206.
Testamentum Marchionissa testatrix nostra ex adiectis clausulis, etiam in vim fidei commissi valere debet, nu. 347. cuius schedulam testamenti non fuisse mutatam, etiã litteris aduersae partis demonstratur, nu. 267. vers. 10. & vlt.
Testamentum, & aliae ultimae voluntates non modo ab alijs quam à testatore dictari possunt, n. 281. sed etiam dictari, & scribi, nu. 282. ac de testandi modo unicuique à lege data est potestas consulendi iurisperitum, nu. 280.
Testamentum facere voluisse testatorem, non autem conficere codicillum, arguitur ex natura, & substantia facti, n. 23.
Testamentis sufficiet, si signa permaneant necessaria, & si non omnia apposita, nu. 208.

Testator.

- Testator suè testetur scripto, suè sine scriptura, loqui, & audire debet, ut suum sit validum testamentum, nu. 21.*
Testator videtur in scriptis voluisse testari, si suo elogio testium subscriptiones, & sigilla adhiberi curauerit, nu. 24.
Testator an suum in scriptis etiam debeat suo signo testamentum signare, nu. 106. & nu. 112. cum tribus sequentibus.
Testator tradens schedulam testamenti Notario propria manu, censetur approbasse omnia in eo contenta, nu. 354.
Testator an suum in scriptis testamentum teneatur ipse sua manu tempore stipulationis exhibere, nu. 126. & seqq.
Testator diuersis temporibus suum dictare potest, & finire testamentum, & interim penes testamentarium relinquere, nu. 235.

Te

I N D E X.

Testator si cui confidit, illius fidem videtur approbasse, num. 249.

Testatoris voluntatis, ac uniuersa testationis fidem in testamento solemnè ipsa scriptura per se facit, num. 255.

Testatoris declaratio, & si generalis asserentis, suum testamentum fuisse scriptum per aliquem testamētarium illius ordine, & voluntate eadem operatur, quod illius generalis subscriptio, nu. 332. & eodem modo liberabit ascribentē sibi in testamento à pœna, quasi falsi, nu. 333.

Testatoris voluntas, quibus ex actis declaretur, nu. 336.

Testatrix nostra suum secundum testamentum proprij oris confessione pro legitimo sui arbitrij partu recognouit, & idè contrarium probari non potest, nu. 259. & 262. quæ cum virilis spiritus esset femina suæ agnationi, & familiæ consulere diligenter curabat, nu. 275.

Testatus.

Testatus is dicitur sana mente, qui anima suæ, & de se benemeritis in testamento consuluit, nu. 226.

Testimoniū.

Testimonia iure Casarèo appellantur subscriptiones, quas faciunt testes in publicis scripturis, nu. 183.

Testimonia, quibus magis lux veritatis adsistat, respici oportet, nu. 58.

Testimonia aduersæ partis testium examinātur primi scilicet testis, nu. 59. cum quinque sequentibus, secundi testis, n. 65. tertij testis, n. 66. quarti nu. 67. quinti nu. 69. sexti nu. 73. septimi nu. 76. octaui nu. 81. noni num. 82. decimi nu. 84. undecimi nu. 85.

Testimonium quatuor Clericorum tantum valet, quantum sex laicorum, nu. 47.

Testis.

Testes Presbyteri Laicis præferuntur, quia ratione presbyteratus sunt magis idonei, n. 46. & quodammodo dici potest, quòd Presbyter sit omni exceptione maior, nu. 47.

I N D E X.

- Testes deponentes super negatiua, pura, mera, & vaga nihil probant, nu. 15. quod limitatur, quando negatiua est loco, & tempore coarctata, nu. 16.**
- Testes, qui plures patiuntur defectus non probant etiam in casibus, in quibus ex natura rei aliter veritas haberi non potest, nu. 44.**
- Testes deponentes de sanitate mentis dicuntur verisimiliora attestari, illisq; magis creditur, quam attestantibus de furore, & insania, & si illi essent pauciores veluti duo, & isti esset plures veluti mille, quod admittimus, quando plures deponerent in genere, & pauciores in specie, n. 51.**
- Testes idiota non recte iudicare possunt de insania, quia istud in intellectu consistit sapientis, & experti hominis, n. 52.**
- Testes falsi Iudices fallunt mentiendo, Dei presentiam contemnunt, & innocentem falso testimonio ledunt, nu. 68.**
- Testes, qui veritatem non propalant, ijs, qui falsum dicunt, equiparantur, nu. 64.**
- Testes in verisimilia deponentes presumuntur falsi, nu. 62. & nihil probant, nu. 61.**
- Testes, qui volunt alicui instrumento contradicere debent concludenter deponere, nu. 210. & esse omni exceptione maiores, nu. 211. & ista testium qualitas debet articulari, & probari, num. 212.**
- Testes falsi si sua graui puniretur poena, iustitia, & pax ubique, & maxime in Regno se inuicem obscurarentur, n. 68.**
- Testes, qui non sunt testamentarij, si contra deponant testamentum, debent esse omni exceptione maiores, nu. 72. & quando dicantur concludenter deponere, si attestentur, testiatorem non esse locutum. ibidem.**
- Testes deponentes de actibus, qui citra insaniam fieri possunt, insaniam non arguunt necessario, nu. 75.**
- Testes deponentes super dementia, & furore, attestari debent de actibus, & verbis exterioribus specificè, nu. 78. & ratio assignatur. nu. 79.**

Te;

I N D E X.

- Testes falsi manum cuiusdam mortua testatrix ducentis per charitatem effecerunt, ut defuncta videri posset venerabile signum Crucis scripserunt, nu. 83.**
- Testes aduersae partis similes videri possunt esse campanis, quae talem edunt sonum, qualem vult ille, qui earundem regit pisitilla, qui & alio praecunte more praconis iuxta ea, quae examinabantur deposuerunt, nu. 88.**
- Testes olim Roma partes interrogabant, quod & Iudices ex officio facere poterant, nu. 90.**
- Testes pauperes in causa civili graui, ut est vnius hereditatis, vel maioris partis honorum omnino a testimonio repelluntur, nu. 40. & in his causis magnis non est locus regula, quod deficit in fide supplet testium numerus, testes enim pauperes sunt faciles, ut corrumpantur, nu. 41.**
- Testes, qui vnum propalarunt excommunicationis timore, & aliud in iudicio deposuerunt iurati, mendaces, varij, & si dei satis dubia dicuntur esse, & cum eis caute agendum est, attenta negotij personarum, & temporis qualitate, n. 101.**
- Testes, qui in iudicio etiam sine iuramento falsum attestantur, falsi poena puniuntur, nu. 99.**
- Testes pauci nobiles sunt multis vilibus, & rusticis praeferrendi, nu. 43.**
- Testes subscriptores postquam instrumento, vel scriptura alicui se subscripserunt, contra testificari non possunt, nisi probauerint, se fuisse deceptos, & ad subscribendum seductos, nu. 188. quin immo si post subscriptionem contrarium etiam in iudicio deposuerint, ipsis non creditur, quia se ipsos notant, nu. 189. id est suam allegant irpitudinem, quod facere non possunt, nu. 190.**
- Testes signatores, qui testamentum falso impugnant, quod signauerunt, falsi crimine tenentur, nu. 200.**
- Testes inimici ventionantur, nu. 201.**
- Testes cum publicis scripturis se subscribunt, tunc deponere, & testificari dicuntur, nu. 184. & si**

Te

I N D E X.

- Testes testamentarij fuerint, nu. 185. & seq. qui & iniurati faciunt fidem, nu. 182.*
- Testi nullo creditur insurato, n. 93. & nu. 181. quod fallit in teste, qui publicis scripturis se subscribit, nu. 182.*
- Testibus pluribus numero standum est, nu. 39. & ditioribus magis creditur, quàm pauperibus, nu. 40.*
- Testibus nobilioribus, & dignioribus maior fides adhibetur, quàm plebeis, n. 42. etià si essent numero pauciores, n. 43.*
- Testibus vassallis pauperibus, vilibus, vel aliqua alia suspitione laborantibus, nulla fides est adhibenda, nu. 45.*
- Testibus attestatibus de sana mente maior adhibetur fides, quàm deponētibus de furore, n. 48. & illis suffragatur assertio Notarij attestatis, testatorē fuisse sanæ mētis, n. 55.*
- Testibus testamentarijs deponentibus de sana testatoris mente standum est, dato, quòd probatum esset de priorē testatoris fatuitate, nu. 56. magisque*
- Testibus adhibetur fides, qui pro instrumēto deponunt, quàm contra instrumentum attestantibus de mentis alienatione, & insania, nu. 54.*
- Testibus falsum deponentibus, nec in eis creditur, in quibus dicerent veritatem, nu. 63.*
- Testis falsidicus dicitur, qui cùm nocere non posset, prodesse noluit, nu. 180.*
- Testis omni exceptione is dicitur esse maior, cui nulla munda exceptio obijci potest, nu. 213.*
- Testis non dicitur contradicere testamento, si deposuerit, fuisse presentem, & tamen testatorem non audiuisset loquentem, nu. 209.*
- Testis nullus prasumitur fuisse immemor salutis aeterna, nec aliquid dixisse in praeiudicium animæ suæ, nu. 94.*
- Testis inuitus ad testamentū adhiberi non potest, nu. 191. & eo ipso, quòd quis passus est scribi, & adhiberi pro teste cęsetur fateri, quòd viderit, & audierit quacunque gesta, atque acta fuerunt, quia debet aures applicare, & si con-*

tra-

I N D E X.

- trarium dixerit non nocet tertio, nu. 192.*
- Testis si quis dixerit aliud scriptum, quàm dictum, & quaeratur, an potius instrumento, aut testi credatur, advertas, quòd dubia, & quaestiones inter Doctores procedunt ubi testis à Notario tantum fuerit instrumento annotatus, quòd si testis etiam se subscripserit omnia cessant disputata, & prius illius dictum attenditur, & ex secundo poena falsi punitur, nu. 193. nam*
- Testis, qui propria manu instrumento se subscribit, videtur pro instrumento testificari in futurum, & licet postea à sua variet subscriptione, & instrumento contradicas propter suam vacillationem ei non creditur absq; tortura, n. 194. quia*
- Testis, qui unum extra iudicium, & aliud in iudicio deponit torqueri debet, n. 195.*
- Testis. n. subscriptio facta tempore actus gesti praevallet depositioni posteriori etiam iurata, & iudiciali, n. 196. nam illius dictum iudiciale subsequutum, praesumitur emanatum ad partis subornationem, nu. 197. & ideo testis omni casu debet puniri de falso, n. 198. veruntamen si dictum secundum fuerit tormentis confirmatum, non puniretur poena ordinaria falsi, sed crimine scellionatus de dolo, nu. 199.*
- Testium varietas cogit Iudices ad perscrutandum personarum auctoritatem, testimoniorum qualitatem, et testium numerum, num. 36.*
- Testium peritorum in arte, veluti medicorum de insania, & sanitate intellectus testimonia plurimum attendi debent, n. 53.*
- Testium dicto secundo in iudicio iurato magis est standum, quàm prima contraria extra iudicium, n. 95. sed limitatur, quando per primo aliqua extraret praesumptio, nu. 96.*
- Testium dictum iudiciale magis eliditur, quando testis dicit in iudicio contra prius dictum, quàm è contra, num. 102.*
- Testium dicta ita infringit confessio principalis, ut ea magis attendatur, quàm contraria mille testium attestaciones, num. 261.*

I N D E X

Testium duorum supranumerariorum contradictione ex his, qui fuerunt a notati in instrumento, regulariter dicitur suspectum instrumentum, siue falsum intelligitur, nisi alij testes ad actum necessary pro instrumento deponerent. nu. 202. aut non se subscripserint, sed tantum a Notario annotati fuerunt. nu. 206.

Verbum.

Verba l. ob carmen in fine ff. de testib. formaliter transcribuntur in c. si omnes testes in fin. q. 3. nu. 58.

Verborum solemnium in ordiandis testamentis vni amota est necessitas. nu. 161.

Verbum Carum, est amoris, a quo amicitia nomen est ductum. num. 266.

Verbum impersonale quid sit. nu. 127.

Verbum, licere, liberam importat voluntatem. nu. 128.

Verbum, debes, necessitatem operatur. nu. 150.

Verisimile.

Verisimile non est, testamentarium velle mutare schedulam testamenti ante stipulationem, & testatore viuente. nu. 246. ubi ratio affertur.

Verisimilia multa sunt, quae vera non sunt, quae causarum patroni nonnunquam sequuntur. nu. 339.

Veritas.

Veritas ad efficaciam sufficit codicillorum, & si probatoria desit solemnitas. nu. 165.

Veritas non sufficit ad efficaciam ultima voluntatis, nisi etiam solemnitas interueniat. nn. 151.

Virtus.

Virtutis splendor est maximus in iustitia. nu. 340.

Voluntas.

Voluntas cuiusvis testatoris declaratur tum ex actis gestis tam ante, quam post testamentum, tum ex verbis prolatis etiam in contractu celebrato post conditum testamentum. nu. 336.

F I N I S.